

Monitorizarea
procesului de
aderare
la Uniunea
Europeana

*Protectia
Minoritatilor
in Romania*

2001

Monitorizarea
procesului de
aderare
la Uniunea
Europeana

*Protectia
Minoritatilor
in Romania*

2001

Editura:

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY PRESS

Nador u.15
H-1051 Budapest
Hungary400 West 59th Street
New York, NY 10019
USA©OSI/EU Accession Monitoring Program, 2001
Toate drepturile rezervate.

EU ACCESSION MONITORING PROGRAM

Oktober 6 u.12
H-1051 Budapest
Hungary*Website*
<www.eumap.org>

ISBN:1-891385-20-8

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
A CIP catalog record for this book is available upon request.

Copies of the book can be ordered from the CEU Press.

Printed in Bucharest, Romania, October 2001.
Design & Layout Speed Promotion

CONTRIBUTII

MULTUMIRI

Programul de monitorizare a aderării la Uniunea Europeană al Institutului pentru o Societate Deschisă dorește să mulțumească pentru rolul principal jucat de următoarele persoane în cercetarea și elaborarea acestor proiecte de monitorizare. Responsabilitatea finală a conținutului rapoartelor revine Programului.

Bulgaria	Krassimir Kanev,	<i>Comitetului Helsinki Bulgar</i>
Czech Republic	Eva Sobotka,	<i>Consultant Independent</i>
Estonia	Aleksei Semjonov; Vadim Poleshchuk; Andrei Arjupin,	<i>Centrul de Informare Legislativă pentru Drepturile Omului</i>
Hungary	Lilla Farkas; Andras Kadar; Marta Pardavi,	<i>Comitetul Hungarian Ungar Committee</i>
Latvia	Boris Koltchanov, Leonid Raihman,	<i>Baltic Insight;</i> <i>Comitetul Leton pentru Drepturile Omului</i>
Lithuania	Agne Bajoriniene,	<i>Centrul Lituanian pentru Drepturile Omului</i>
Poland	Beata Klimkiewicz, Andrzej Mirga,	<i>Universitatea Jagellonian din Cracovia</i> <i>Presedintele Consiliului Consultativ al Romilor;</i> <i>Proiectul pentru Relații Etnice</i>
Romania	Monica Macovei,	<i>Comitetul Helsinki Roman</i>
Slovakia	Ina Zoon,	<i>Consultant independent</i>
Slovenia	Tanja Peric, Darja Zavirsek,	<i>Centrul European al Drepturilor Romilor</i> <i>Universitatea din Liubliana</i>

MEMBRII COMISIEI CONSULTATIVE: PROTECTIA PROTECTION

Theo van Boven	Universitatea din Maastricht
Nicolae Gheorghe	OSCE/ODIHR Punctul de contact pe teme Roma și Sinti
Yonko Grozev	Comitetul Helsinki Bulgar
Monica Macovei	Comitetul Helsinki Roman
Dimitrina Petrova	Centrul European al Drepturilor Romilor
Boris Tsilevich	Moderatorul Proiectului Mineles

Dorim sa multumim de asemenea urmatoarelor persoane pentru contributia lor nepretuita la rapoarte sub forma cercetarii originale si/ori a recenziei si a criticii a ceea ce a fost elaborat:

Gabriel Andreescu, Tatjana Avsec, Tanja Benigar, Toma Birmontiene, Arie Bloed, Barbora Bukovska, Claude Cahn, Savelina Danova, Andi Dobrush, Ondrej Gina, Morag Goodwin, Mall Hellam, Klara Hallik, Lauri Hannikainen, Jennifer Harris, Karel Holomek, Agnes Horvathova, Jan Hrubala, Columbus Igboanusi, Jeno Kaltenbach, Aksel Kirch, Vera Klopčič, Ferenc Koszeg, Roman Kristof, Agu Laius, Vylius Leonavicius, Neva Miklavcic Predan, Miroslav Mitrofanov, Florin Moisa, Nils Muiznieks, Eva Orsos, Danica Oslaj, Markus Pape, Peter Rado, Albert Julius Rostas, Rumyan Russinov, Cenek Ruzicka, Viktor Sekyt, Desislava Simeonova, Alenka Janko Spreizer, David Strupek, Jennifer Tanaka, Vita Terauda, Alan Trammell, Petr Uhl, Michal Vasecka, Raivo Vetik, Renate Weber, John Young, Jelka Zorn.

OSI a tinut mese rotunde în multe dintre tarile candidate pentru a primi observatii critice si comentarii pe marginea proiectelor de rapoarte din partea unor reprezentanti guvernamentali, ai Delegatiilor Comisiei Europene si ai societatii civile. Le suntem recunoscatori numerosilor participanti la acele intalniri care ne-au oferit cu generozitate timpul si expertiza lor. Lista participantilor la intalniri se poate obtine de la Programul de monitorizare a aderarii la UE (euaccession@osi.hu).

PROGRAMUL DE MONITORIZARE A ADERARII LA UE

Rachel Guglielmo	Director de program
Stephen Humphreys	Coordonator de program: Protectia Minoritatilor
James A. Goldston	Director adjunct, Institutul pentru o Societate Deschisa
Andrea Gurubi Watterson	Asistent de program

PREFAT |

Programul de Monitorizare a Aderarii la UE a fost initiat de Open Society Institute (OSI) în 2000, cu scopul de a încuraja monitorizarea independenta a procesului prin care Uniunea Europeana evalueaza cererile celor zece state candidate din Europa Centrala si de Est. Programul încearca sa contribuie la acest proces istoric prin intermediul unor rapoarte de monitorizare complementare evaluarii desfasurate de Comisia Europeana, asa cum se reflecta aceasta în "Rapoartele Periodice" asupra progreselor înregistrate de statele candidate în privinta criteriilor de aderare. Largirea Uniunii Europene constituie o evolutie pozitiva si monitorizarea independenta este unul dintre mijloacele prin care efectele benefice ale acesteia pot fi sporite, atat în interiorul statelor candidate cat si în interiorul UE.

Pe linia obiectivelor mai largi ale Open Society Institute, Programul monitorizeaza respectarea criteriilor politice de catre statele care doresc sa devina membre, asa cum au fost acestea definite de catre Consiliul European în 1993 la Copenhaga:

Pentru a îndeplini calitatea de membru este necesar ca statele candidate sa fi asigurat stabilitatea institutiilor ce garanteaza democratia, statul de drept, drepturile omului si respectul pentru protectia minoritatilor.

Pentru a determina mai exact chestiunile monitorizate, Programul a consultat Rapoartele Periodice cu scopul de a identifica anumite aspecte legate de criteriile politice ce au fost adesea subliniate chiar de catre Comisie: drepturile minoritatilor, independenta institutiilor justitiei si coruptia. S-a initiat si monitorizarea unui al patrulea aspect important atat pentru Comisie cat si pentru OSI: egalitatea de sanse pentru femei si barbati.

Rapoartele de monitorizare au fost redactate, pe baza metodologiei dezvoltate de catre OSI cu sprijinul unei comisii internationale de asistenta, de catre experti si/sau organizatii independente în fiecare dintre cele zece tari candidate. Metodologia utilizeaza standardele internationale de protectie a minoritatilor pentru a oferi un cadru de analiza a legislatiei, institutiilor si practicii relevante în tarile candidate.

Dupa cum se va arata pe larg pe parcursul documentului, prin utilizarea sintagmei de "protectie a minoritatilor" rapoartele de fata adopta abordarea Comisiei, care se intereseaza atat de dreptul la non-discriminare cat si de drepturile minoritatilor, inclusiv drepturile membrilor grupurilor minoritare de a își conserva si cultiva identitatea, limba si cultura.

La fel ca si Rapoartele Periodice ale Comisiei pentru anul 2000, rapoartele elaborate sub egida Programului se concentreaza asupra situatiei minoritatilor vorbitoare de rusa din Estonia si Letonia, precum si asupra romilor din Bulgaria, Republica Cehia, Ungaria,

Lituania, Polonia, Romania, Slovacia si Slovenia. Examinarea unui grup foarte vulnerabil în fiecare dintre aceste state e menita sa sublinieze universalitatea normelor în cazul fiecărei minoritati din Europa.

Primele forme ale proiectelor de fata au fost subiectul reviziei unei comisii de asistenta formata din experti nationali si internationali. S-au organizat apoi mese rotunde în opt dintre cele zece state candidate pentru a se obtine opinii cu privire la proiecte din partea functionarilor guvernamentali, a organizatiilor societatii civile, reprezentantilor minoritatilor, precum si din partea Comisiei. În tarile unde mesele rotunde nu au putut fi organizate, proiectele au fost transmise acestora prin posta. Rapoartele finale au fost revizuite în mod semnificativ pe baza comentariilor si criticilor primite pe parcursul procesului. Programul își asuma întreaga responsabilitate editoriala pentru continutul final al acestora.

CUVÎNT ÎNAINTE

Pe data de 12 iulie 2000 am fost însărcinat, împreună cu Dl. Profesor Jochen Frowein și Dr. Marcelino Oreja „sa elaboram, pe baza unei examinari în adancime, un raport cu privire la angajamentul guvernului austriac fata de valorile comune europene, în mod particular fata de drepturile minoritatilor, ale refugiatilor și imigrantilor, precum și la evolutia naturii politice ale FPÖ." Cu toate aspectele sale controversate, acest proiect a devenit un exercitiu unic în istoria Uniunii Europene. El a aratat ca UE nu este doar o entitate economica și ca principiile comune, printre care democratia, respectul pentru drepturile omului și statul de drept, sunt esentiale pentru viitorul integrării.

Masurile luate de 14 state membre ale Uniunii Europene împotriva Austriei au indicat semnificatia reala a valorilor comune europene nu doar în Austria, ci și în alte state membre și candidate la UE. Acestea au îndemnat și la eforturi, din partea Austriei și a membrilor societatii civile, pentru apararea drepturilor fundamentale. Cu toate acestea, mentinerea masurilor ar fi devenit contraproductiva și de aceea acestea au trebuit curmate.

Deși a ajutat solutionarii crizei politice, raportul nostru a avut un tel mai larg, anume facilitarea discutiilor privitoare la drepturile minoritatilor și la masurile pentru prevenirea și remedierea încălcării acestora. Am sperat ca UE va arata cu claritate ca standardele europene se aplica în mod egal statelor membre din prezent și din viitor, precum și ca se va dezvolta un mecanism care să monitorizeze în mod regulat starea acestor chestiuni în Europa.

Procesul de aderare la UE a generat un numar de schimbari pozitive în statele candidate. Programul de Monitorizare a Aderării la UE inițiat de Open Society Institute a produs rapoarte detaliate privitoare la patru chestiuni de importanta cruciala pentru criteriile de aderare: protectia minoritatilor, independenta institutiilor justitiei, sansele egale pentru femei și barbati și eliminarea coruptiei.

Îmi face placere să prezint seria de rapoarte cu privire la protectia minoritatilor în cele zece state candidate din Europa Centrala și de Est. Sunt pe deplin de acord cu observatiile rapoartelor și cu sugestia acestora ca potentialul aderării ca și catalist al reformei trebuie fructificat mai bine.

UE mai trebuie încă să articuleze cu claritate standardele ce trebuie împlinite atât de statele candidate cât și de cele membre pentru a putea satisface criteriile politice privitoare la protectia minoritatilor. În același timp, guvernele statelor candidate trebuie să își demonstreze hotararea de a merge pe acest drum prin implementarea de politici sanatoase privind drepturile minoritatilor. Minoritatile și alti reprezentanti ai societatii civile trebuie să fie implicați într-un mod semnificativ în dezvoltarea, implementarea și evaluarea acestor politici.

A ignora protectia minoritatilor e ca si cum ai ignora un vulcan. Tensiunile continute de viata politica, culturala si economica a minoritatilor raman adesea ascunse pana in clipa eruptiei care le arunca la suprafata. Gratie procesului de integrare, Europa are sansa de a se ocupa de si a ameliora aceste tensiuni adormite si periculoase pe tot continentul.

Martti Ahtisaari
Presedinte

Protectia minoritatilor in procesul de aderare la Uniunea Europeana

Cuprins

I.	Introducere	10	III.	Institutiile pentru protectia minoritatilor	55
	A. Importanta unei abordari comprehensive a protectiei minoritatilor	11		A. Organisme oficiale	55
	B. Impactul procesului de aderare pana in momentul de fata	12		B. Societatea civila	59
	C. Cum poate fi capitalizata largirea UE	15	IV.	Recomandari	61
	1. Articularea standardelor UE	16	V.	Anexa A	63
	2. Îndrumand prin intermediul exemplului	18			
	3. Transformarea vointei politice în actiune	20			
	4. Sporirea participarii societatii civile	21			
II.	Protectia minoritatilor: legislatie si practica	22			
	A. Protectia impotriva discriminarii	22			
	1. Educatia	26			
	2. Locul de munca	29			
	3. Asistenta medicala si alte forme de protectie sociala	30			
	4. Locuinta, alte bunuri si servicii publice	33			
	5. Justitia penala	36			
	B. Protectia impotriva violentei rasiale	38			
	C. Protectia drepturilor minoritatilor	42			
	1. Identitatea	42			
	2. Limba	44			
	3. Educatia	48			
	4. Mass-media	49			
	5. Participarea publica	52			

PROTECTIA MINORITATILOR IN TARILE CANDIDATE

"*Tratamentul egal al minoritatilor este stalpul principal al noii Europe unite.*"

- Romano Prodi, Presedintele Comisiei Europene¹

I. INTRODUCERE

In secolul care tocmai s-a sfarsit, Europa a aflat in repetate randuri care sunt costurile - in privinta pacii, securitatii si a conditiei umane - esecului de a proteja minoritatile rasiale si etnice de abuzuri. Poate nu in mod surprinzator, data fiind istoria sa, decizia UE de a sublinia "respectul pentru si protectia minoritatilor" ca unul dintre criteriile politice ce trebuie indeplinite in vederea aderarii a stimulat interesul considerabil al guvernelor si societatilor civile. Protectia minoritatilor este astazi pusa intr-o pozitie prioritara pe agenda, atat la nivel european cat si in interiorul multor state candidate. Sunt avute in vedere si se desfasoara un numar ridicat de initiative legislative si de politica publica care sa imbunatateasca sansele minoritatilor rasiale si etnice.

Cu toate acestea, pe intreg cuprinsul regiunii in care se solicita aderarea, minoritatile raman vulnerabile marginalizarii si prejudecatilor, adesea datorita incapacitatii statelor candidate de a dezvolta mecanisme suficient de puternice pentru a combate discriminarea si a promova drepturile minoritatilor. Desi procesul de aderare s-a dovedit salutar, capacitatea acestuia de a imbunatati nivelul protectiei nu a fost utilizata suficient. UE poate spori parghiile cu ajutorul carora aderarea sa genereze schimbari, prin clarificarea standardelor pe care statele candidate trebuie sa le implineasca, prin imbunatatirea performantelor atinse de propriile state membre, prin incurajarea guvernelor candidate sa puna in miscare vointa politica in directia reformei, precum si prin tratarea societatii civile de pe pozitiiile unui partener egal.

¹ R. Wright, "Prodi in Warming for Budapest", *Financial Times*, 6 aprilie 2001, p.2.

A. Importanta unei abordari comprehensive a protectiei minoritatilor

Principalele doua principii de abordare a chestiunii protectiei minoritatilor au aparut in Europa: punerea in aplicare a normelor anti-discriminatorii si sprijinirea drepturilor minoritatilor. Masurile anti-discriminatorii sunt gandite astfel incat sa asigure tratamentul nediferentiat al persoanelor, fara apel la motive ce nu pot fi justificate. Scopul protectiei drepturilor minoritatilor e acela de a permite persoanelor si comunitatilor sa-si conserve diferentele astfel incat sa evite asimilarea fortata in cultura majoritara. Anti-discriminarea si drepturile minoritatilor pot fi considerate raspunsuri complementare la problemele cu care se confrunta acestea atunci cand se lovesc atat de pericolul excluderii cat si de acela al asimilarii. Ele pot fi gandite ca dimensiuni complementare ale unei singure abordari comprehensive, pe care rapoartele de fata o numesc "protectia minoritatilor."²

Rapoartele Periodice ale Comisiei Europene utilizeaza termenul de "drepturile minoritatilor" intr-o maniera extinsa, astfel incat acesta sa includa ambele aspecte ale protectiei minoritatilor. Astfel, criteriile de la Copenhaga care au in vedere "respectul pentru si protectia minoritatilor" implica in mod necesar atat protectia de discriminare cat si drepturile traditionale ale minoritatilor. In fapt, Rapoartele Periodice confirma aceasta perspectiva in masura in care, atunci cand se refera la "drepturile minoritatilor", ele acorda o atentie speciala problemelor legate de discriminare.

Sustinem decizia Comisiei de a tine cont de ambele aspecte ale protectiei minoritatilor in decursul evaluarii statelor candidate. Atat chestiunea masurilor anti-discriminatorii cat si cea a drepturilor minoritatilor reflecta probleme de fond intampinate de minoritati in diverse contexte, pe tot cuprinsul regiunii in care se solicita aderarea, inclusiv de cele doua

² Rapoartele nu isi propun sa raspunda la dilemele legate de ceea ce se considera uneori a fi contradictii intre anti-discriminare si drepturile minoritatilor. Cu toate acestea, ar putea fi de folos sa amintim ca unele dintre contradictii sunt departe de a fi clare. Desi drepturile minoritatilor sunt adesea exprimate sub forma drepturilor colective, Conventia Cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale (prescurtata in cele ce urmeaza CCPMN) stabileste dreptul persoanelor - mai exact, al "persoanelor care apartin minoritatilor nationale" - dar refuza in mod expres sa creeze "drepturi colective" pentru minoritatile nationale. A se vedea, de pilda, CCPMN, Art. 3(2); *Rapoartele explicative*, para. 31, 37. In mod asemanator, se sugereaza adesea ca drepturile minoritatilor implica obligatii pozitive, in timp ce protectia impotriva discriminarii ar necesita doar obligatii negative. Cu toate acestea, dreptul de a nu fi discriminat poate atrage cu sine obligatia pozitiva de a interzice discriminarea intre parti private, si/sau de a stabili un mecanism adecvat pentru asigurarea de reparatii adecvate. A se vedea, de exemplu, Conventia Europeana a Drepturilor Omului si Libertatilor Fundamentale (numita mai jos CEDO), Art. 14 ("drepturile si libertatile stabilite prin prezenta Conventie *vor fi asigurate* fara nici un fel de discriminare", sublinierea noastra); Conventia Internationala pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasiala (numita in continuare CIEDR), Art. 6 ("Statele Parti *vor asigura* tuturor persoanelor aflate sub jurisdicia lor protectie si reparatii eficiente", sublinierea noastra). A se vedea *Raportul explicativ*, Protocolul nr. 12, CEDO, para. 26 ("nu poate fi exclus faptul ca datorita de a 'asigura' un drept prevazut de lege fara discriminare poate implica obligatii pozitive.")

grupuri principale care sunt si subiectii rapoartelor de fata: romii si vorbitorii de limba rusa.³

Mai mult decat oricare alt grup, romii se lovesc de probleme imediate si presante care tin de excluderea din mijlocul societatilor in care traiesc, inclusiv de discriminarea in accesul la educatie, la un loc de munca, la asistenta medicala si la bunuri si servicii. In toate aceste cazuri, reparatiile prevazute de lege sunt rareori implementate. Si totusi, romii sunt o tinta in parte si fiindca acestia fac parte dintr-o comunitate separata - o comunitate ce a fost marginalizata in trecut si impiedicata sa se dezvolte pe linia propriilor interese. Cultura roma, istoria si limbile sunt neglijate sau ignorate; faptul ca anumiti copii romi vorbesc limba romana - sau nu vorbesc bine limba nationala - este adesea un fapt citat ca justificare pentru separarea lor in scoli sau clase de calitate inferioara.

Ambele aspecte ale protectiei minoritatilor sunt un motiv de ingrijorare si pentru minoritatile vorbitoare de rusa din Estonia si Letonia. Problemele principale de care se lovesc vorbitorii de rusa sunt cel mai bine intelese ca negarea dreptului la diferenta si la o identitate distincta: prin restrictii privitoare la utilizarea limbii in scoli si in viata publica si politica. In acelasi timp, datorita faptului ca aceste restrictii au fost atasate conditiilor pentru obtinerea cetateniei sau a unui loc de munca, ele duc nu numai la limitarea dreptului vorbitorului de rusa de a fi diferit, ci si la excluderea acestuia din sanul societatii - o problema de discriminare.

Pe scurt, realitatea situatiei romilor si a vorbitorilor de rusa obliga la atentie fata de ambele dimensiuni. Avand in vedere cele de mai sus, rapoartele de fata urmeaza practica Comisiei, evaluand conditiile din statele candidate atat prin prisma anti-discriminarii cat si prin cea a drepturilor minoritatilor.⁴

B. Impactul procesului de aderare pana in momentul de fata

Calitatea de membru al UE este una dintre prioritatile de varf ale guvernelor tarilor candidate, asa incat declaratiile si recomandările Comisiei Europene au o greutate

³ Desi etnicii rusi constituie marea majoritate a vorbitorilor de rusa atat in Estonia cat si in Letonia, rapoartele se refera adesea la "minoritatea vorbitoare de rusa" sau la "vorbitorii de rusa" intrucat cei desemnati astfel fara a fi etnici rusi - inclusiv membri ai comunitatilor bielorusse, evreiesti si ucrainiene - au fost la randul lor afectati de legislatia restrictiva in privinta cetateniei si conexe.

⁴ Cu exceptia cazurilor in care se specifica altceva, in Rapoartele de fata sintagma "drepturile minoritatilor" denota drepturile membrilor grupurilor minoritare de a isi conserva si cultiva identitatea proprie, limba si cultura, asa cum se arata in Conventia Cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale (CCPMN) si in documentele relevante. Ca parte a unei investigatii mai largi a situatiei minoritatilor din tarile candidate, Rapoartele au in vedere si dimensiunea protectiei impotriva violentei rasiale, precum si rolul declaratiilor anti-minoritare, in special a celor facute de demnitari, in crearea unui climat care genereaza violenta si discriminare.

considerabila. Astfel, s-a dovedit foarte semnificativ faptul ca UE a facut din protectia minoritatilor una dintre principalele teme ale politicii sale de extindere. Guvernele statelor candidate au depus eforturi serioase pentru a implini criteriul protectiei minoritatilor impus la Copenhaga.

Comisia a alocat fonduri considerabile pentru sprijinirea protectiei minoritatilor. Rapoartele sale anuale cu privire la progresele statelor candidate au detaliat intr-o oarecare masura chestiunea, iar anumiti membri cu functii importante ai Comisiei au explicat foarte clar, in timpul vizitelor lor in tarile candidate, cat de mare este importanta continuarii imbunatatirii situatiei.

Si alte organisme ale UE au pus umarul in aceasta directie. Parlamentul European a publicat recent un raport care denunta "dimensiunile discriminarii, hartuirii rasiale si a violentei" suferite de catre romi si care incurajeaza colaborarea guvernamentala cu minoritatile.⁵ La mijlocul anului 2000, Consiliul European a facut un important pas inainte in combaterea discriminarii etnice si rasiale prin adoptarea Directivei Anti-rasiale, "implementand principiul tratamentului egal al persoanelor indiferent de originea lor rasiala sau etnica."⁶ UE a sprijinit si eforturile OSCE de a monitoriza legislatia privitoare la limba in Estonia si Letonia, care ameninta sa discrimineze impotriva celor care nu vorbesc limbile oficiale suficient de bine.

Aceste eforturi au fost decisive pentru incurajarea unor evolutii pozitive. Dupa cum se va arata in rapoartele anexate, structurile care garanteaza protectia minoritatilor devin din ce in ce mai capabile in toate statele candidate. Majoritatea guvernelor acestora au atins standarde institutionale importante in aceasta privinta. In cateva state s-au efectuat reforme legislative, inclusiv prin amendamente care faciliteaza naturalizarea anumitor grupuri minoritare de vorbitori de limba rusa in Estonia si Letonia, sau adoptarea provizorie de legislatie anti-discriminatorie in Romania. Un numar de guverne care ignorasera anterior problema au recunoscut existenta rasismului in interiorul societatilor lor si au demarat programe pentru combaterea discriminarii.

La nivel grass-roots si cu sprijinul UE si al altor sponsori, organizatiile minoritatilor si-au facut aparitia in societatea civila pentru a monitoriza evolutiile, pentru a informa si educa constiintele si a solicita schimbari in politica guvernelor. Mass-media roma s-a extins. O noua miscare pentru schimbari in legislatia publica a incurajat, cu destul succes, sute de romi si vorbitori de rusa sa se planga instantelor judecatoresti. Pana de curand intractabila "problema a minoritatilor" este acum privita, din ce in ce mai mult, ca o chestiune de

⁵ Parlamentul European, *Annual Report on human rights in the world in 2000 and the European Union Human Rights Policy*, Comitetul pentru Politica Externa, Drepturile Omului, Securitatea Comuna si Politica de Aparare, Raportor: Matti Wuori, A5-0193/2001, 30 mai 2001.

⁶ Directiva Consiliului 2000/43/EC, adoptata de catre Consiliul Uniunii Europene la data de 29 iunie 2000, *Official Journal* SOC 221 JAI 67 (denumita mai jos "Directiva Anti-rasiala").

drepturi si reparatii pe care institutiile statului au obligatia si mecanismele sa le garanteze.

Si totusi, chiar daca procesul de aderare la UE a declansat schimbarea atat de necesara, acesta nu a asigurat in mod sistematic protectia minoritatilor. Declaratiile publice ale unor demnitari sus-pusi care subliniaza importanta combaterii rasismului si discriminarii raman rare, chiar si atunci cand sondajele arata clar cat de adanci sunt sentimentele anti-roma. In anumite cazuri, liderii politici continua sa exprime mai degraba decat sa condamne puncte de vedere anti-minoritare.

In luna aprilie a anului trecut, Adjunctul Ministrului slovac al Integrarii Europene, Pavel Hamzik, sugera ca romii "trebuie sa stie ce e bine pentru ei - si anume sa-si schimbe stilul de viata."⁷ Robert Fico, liderul partidului ne-parlamentar SME, si conform unui sondaj din martie 2001 "politicianul cel mai de incredere" din Slovacia,⁸ s-a referit in mod public la minoritatea roma ca la "o bomba cu ceas ce va da mult de furca daca nu este tinuta sub control,"⁹ explicand ca "avem o mare masa de romi care nu doresc altceva decat sa zaca in pat si sa supravietuiasca din alocatile pentru somaj."¹⁰

Atunci cand in luna august 2000 un grup de romi au fugit din satul lor natal Zamoly din Ungaria pentru a obtine azil in Franta, un demnitar i-a acuzat ca "pleaca in strainatate pentru a discredita Ungaria" si ca "ar face afirmatii lipsite de baza impotriva guvernului si statului." Primarul unui oras din apropiere a fost mai direct: "romii din Zamoly nu au ce cauta in tara asta. Tot asa cum din lumea animala parazitii trebuie alungati."¹¹ Departe de a condamna aceste declaratii, Primul Ministru Viktor Orban i-a indemnnt pe romi sa "incerce sa studieze si sa munceasca mai mult."¹²

Comentariile de acest gen sunt grave mai ales atunci cand apar in contextul violentei si hartuirii indreptate impotriva romilor. Pe 6 iulie 2001, un barbat rom a decedat in custodia politiei din orasul slovac Revuca, dupa ce ar fi fost legat de un calorifer si batut in mod

repetat.¹³ Mai tarziu in decursul aceleiasi luni, un barbat rom in varsta de 30 de ani a fost injunghiat mortal intr-un bar ceh dupa ce a fost agresat verbal cu insulte rasiste.¹⁴

Prejudecatile adanci contribuie si la o gama mai larga dar nu mai putin periculoasa de practici discriminatorii. Statistici educationale facute de curand publice pentru anumite state in special Bulgaria, Cehia, Ungaria si Slovacia - arata o imagine incredibila a segregarii rasiale *de facto* si a excluderii copiilor romi. Desi cateva guverne dezvoltat in momentul de fata propuneri de proiecte, nici o tara din regiune nu a adoptat inca o legislatie anti-discriminatorie comprehensiva care sa fie pe deplin consonanta cu Directiva Anti-rasiala.

In Estonia si Letonia, in ciuda abolirii restrictiilor legislative, majoritatea membrilor minoritatii vorbitoare de rusa nu posedat inca cetatenie. Accesul inegal la procesele politice si decizionale in decursul ultimului deceniu la nivel national si, in special in Letonia, la nivel local, a contribuit la dezvoltarea legislatiei si politicilor care impun restrictii asupra drepturilor si sanselor vorbitorilor de rusa (inclusiv ale cetatenilor) in domeniile invatamantului pentru minoritati, al utilizarii limbii si al pietei de munca.

C. Cum poate fi capitalizata largirea UE

Procesul de aderare detine un potential ridicat pentru a servi drept catalizator al unor noi progrese in privinta protectiei minoritatilor pe tot cuprinsul Europei. Pana in momentul de fata, progresele au fost limitate de lipsa unor standarde clare care sa elaboreze obligatiile desprinse din criteriile de la Copenhaga, in special cele care privesc protectia minoritatilor; de inconsecventele legislatiei si practicilor din statele membre ale UE; de dificultatile intampinate de guvernele statelor candidate in mobilizarea vointei politice datorita unor reforme nepopulare; si de esecul organismelor oficiale in general de a pune in valoare resursele umane si tehnice care exista in interiorul societatii civile.

UE si principalii sai parteneri in procesul de aderare - guvernele candidate si societatea civila - pot capitaliza progresul facut pana in momentul de fata in urmatoarele maniere:

- UE ar trebui sa depuna eforturi sporite pentru a clarifica si articula substanta standardelor Europene comune de protectie a minoritatilor, standarde utilizate pentru evaluarea performantelor statelor candidate, precum si sa stabileasca un mecanism de monitorizare a respectarii acestora atat in statele membre cat si in

⁷ J. Keay, interviu cu Pavel Hamzik, "Bratislava Goal: Fast Track Into EU", *International Herald Tribune*, 18 aprilie 2001, p. 2, <<http://www.iht.com/articles/17220.htm>> (accesat la 23 iulie 2001).

⁸ Rezultatele agentilor de sondare a opiniei publice ale Biroului Oficial de Statistica, citate in L. Nicholsonova, "Opposition puts new early elections case," *Slovak Spectator*, 26 martie 1 aprilie, 2001, vol. 7, no. 12.

⁹ C. Togneri, "Racial Beatings Increase", *Slovak Spectator*, decembrie 2000 ianuarie 2001, vol. 6, no. 49.

¹⁰ RFE/RL Newline, "Maverick Slovak politician wants to be 'phenomenon'...and meanwhile makes racist statements," 10 mai 2001, <<http://www.rferl.org/newline/2001/05/100501.html>> (accesat la 23 iulie 2001).

¹¹ "Botranyriport a zamolyi romakrol" ("Raport scandalos cu privire la romii din Zamoly"), *Magyar Hirlap*, 5 mai 2000, http://errc.org/rr_nr3_2000/snap16.shtml (accesat la 26 iulie 2001).

¹² Declaratie din 9 august 2000, citata de European Roma Rights Center (ERRC), *Roma Rights*, no. 3, 2000, http://errc.org/rr_nr3_2000/snap16.shtml (accesat la 25 iulie 2001).

¹³ Amnesty International, Comunicat de presa al Secretariatului International (EUR 72/003/2001, 119/01), 11 iulie 2001.

¹⁴ RFE/RL Newline, "Czech Rom killed in racial attack", vol. 5, no. 138, 24 iulie 2001.

cele candidate.

- Indrumand prin intermediul exemplului,¹⁵ statele membre ale UE ar trebui sa asigure o mai mare consecventa in propriile legislatii si practici pentru protectia minoritatilor.
- Guvernele candidate ar trebui sa traduca vointa manifesta de aderare intr-un angajament la fel de ferm fata de dezvoltarea si aplicarea unor politici eficiente de protectie a minoritatilor.
- Atat UE cat si guvernele statelor candidate ar trebui sa caute sa maximizeze eficienta protectiei minoritatilor oferind organizatiilor societatii civile, si in special acelor care reprezinta minoritatile, sansa de a participa la dezvoltarea, implementarea si evaluarea strategiilor politice.

1. *Articularea standardelor UE*

Criteriile politice de la Copenhaga reprezinta o contributie importanta la conceptul unei Europe construite pe baza unor valori comune. Masurarea nivelului de respectare a criteriilor - si, in mod particular, a cerintei "stabilitatii institutiilor care garanteaza ... respectul pentru si protectia minoritatilor" - ar fi facilitat de elaborarea mai precisa si consecventa a standardelor care stau la baza acestora si pe care statele candidate, ca si statele membre ale UE, trebuie sa le satisfaca.

Fireste ca, intr-o anumita masura chiar natura criteriilor politice le face pe acestea mai putin susceptibile la o calibrare exacta in comparatie cu alte criterii de la Copenhaga, cum ar fi "existenta unei economii de piata functionale" sau "capacitatea de a rezista presiunii competitionale si fortelor de piata din interiorul Uniunii." Cu toate acestea, clarificarea dimensiunii si naturii criteriilor ar face mai credibile eforturile de a adanci dimensiunea politica a Uniunii.

Standardele anti-discriminatorii au fost in mare deja stabilite. Directiva Anti-rasiala, prima interdictie regionala a discriminarii pe baza rasei sau etniei, defineste discriminarea in maniera larga si instituie standarde liberale pentru dovedirea si reparatia eficienta a incalcarii acestora. Prevederile sale trebuie transformate in legi interne de catre toate statele membre ale UE pana in 2003. In plus, ca parte a acquis-ului comunitar, statelor candidate li se cere sa isi modifice propriile legi si institutii in conformitate cu prevederile Directivei. Aceasta din urma ofera si mijloace eficiente de a determina progresele facute.

Prin contrast, standardele care privesc drepturile minoritatilor ce trebuie respectate de catre statele membre si candidate nu au fost clar delimitate. E adevarat ca diferenta reflecta

¹⁵ A se vedea Comite des Sages, *Leading by Example: A Human Rights Agenda for the European Union for the Year 2000*, European University Institute, 1998.

intr-o anume masura si absenta unui acord universal cu privire la standardele drepturilor minoritatilor care ar fi potrivite tuturor statelor europene.¹⁶ Cu toate acestea, dat fiind faptul ca a stabilit ca "respectul pentru si protectia minoritatilor" este un test important pentru aderare, ar fi bine ca UE sa formuleze standarde de comportament care sa arate clar candidatilor ce au de facut. Un numar de instrumente internationale care privesc chestiuni precum utilizarea limbii, educatia pentru minoritati si auto-determinarea pot servi ca puncte de referinta.

In plus fata de nevoia unor standarde mai detaliate, exista si oarecare confuzii privind adancimea criteriilor. Mai exact, esecul de a implini conditia de protectie a minoritatilor de la Copenhaga ca o cerinta pentru intreg cuprinsul regiunii da in general nastere la conceptia gresita ca statele candidate pot fi judecate in functie de standarde diferite de cele valabile astazi in interiorul UE.¹⁷ Disparitatile dintre statele membre si cele candidate in privinta ratificarii CCPMN nu face altceva decat sa alimenteze posibilele confuzii.¹⁸ Clarificarea formala a faptului ca normele se aplica pe cuprinsul Uniunii ar constitui un pas important inspre definirea valorilor europene comune in privinta protectiei minoritatilor.¹⁹

Continuand evaluarea respectarii criteriilor politice chiar si dupa s-a decis ca statele candidate le indeplinesc,²⁰ Comisia a subliniat importanta sustinerii acestor conditii pe parcursul negocierilor pentru aderare si dupa. Mai mult, amendamentele la Tratatul UE

¹⁶ Curtea Europeana a Drepturilor Omului nota recent ca in Europa "se creaza un consens international ... care recunoaste nevoile speciale ale minoritatilor, ca si obligatia de a le proteja siguranta, identitatea si stilul de viata." In acelasi timp, o Curte impartita se arata "insuficient convinsa de concretetea consensului pentru a putea genera reguli cu privire la comportamentul sau standardele pe care Statele Contractante le considera dezirabile intr-un caz anume." *Chapman v. United Kingdom*, Sentinta CEDO din 18 ianuarie 2001 (nr. 27238/95), para. 93, 94.

¹⁷ Art. 6(1) al Tratatului Uniunii Europene (TUE) defineste principiile "comune Statelor Membre" ca "libertatea, democratia, respectul pentru drepturile omului si libertatile fundamentale, si statul de drept." Art. 49 al TUE arata clar ca numai un stat european "care respecta principiile stabilite in Articolul 6(1) poate solicita calitatea de membru al Uniunii." Spre deosebire de criteriile de la Copenhaga, nici una dintre prevederi nu mentioneaza drepturile minoritatilor.

¹⁸ Sase din cele cincisprezece state membre (Belgia, Franta, Grecia, Luxemburg, Olanda si Portugalia) nu au ratificat CCPMN, spre deosebire de numai una dintre cele zece state candidate (Letonia).

¹⁹ Aceasta chestiune a mai fost observata si de altii. A se vedea G. Amato si J. Batt, "Minority Rights and EU Enlargement to the East", European University Institute, RSC Policy Paper No 98/5 (1998), p. 1.

²⁰ "Respectarea criteriilor politice de la Copenhaga este o preconditione a inceperii negocierilor de aderare." Concluziile Consiliului European de la Luxemburg, 12-13 decembrie 1997, PE 167.145, para. 25.

care sunt avute in vedere recunosc necesitatea - fara sa fi stabilit insa deocamdata mecanismul - unei monitorizari regulate a drepturilor omului in statele membre.²¹ Monitorizarea sistematica a criteriilor de la Copenhaga in tarile UE din prezent si din viitor va inlatura dubiile cu privire la standardele duble si la arbitrarul politicii UE in privinta drepturilor omului. Faptul merge de altfel pe linia concluziilor Inteleptilor delegati de UE sa examineze situatia Austriei pentru 2000. Acestia "au recomandat in mod clar dezvoltarea unui mecanism in interiorul UE de monitorizare si evaluare a angajarii si performantelor statelor membre individuale in ceea ce priveste valorile europene comune."²²

2. *Indrumand prin intermediul exemplului*

Pe masura ce UE clarifica substanta si aplicarea standardelor relevante, statele membre pot face mai mult decat sa asigure pur si simplu o mai mare consecventa a propriei legislatii si practici de protectie a minoritatilor. Pana in momentul de fata, performanta statelor membre in aceasta privinta a fost echivoca.

E adevarat ca unele dintre statele membre, inclusiv Olanda si Marea Britanie, au o legislatie bine pusa la punct care interzice discriminarea pe baza de rasa sau etnie, si ca acestea au infiintat institutii eficiente care se ocupa de implementarea legilor. In mai multe state membre curtile de justitie au impus pedepse - inclusiv amenzi sau retragerea licentelor de

functionare - pentru comportament discriminatoriu.²³ Mai multi politicieni occidentali au condamnat public rasismul si hartuirea pe stadioanele de fotbal si in alte contexte.²⁴

Si totusi, violenta impotriva minoritatilor si discriminarea raman fenomene pan-europene. Autoritatile italiene au fost criticate pentru ca nu au reusit sa urmareasca in justitie in mod adecvat pe autorii unor atacuri impotriva cetatenilor straini de origine africana sau a romilor.²⁵ Multi romi din Italia - pe care destui demnitari continua sa ii numeasca "nomazi" in ciuda faptului ca in marea majoritate a cazurilor acestia au o viata stabila - sunt concentrati in lagare insalubre, inconjurate de ziduri sau garduri, si aflate departe de centrele oraselor, de scoli sau servicii publice. Consecintele - pentru copiii fara educatie, pentru adultii care nu se bucura de asistenta sociala si pentru suspectii penali care sunt inchisi pentru perioade lungi de timp doar fiindca nu au o adresa stabila - sunt cumplite.²⁶

In Grecia, membrii comunitatii roma au fost victimele unui tratament abuziv din partea politiei, inclusiv prin utilizarea excesiva a fortei si prin abuzul verbal. Politia este arareori disciplinata, si cu atat mai putin urmarita in justitie, pentru comportamentul abuziv fata de romi.²⁷ Acestia din urma sunt de multe ori tinte predilecte ale evacuarilor fortate.

Guvernul grec are inca multe de facut pentru a educa judecatorii si politia cu privire la obligatiile acestora de a proteja drepturile minoritatilor. In luna februarie a anului trecut, un barbat a fost condamnat pentru a fi "diseminat informatii false" si a primit o sentinta cu suspendare de 15 luni de inchisoare pentru vina de a fi impartit o brosură care recunostea existenta limbilor minoritatilor in Grecia. Curtea a decis ca brosură putea "crea teama printre cetateni si lasa impresia ca exista minoritati in Grecia."²⁸ Cazuri de discriminare sau violenta indreptate impotriva romilor au fost inregistrate si in

²¹ Art. 1(1) al Tratatului de la Nisa amendand Tratatul Uniunii Europene, precum si tratatele care stabilesc Comunitatile Europene si alte legi relevante (2001/C 80/1), amendeaza Articolul 7 al TUE dupa cum urmeaza: "Consiliul ... va determina daca exista un risc clar de violare de catre un Stat Membru a principiilor mentionate in Articolul 6(1) si va face recomandarile de rigoare Statului respectiv... Consiliul va verifica in mod regulat daca motivele care au stat la baza evaluarii continua sa ramana valabile." Centrul European de Monitorizare a Rasismului si Xenofobiei al UE a fost stabilit in 1997 cu scopul de a monitoriza atitudinile publice si ale mass-media cu privire la minoritatile rasiale si etnice.

²² M. Ahtisaari, J. Frowein, M. Oreja, "Report on the Commitment of the Austrian Government to Common European Values", 8 septembrie 2000, para. 117. A se vedea si Comite des Sages, *Leading by Example: A Human Rights Agenda for the European Union for the Year 2000* (European University Institute, 1998), para. 19(e) (in care se solicita raportarea pe baza regulata a situatiei drepturilor omului atat in interiorul UE cat si pe glob, ca baza a unei politici sistematice a UE pentru drepturile omului). Pe data de 26 iunie 2001, Comitetul pentru Drepturi si Libertati Cetatenesti al Parlamentului European a adoptat un raport semnat de Thierry Cornillet (EPP-ED,F) ce solicita crearea unui grup de lucru permanent care sa monitorizeze continuu situatia drepturilor fundamentale in interiorul Uniunii Europene.

²³ In Suedia, cea mai inalta instanta a amendat doi proprietari de magazine pentru ca au interzis accesul persoanelor care poarta camasii lungi si largi, pe motivul ca o astfel de interdictie discrimina in mod indirect impotriva romilor. A se vedea ERRC, "Swedish Supreme Court rules supermarket ban on Romani woman discriminatory", *Roma Rights*, no. 4, 1999. Curtile din Irlanda au sanctionat niste proprietari de baruri pentru refuzul de a servi pe Nomazi. Vezi "Publican Who Refused to Serve Traveller Loses License", *Irish Times*, 26 septembrie 1998.

²⁴ Vezi, de exemplu, R. Hughes "The 'Ugly Face' of Racism Bedevils Soccer", *International Herald Tribune*, 28 februarie 2001; J. Schmid, "Schroeder Is Urging Germans to Wake Up to Racism", *International Herald Tribune*, 4 septembrie, 2000; J. Vinocur, "In the Soccer Stadiums of Italy, a Fight to Break Grip of Racism", *International Herald Tribune*, 2 februarie, 2000.

²⁵ *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Italy*. 07/04/99. CERD/C/304/Add.68. (Concluding Observations/Comments), para. 9.

²⁶ ERRC, *Racial Discrimination and Violence against Roma in Europe - Statement Submitted by the ERRC for consideration by the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination* (2000) (denumita in continuare "Declaratia ERRC catre CEDR ONU"), pp. 15-16.

²⁷ Vezi *Conclusions and recommendations of the Committee against Torture: Greece*. 08/05/2001. CAT/C/XXVI/Concl.2/Rev.1. (Concluding Observations/Comments), para. 5(a) ("politia utilizeaza uneori in mod excesiv sau nejustificat forta in indeplinirea indatoririlor sale atunci cand are de-a face cu minoritati etnice sau nationale si cu straini"); *ERRC Statement to UN CERD*, p. 30.

²⁸ Decizia nr. 11263/2001, Instanta din Atena, 2 februarie 2001 (traducere neoficiala).

²⁹ Vezi ERRC, "Austrian administration violates due process rights of Roma", *Roma Rights*, no. 2, 1999; "Forced eviction of 1000 Roma in Spain", *Roma Rights*, no. 3, 1999; "Racially motivated attacks on Traveller homes in Northern Ireland", *Roma Rights*, no. 4, 1999.

alte tari UE.²⁹

Poate cel mai grav este faptul ca refugiatii romi din tarile candidate au fost rar primiti cum se cuvine in statele UE. Un val de titluri care anuntau o "invazie tiganeasca" si "scurgeri umane" a intampinat pe romii din Cehia care calatoreau in Marea Britanie in anii 1997-98.³⁰ In luna octombrie 1999, autoritatile belgiene au deportat dupa proceduri sumare 74 de romi slovaci, impotriva unei decizii a Curtii Europene a Drepturilor Omului care solicita amanarea actiunii cu scopul de a putea investiga acuzatiile de tratament abuziv.³¹ In iulie 2001, autoritatile britanice au demarat si apoi au intrerupt brusc un experiment de trei saptamani care privea controlul imigratiei pe aeroportul international din Praga, dupa ce monitorii au afirmat ca romii cehi erau impiedicati sa calatoreasca in Marea Britanie. Afirmand ca aceasta strategie se dovedise eficienta in reducerea numarului de cereri de azil, autoritatile britanice si-au rezervat dreptul de a impune din nou acest tip de control in orice moment.³²

3. Transformarea vointei politice in actiune

Exista o vointa politica substantiala in interiorul statelor candidate la Uniunea Europeana. Doritoare sa demonstreze respectarea criteriilor politice, majoritatea a reusit sa atinga standarde internationale decisive pentru protectia minoritatilor; multe au initiat programe guvernamentale speciale pentru a solutiona dificultatile pe care minoritatile le intampina in tarile lor.

Cu toate acestea, liderii politici au demonstrat mult prea des ca nu posedea aceeasi convingere si nici nu au alocat fondurile necesare pentru a garanta implementarea eficienta a standardelor si programelor pentru minoritati. Programul Cadru pentru Integrarea Romilor in Societatea Bulgara pe Baze Egale este un bun exemplu in aceasta privinta. Atunci cand a fost anuntat de guvernul bulgar in 1999, Programul - o serie de promisiuni privind combaterea discriminarii si luarea de masuri pozitive pentru a imbunatati situatia romilor bulgari - a fost intampinat cu multa fanfara internationala. Doi ani mai tarziu, nu se facusera progrese notabile in indeplinirea celor mai multe dintre componentele programului. In ianuarie 2000, atunci cand Presedintele Comisiei Europene Romano Prodi a laudat programul in cuvantarea sa in fata Parlamentului

³⁰ ERRC, *Roma Rights*, no. 1, 1999.

³¹ A se vedea C. Cahn si P. Vermeersch, "The Group Expulsion of Slovak Roma by the Belgian Government: A Case Study of the Treatment of Romani Refugees in Western Countries", *Cambridge Review of International Affairs*, Spring/Summer 2000.

³² "Airport Colour Bar", *The Guardian*, 30 iulie 2001; "Havel joins attack on UK asylum checks", BBC, 1 august 2001; "Czech Minister: British Checks Discriminatory", RFE/RL Newline, 27 iulie 2001.

³³ Informatia a fost furnizata de Comitetul Helsinki Bulgar.

Bulgari, multi membri ai institutiei aflau pentru prima oara de existenta sa.³³

Mai mult, institutiile existente care se ocupa de situatia minoritatilor sunt adesea prost echipate pentru a isi asuma responsabilitatea pentru implementarea unor politici pentru minoritati comprehensive, incurajate de procesul de aderare. Intr-un numar de cazuri, aceste organisme cu competente in principal consultative (inclusiv avocati ai poporului, precum si comisii inter-ministeriale si parlamentare) au demarat initiative promitatoare, fara a poseda insa deocamdata mandatul necesar fie pentru a coordona implementarea politicilor sau pentru a se asigura ca legea este respectata. In ansamblu, limitele de structura ale acestor institutii au impiedicat in mod serios implementarea si evaluarea politicilor guvernamentale pentru minoritati din regiune.

Guvernele candidate si-au demonstrat capacitatea de a face schimbarile pe care le considera necesare in virtutea procesului de aderare. Cu sprijinul Comisiei, acestea ar trebui incurajate nu doar sa promita imbunatatiri, ci si sa stabileasca institutiile necesare si sa le investeasca cu competente, resurse financiare si dotari adecvate.

4. Sporirea participarii societatii civile

Sprijinul pentru aderare in tarile candidate este in general mare si organizatiile societatii civile duc la indeplinire numeroase activitati care ajuta, in mod direct sau indirect, consolidarea democratiei si a statului de drept fata de care guvernele lor s-au angajat. Totusi, procesul de aderare este, in mare parte, negociat si discutat la nivel guvernamental, cu putine mecanisme eficiente care sa implice participarea structurata a societatii civile in general, si a asociatilor minoritatilor in mod particular.

ONG-urile au mentionat lipsa de transparenta in conceperea anumitor programe guvernamentale pentru minoritati, precum si in alocarea si cheltuirea fondurilor UE. In ceea ce ii priveste, anumiti demnitari UE au recunoscut ca este uneori dificil sa obtina informatii oficiale exacte cu privire la sumele totale cheltuite de guverne pentru implementarea politicilor pentru minoritati.³⁴ Aceasta dubla lipsa de transparenta - din partea statelor candidate si din partea UE - a impiedicat o monitorizare si evaluare

³⁴ Un demnitar UE a comparat incercarile de a obtine asemenea informatii de la un guvern candidat cu o "lupta de strada", Masa rotunda OSI, martie 2001. *Nota explicativa: OSI a organizat mese rotunde intr-un numar de tari candidate pentru a invita la o critica a rapoartelor nationale in forma lor de proiect. Printre expertii prezenti s-au aflat reprezentati guvernamentali, ai Delegatiilor Comisiei, ai comunitatilor de romi si ai organizatiilor din societatea civila. Referirile la intalniri nu trebuie intelese ca un acord cu vreun punct anume de vedere exprimat de participantii.*

³⁵ Doua dintre cele mai mari asociatii internationale ale romilor, Congresul National al Romilor si Uniunea Internationala a Romilor, au recomandat crearea "unui grup condus de romi care sa studieze programele ce au beneficiat de sprijin financiar european in aceste state...", Organizatia pentru Securitate si Cooperare in Europa, Conferinta OSCE asupra Romilor si Migratiei, Varsovia, Polonia, 22-24 octombrie 2000.

eficiente atat pentru politicile guvernamentale cat si pentru asistenta oferite de UE.³⁵ Mai mult, nu s-au depus suficiente eforturi pentru a incunostiinta opinia publica cu privire la legatura dintre obiectivele programelor guvernamentale pentru minoritati si principiul politic care sta la baza ideii de largire.

Incapacitatea de a oferi informatii exacte cu privire la dimensiunea si importanta eforturilor oficiale de a asigura protectia minoritatilor a avut si alte consecinte, uneori chiar mai negative. In absenta unui dialog suficient de intens cu comunitatile locale, alocarea fondurilor pentru imbunatatirea situatiei minoritatilor poate spori tensiunile cu populatia majoritara. In Polonia, un consiliu local a intampinat o opozitie activa de la constituinti atunci cand a propus imbunatatirea infrastructurii unei zone locuite de romi, pe motivul ca "daca situatia devine mai buna, vor veni aici si mai multi romi."³⁶ Mai grav, in absenta informarii comprehensive, minoritatile pot fi facute responsabile pentru a fi "incetinit" procesul de aderare. In martie 2000, dupa ce s-a intors de la o intalnire a Consiliului de Aderare la UE al Romaniei, ministrul de externe de atunci, Petre Roman, ar fi spus ca guvernul Romaniei are obligatia de a "proteja cele 23 de milioane de Romani impotriva celor cateva mii de tigani care impiedica tara sa fie scoasa de pe lista neagra a vizelor a UE."³⁷ Mai recent, ministrul de externe slovac Eduard Kukan a avertizat ca "nu ar fi echitabil daca cortina de fier ar cadea peste Slovacia datorita celor 90 de romi care au cerut azil," in timp ce presedintele slovac Rudolf Schuster a sugerat ca plecarea azilantilor romi spre Occident a fost organizata de agenti neidentificati interesati sa impiedice aderarea tarii.³⁸ O transparenta sporita la toate nivelurile procesului de aderare ar ajuta la corectarea unor astfel de prejudecati periculoase.

Datorita cunoasterii in adancime a conditiilor si atitudinilor locale, precum si datorita inradacinarii lor in comunitatile locale, organizatiile societatii civile sunt parteneri firesti in eforturile sporite de a imbunatati implementarea si sprijinul public pentru programele pentru minoritati. Aceasta ar mari nu doar eficacitatea programelor, ci si nivelul de angajare publica fata de protectia minoritatilor, ca un aspect central al valorilor europene democratice.

II. PROTECTIA MINORITATILOR: LEGISLATIE SI PRACTICA

³⁶ Masa rotunda OSI, Varsovia, aprilie 2000.

³⁷ RFE/RL Newline, 23 martie 2000.

³⁸ RFE/RL Newline, 24 aprilie 2001.

A Protectia impotriva discriminarii

Directiva Anti-rasiala³⁹ prevede conditii clare si comprehensive in privinta tratarii discriminarii pe tot cuprinsul ariei de competente a Comunitatii Europene, inclusiv la locul de munca, in domeniul protectiei sociale (inclusiv ajutorul social si asistenta medicala), in educatie si in domeniul accesului la bunuri si servicii publice, inclusiv la locuinte. Directiva interzice in mod explicit discriminarea directa si indirecta pe baza de rasa sau etnie savarsita de catre organisme publice sau private. Se prevede o inversare a sarcinii probelor in actiunile civile intentate pentru discriminare, ca si impunerea de sanctiuni "eficiente, proportionale si disuasive" care sa includa "plata unei compensatii catre victima." Directiva cere statelor nu doar sa ia masuri legislative, ci si sa infiinteze organisme care sa asigure asistenta independenta victimelor discriminarii care au facut plangeri, sa organizeze investigatii si monitorizari si sa publice rapoarte. Directiva recunoaste validitatea "unor masuri specifice care sa impiedice sau sa compenseze pentru dezavantajele care decurg din originea rasiala sau etnica."

Directiva concretizeaza normele anti-discriminatorii care sunt continute in mai multe instrumente europene⁴⁰ si internationale.⁴¹ Toate cele zece state candidate au ratificat principalele documente internationale in acest domeniu, desi cinci dintre ele nu au semnat declaratia corespunzatoare in conformitate cu Art. 14 al Conventiei Internationale pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasiala (CIEDR), care recunoaste competentele Conventiei pentru Eliminarea Discriminarii Rasiale in privinta primirii de instiintari individuale.⁴²

In mod particular, Directiva nu interzice discriminarea pe baza de limba, o chestiune in special relevanta in cazul Estoniei si Letoniei. Minoritatile vorbitoare de rusa care doresc sa adreseze unei autoritati plangeri impotriva discriminarii trebuie sa o faca prin intermediul unor instrumente care nu sunt in mod specific europene, printre care Articolul 14 al Conventiei Europene a Drepturilor Omului (CEDO) si Art. 26 al Pactului International pentru Drepturi Civile si Politice (PIDCP), care interzic ambele in mod explicit discriminarea pe baza de limba.

³⁹ Directiva Consiliului 2000/43/EC, adoptata de catre Consiliul Uniunii Europene la data de 29 iunie 2000, *Monitorul Oficial* SOC 221 JAI 67.

⁴⁰ Articolul 14 al CEDO interzice discriminarea care afecteaza drepturile garantate de catre Conventie. Pe data de 26 iunie 2000, Comitetul de Ministri al Consiliului Europei a adoptat Protocolul nr. 12 la CEDO, care asigura garantii independente impotriva discriminarii. Protocolul nr. 12, deschis pentru semnatura de pe 4 noiembrie 2000, va intra in vigoare odata ce va fi ratificat de zece state membre ale Consiliului Europei. Vezi si CCPMN, Art. 4.

⁴¹ A se vedea Declaratia Universala a Drepturilor Omului, Art. 7; Conventia nr. 111 a Organizatiei Internationale a Muncii; Conventia impotriva Discriminarii in Educatie a ONU; CIEDR; Pactul International pentru Drepturile Civile si Politice (denumita mai jos PIDCP), Art. 2 si 26; Pactul International pentru Drepturi Sociale, Economice si Culturale, Art. 2.

⁴² Vezi Apendix A. Estonia, Letonia, Lituania, Romania si Slovacia nu au semnat inca declaratia.

Nici un stat candidat nu a adoptat legislatie anti-discriminatorie care sa incorporeze toate elementele Directivei Anti-rasiale. Protectia legala impotriva discriminarii este, in cele mai multe tari, limitata la articole din constitutie si la prevederi minimale sau implicite din codurile muncii si penal, sau din legislatia privitoare la asistenta sociala si educatie. In toamna lui 2000, odata cu adoptarea provizorie a Ordonantei pentru Prevenirea si Sanctionarea Tuturor Formelor de Discriminare,⁴³ Romania a devenit primul stat din regiune care a adoptat legislatie privitoare la toate formele de discriminare in viata publica si care prevede existenta unui organism administrativ care sa supervizeze implementarea. Legea romana, adoptata dupa presiuni sustinute din partea minoritatilor si a ONG-urilor, constituie un precedent regional in definirea si scoaterea in afara legii a discriminarii comise de persoane publice sau private.⁴⁴ Legea autorizeaza inceperea de actiuni civile pentru discriminare si imputerniceste instantele sa ofere reparatii, sa retraga autorizatia de functionare a persoanelor care discrimineaza, sau sa ceara restaurarea conditiilor existente inaintea discriminarii.⁴⁵

Legea romana nu prevede inversarea sarcinii probelor; in acelasi timp, definirea "discriminarii indirecte" nu este suficient de clara. Mai mult, eficienta legii s-a dovedita a fi, pana in momentul de fata, limitata, in parte si datorita faptului ca organismul administrativ care raspunde de implementarea sa nu a fost inca infiintat. In cele din urma, in august 2001 legea urma sa fie aprobata sau modificata de catre Parlament.

Masuri legislative comprehensive care interzic discriminarea pe baza de, printre altele, rasa si etnie se discuta in momentul de fata in Republica Cehia, Ungaria si Slovacia.⁴⁶ In ciuda unui angajament facut acum doi ani pentru adoptarea unor masuri legislative care sa asigure protectia minoritatilor, guvernul bulgar nu a facut in aceasta directie decat pasi modesti.⁴⁷

Astfel ca in momentul de fata protectia explicita impotriva discriminarii indirecte nu este asigurata la nivel juridic in nici una dintre tarile candidate.⁴⁸ Ungaria este singura care a introdus masuri concrete care sa permita inversarea sarcinii probelor in cazurile de discriminare, dar numai in domeniul locurilor de munca; nu au existat deocamdata nici un fel de sentinte bazate pe aceasta prevedere.⁴⁹

Lipsa legislatiei anti-discriminare in tarile candidate trebuie privita in contextul discriminarii extinse impotriva romilor, documentata de catre ONG-uri si de catre organismele internationale din ariile geografice acoperite de catre Directiva. Discriminarea este mentionata de catre Comisie ca fiind o problema foarte serioasa in sase dintre cele opt state in care situatia romilor este avuta in vedere.⁵⁰

Si totusi, eforturile de a monitoriza sistematic formele discriminarii si impactul programelor guvernamentale a fost complicat de catre putinatatea datelor sortate pe criteriul etnic pe tot cuprinsul regiunii. Multi romi prefera sa *nu* se identifice ca atare in mod oficial, temandu-se ca auto-identificarea poate fi utilizata de catre autoritatile politienesti sau alte oficialitati.⁵¹ Astfel, la recensamantul din 2001 din Cehia, s-a declarat ca atare mai putin de 10% din populatia roma estimata, adica doar o treime din numarul celor care au facut-o in 1991. Intr-un numar de state candidate, dreptul la auto-identificare este interpretat selectiv: ignorat de catre anumite autoritati publice care executa statistici pentru scopuri anume definite, citata insa in mod regulat de catre altele ca o justificare a esecului de a monitoriza sau compensa discriminarea.

In mod ironic, eforturile de a proteja dreptul la auto-identificare au generat noi dificultati in documentarea incalcarilor drepturilor minoritatilor si a discriminarii impotriva acestora. Noi legi privitoare la protectia datelor au aparut pe intreg cuprinsul regiunii,⁵² in cele mai multe cazuri pentru a respecta o Directiva UE din 1995 care prevedea ca statele "vor

⁴⁸ Ungaria s-a referit insa la necesitatea unor astfel de prevederi in ultimul sau raport catre CEDAW. Vezi *Joint Fourth and Fifth Periodical Report to the CEDAW Committee*, Ministrul Problemelor Sociale si Familiei, Budapesta, martie 2000, p. 44.

⁴⁹ Codul Muncii din Ungaria, Legea XXII din 1992, Art. 5(2) prevede: "In cazul oricaror dispute privitoare la violarea interdictiei impotriva discriminarii, anagajatorul va trebui sa dovedeasca ca actiunile sale nu incalca prevederile sparagrafului care interzice discriminareat." In momentul de fata, un caz care invoca acest paragraf se afla pe rol la Instanta din Budapesta.

⁵⁰ A se vedea Rapoartele Periodice pentru Bulgaria, Republica Cehia, Ungaria, Polonia, Romania si Slovacia.

⁵¹ Consiliul Europei, "Race and Statistics", MG-S-ROM (2000) 13, p. 7, n. 6 (sumar al contributiei lui N. Gheorghe, Consilier al Oficiului pentru Institutii Democratice si Drepturile Omului pe Probleme Roma si Sinti). A se vedea si Project on Ethnic Relations, "Roma and Statistics", Strasbourg, France, 22-23 mai 2000 (*passim*).

⁵² Din 1998, Republica Cehia, Letonia, Polonia, Slovacia si Slovenia au adoptat toate asemenea legi, in timp ce legea maghiara dateaza din 1992.

⁵³ Directiva 95/46/EC privitoare la protejarea procesarii datelor personale si la libera circulatie a acestora, adoptata pe data de 24 octombrie 1995, *Monitorul Oficial* L 281, 23 noiembrie 1995, pp. 0031 0050, Art. 8(1).

⁴³ Ordonanta pentru Prevenirea si Sanctionarea Tuturor Formelor de Discriminare (Ordonanta nr. 137/08.31.2000) a intrat in vigoare la data de 2 noiembrie 2000.

⁴⁴ Ordonanta nr. 137/08.31.2000, Art. 2(2) si Art. 3. In mai 2001, Ordonanta nu prevedea inca in mod expres, asa cum cere Directiva Anti-rasiala, o inversare a sarcinii problemelor pentru cauzele civile.

⁴⁵ Ordonanta nr. 137/08.31.2000, Art. 21.

⁴⁶ In Slovacia si Ungaria s-au stabilit comitete parlamentare cu scopul de a crea proiecte de legi. Chestiunea a generat debateri aprinse in Ungaria, unde proiectele au fost concepute de catre Avocatul Poporului pentru Minoritati pana la o sentinta din decembrie 2000 a Curtii Constitutionale, conform careia legislatia in cauza nu ar fi fost obligatorie. Desi in 2000 Ministrul de Justitie a declarat ca nu sunt necesare masuri legislative anti-discriminatorii comprehensive, la inceputul lui 2001 acesta a stabilit un comitet ad hoc care, incepand cu luna iunie a acestui an, studiaza legislatia existenta.

⁴⁷ Vezi "Programul Cadru pentru Integrarea Romilor in Societatea Bulgara pe Baze Egale", adoptat de guvernul bulgar in 1999.

interzice procesarea datelor personale care indica originea rasiala sau etnica...⁵³ Directiva numeste aceste date "speciale" si autorizeaza procesarea lor numai cu acordul explicit in scris al persoanei in cauza, sau in circumstante exceptionale.⁵⁴ Directiva excepteaza de la prevederile de mai sus datele oferite anonim.⁵⁵ Cu toate acestea, desi anumite organisme internationale au remarcat necesitatea statisticilor etnice pentru formularea unor politici coerente de combatere a discriminarii,⁵⁶ s-au facut putine incercari de a stabili standarde care sa tina cont de nevoia de a satisface intimitatea si de a oferi protectie impotriva abuzurilor.

1. Educatia

Discriminarea in domeniul invatamantului este interzisa in mod expres de catre lege in Bulgaria, Ungaria, Letonia, Lituania si Romania. Cu toate acestea, nu s-a pus la punct un sistem coerent de sanctiuni in nici una dintre aceste tari, iar aplicarea cu succes a legilor relevante si a masurilor conexe este extrem de rara. Discriminarea impotriva romilor in domeniul educatiei este adanca si genereaza efecte negative de durata.

Comisia a mentionat discriminarea impotriva copiilor romi in privinta accesului acestora la sisteme de invatamant principale in mai multe state candidate si a criticat in mod special segregarea romilor in clase si scoli separate, precum si in scoli speciale pentru persoanele cu handicap mental si/sau fizic.⁵⁷ In anumite tari, cum ar fi Bulgaria, educatia separata este o consecinta a segregarii rezidentiale. In altele, precum Cehia, Ungaria, Polonia si Slovacia, sistemul separat de educatie este produsul unui examen de plasare al carui scop declarat

⁵⁴ Directiva 95/46/EC, Art. 8, para. 2-5.

⁵⁵ Directiva 95/46/EC, Preambul (26): "principiile protectiei nu se vor aplica datelor oferite anonim, acolo unde subiectul acestora nu mai poate fi identificat."

⁵⁶ Vezi, de exemplu, Comisia Europeana impotriva Rasismului si Intolerantei (CERI), Recomandarea Generala nr. 1, 4 octombrie 1996; Recomandarea Generala CERI nr. 4, 6 martie 1998; Parlamentul European, "Report on the Communication from the Commission Countering Racism, Xenophobia and Anti-Semitism in the Candidate Countries" (COM (1999) 256-C5-0094/1999-1999/2099(COS)), din 28 februarie 2000, para. 13; Comitetul pentru Eliminarea Discriminarii Rasiale al Natiunilor Unite (numit mai jos "CEDR ONU"), "General Guidelines Regarding the Form and Contents of Reports to be Submitted by States parties under Article 9, para. 1, of the Convention."

⁵⁷ Vezi Raportul Periodic pe 2000 pentru Ungaria ("proportia copiilor romi in scoli speciale este considerata a fi semnul prejudecatii institutionale si un esec al sistemului public de educatie," p. 20); pentru Republica Cehia ("nivelul educatiei pentru copiii romi ramane scazut, acestia constituind inca 70% dintre copiii trimisi la scolile speciale," p. 26); si Slovacia ("Elevii romi sunt prost reprezentati in sistemul educational, si mai ales in educatia superioara si universitati, si supra-reprezentati in scolile speciale," p. 21). Raportul Periodic pe 2000 pentru Bulgaria mentioneaza "lipsa de acces efectiv la educatie" pentru romi (p. 22). A se vedea rapoartele anexate pentru informatii cu privire la aceste practici in Bulgaria, Cehia, Ungaria, Polonia, Romania, Slovacia si Slovenia.

este acela de a oferi asistenta speciala pentru copiii (preponderent romi) cu nevoi speciale. In Ostrava, al treilea oras ca dimensiuni din Republica Cehia, copiii romi din institutiile speciale depasesc in numar pe cei non-romi intr-o proportie de 27 la 1. Desi romii din Ostrava reprezinta mai putin de cinci la suta din totalul copiilor de scoala primara, acestia constituie cincizeci la suta din populatia scolara. La nivel national, cam saptezeci si cinci la suta dintre copiii romi merg la scoli speciale.⁵⁸ In Slovacia, peste jumatate dintre copiii romi care merg la scoala o fac in institutii speciale.⁵⁹ Proportia depaseste patruzeci si doi la suta in Ungaria si se ridica la nouazeci si patru la suta in nordul acestei tari.⁶⁰ Se estimeaza ca majoritatea celor 19.000 de elevi din 130 de scoli bulgare pentru persoanele cu deficiente mentale sunt romi.⁶¹

Date fiind calitatea evident inferioara a curriculumului din majoritatea claselor si scolilor speciale; absenta unor sisteme de monitorizare care sa verifice daca plasamentele continua sa fie adecvate si dupa trecerea unei perioade de timp; si faptul ca foarte putini elevi se intorc de la scolile speciale in sistemul principal de invatamant, aceste programe au avut efectul de a intari formele de discriminare si segregare existente si de a priva copiii romi de sanse egale in educatie.

Pana in momentul de fata, guvernele din tarile candidate nu au facut destul pentru a remedia aceste practici ilegale. In Cehia, un amendament adus in 2000 Legii Educatiei⁶² a inlaturat o restrictie juridica ce nu permitea absolventilor de scoli speciale sa dea examenul de admitere in invatamantul secundar. Totusi, aceasta modificare nu a schimbat in mod suficient tendintele discriminatorii intrucat, in practica, studentii care au mers la scolile speciale nu sunt suficient pregatiti pentru a promova examenul de admitere. Ungaria a introdus de curand prevederi care urmaresc asigurarea unui rol mai activ din partea parintilor in procesul de plasare.⁶³

Sistemul discriminatoriu de plasament scolar este potentat, in alte tari, de utilizarea unor manuale care incuviinteaza stereotipuri rasiste. O analiza publicata in 2000 gasea numai

⁵⁸ ERRC, *A Special Remedy: Roma and Schools for the Mentally Handicapped in the Czech Republic* (1999).

⁵⁹ Wide Open School Foundation, "Strategic Plan 2001-2003", Slovacia, 2000, p. 11.

⁶⁰ S. Loss, "Szakertoi es Rehabilitacios Bizottsagok hatasvizsgalata Borsod-Abauj-Zemplen megyeben" ("Studiu asupra Comitetelor de Experti pentru Reabilitare din judetul Borsod-Abauj-Zemplen"), manuscris, 1998. Datele provin de la Ministerul Culturii si Educatiei din Ungaria, 1993.

⁶¹ Cifrele provin de la Comitetul Helsinki Bulgar.

⁶² Legea nr.19/2000 amendand Legea Scolilor nr. 29/1984, Articolul 19, Sectiunea 1 a Legii Scolare.

⁶³ Decretul 4/2001 al Ministerului Educatiei impune solicitarea consimtamantului parintilor inaintea testarii capacitatilor mentale a copilului si obliga la comunicarea in scris a opiniei expertilor celor dintai. Acestia au dreptul la apel impotriva deciziei de plasament intr-o scoala speciala. Fireste, schimbarile de fata nu au in vedere alte probleme, precum riscul ca parintii sa nu fie informati in mod adecvat atunci cand li se solicita acordul in scris, sau lipsa generala de monitorizare satisfacatoare care sa asigure adecvarea in continuare a studiului in scolile speciale.

trei referiri la romi in toate manualele utilizate la toate materiile predate in Slovenia, dintre care una facea o paralela explicita intre "tigan" si "hot"⁶⁴. In luna august 2000, Ministrul Educatiei ungar a cerut retragerea unui manual din 1998 care continea o declaratie conform careia "un procent semnificativ al romilor ... nu s-au aratat doritori sau capabili sa se adapteze stilului de viata european" si "viata multor tigani este marcata de criminalitate."⁶⁵

Putine state au adoptat prevederi legislative speciale pentru promovarea accesului egal al romilor la sistemul principal de educatie. In Ungaria exista din 1993 o alocatie speciala, pe baza de cota numerica, destinata scolilor, menita sa le ajute pe acestea sa dezvolte "programe remediale in invatamant" special pentru romi. Cu toate acestea, Avocatul Poporului pentru Minoritati a ajuns recent la concluzia ca anumite autoritati locale "organizeaza invatamantul minoritar pentru romi doar cu scopul de a obtine sprijin normativ suplimentar si exploateaza aceasta forma de educatie pentru a segrega copiii romi."⁶⁶ In mod exceptional, Ministerul roman al Educatiei a sprijinit un program de actiune afirmativa in domeniul educatiei pentru minoritati, adoptand in luna septembrie 2000 un regulament cadru pentru imbunatatirea accesului elevilor romi in scolile de meserii, licee, colegii, facultati si universitati.⁶⁷ Reglementarile se bazeaza pe succesul programelor bazate pe cota numerica derulate de ministerul anterior pentru studentii romi dintr-un numar de universitati si colegii. Totusi, angajamentul noului guvern roman fata de aceste programe a fost pus sub semnul intrebării.

In fata unor politici guvernamentale inadecvate, initiativele societatii civile au inceput sa se orienteze spre discriminarea din invatamant. Astfel ca in 1999, intr-un proces intentat de un ONG, o instanta maghiara a ordonat plata de reparatii unor elevi romi supusi segregării

- inclusiv prin ceremonii separate de absolvire - la o scoala primara.⁶⁸ In Bulgaria, unde guvernul nu a alocat inca fonduri pentru implementarea promisiunii din 1999 de a desegrega scolile, ONG-urile au lansat recent un program pilot de transport la scoala si educatie suplimentara in orasul Vidin, cu scopul de a facilita integrarea.⁶⁹ In luna aprilie 2000, dupa ce au epuizat caile de atac interne, parintii a optusprezece copii romi cehi au petitionat Curtea Europeana a Drepturilor Omului, afirmand ca au fost victime ale discriminării in domeniul invatamantului.⁷⁰

2. Locul de munca

Legislatia din cele mai multe state candidate interzice discriminarea in accesul la un loc de munca.⁷¹ Desi exista informatii neoficiale ca discriminarea de acest tip este extrem de obisnuita, s-au inregistrat putine plangeri si cei care incalca legile relevante sunt arareori sanctionati. Conformandu-se Directivei Anti-rasiale, legea ungară privitoare la discriminarea la locul de munca inverseaza sarcina probelor, fara sa aplice insa aceasta prevedere si in privinta angajarii, unde se spune ca discriminarea este cea mai intensa.⁷² Inspectorii pe probleme de limba "nu iau masuri ex officio in cazurile de discriminare si in general ezita in a intenta actiuni," a aratat in mod repetat Avocatul Poporului pentru Minoritati.⁷³ In Cehia, Slovacia si Romania, nu au fost aplicate prevederile legislatiei anti-discriminatorii.

Rata somajului printre romi este mult mai ridicata decat in interiorul altor grupuri, depasind uneori 50 la suta.⁷⁴ Nivelul scazut de educatie a romilor joaca fara doar si poate un rol important in determinarea tendintelor de pe piata locurilor de munca pentru romi, dar situatia este exacerbata de practicile discriminatorii la angajare. Intr-un caz ilustrativ care se

⁶⁴ L. Vodosek, "Na mavrico po pravljico. Berilo za 1. razred osnovne sole in 2. razred devetletne osnovne sole" traducere, 2000, p. 20-21, lucrare de diploma in curs de finalizare, Scoala de Asistenta Sociala, Universitatea din Ljubljana, 2001, depusa la Programul de Monitorizare a Aderării la UE. Trimiterea e la o poezie de Niko Grafenauer, "Glasbenik" despre un muzician, Pedenjped, de la care un "tigan" a furat un instrument muzical. Exercițiile de la lectia in cauza sugereaza ca termenul de "tigan" este utilizat ca un simbol pentru o persoana care fura.

⁶⁵ Centrul de Presa pentru Romi, "Eloiteletes tananyag otodikesekeknek" ("Materiale cu prejudecati pentru clasa a cincea"), 23 august 2000 (publicata in ziarle *Nepszabadsag*, *Nepszava*, *Magyar Hirlap*, si la stirile Postului de Radio Maghiar pe 23-24 august 2000.) Editura Apaczai a retras in cele din urma manualul. A se vedea *Roma Rights*, no.3 2000, <http://errc.org/rr_nr3_2000/snap13.shtml> (accesat la 16 mai 2001).

⁶⁶ Rapoartele asupra Activitatii Comisarului Parlamentar pentru Drepturile Minoritatilor Nationale si Etnice, Biroul Avocatului Poporului, Budapesta, 2001, pp. 47-52. Vezi si P. Rado, *Jelenes a cigany tanulok oktatasarol*, (*Raport asupra educatiei elevilor romi in Ungaria*), Departamentul pentru Minoritatile Nationale si Etnice, 1997.

⁶⁷ Ordinul Ministerului Educatiei Nationale nr. 4542/09.18.2000 cu privire la Accesul Tinerilor Romi in scolile de meserii, licee, colegii, facultati si universitati.

⁶⁸ S-a raportat insa recent ca scoala continua sa puna in practica actiuni de segregare pe baza rasiala. Vezi Roma Press Center, "Segregation Graduation Ceremony Renewed?", 4 mai 2001.

⁶⁹ Proiectul a fost organizat de Roma Participation Centre, <www.osi.hu/rpp/> (accesat la 13 iunie 2001).

⁷⁰ Vezi <http://www.errc.org/publications/letters/2000/cz_april_18_2000.shtml> (accesat la 13 iunie 2001).

⁷¹ Vezi Codul Muncii din Ungaria (Art. 5), Letonia (Art. 1), Polonia (Art. 11(3)) si Slovacia (Art. III); Legea Muncii din Cehia nr. 167/1999 (Art. 2); Legea cu Privire la Contractul de Munca din Lituania (Art. 2); Ordonanta 137/2000, Sectiunea I, in Romania; Constitutia Sloveniei, Art. 49.

⁷² Legea Muncii din Ungaria, Legea XXII din 1992.

⁷³ Vezi *Report on the Activity of the Minorities Ombudsman for 1999*, Biroul Avocatului Poporului pentru Minoritati, Budapesta, 2000. De asemenea, pentru o privire in amanunt asupra dezavantajelor in implementarea legislatiei anti-discriminatorii in Ungaria, a se consulta *Report on the Activity of the Minorities Ombudsman for 1998*, pp. 210-230.

⁷⁴ Rata somajului printre romi este estimata la 60-75 la suta in Bulgaria (APIC/UNDESA, 2000); 70 la suta in Republica Cehia (Ministerul Muncii, 1997); 75.8 la suta in Ungaria (Kemeny et al, 1994); 57 la suta in Polonia (Oficiul National al Muncii, 1997); 68 la suta in Romania (Biroul Avocatului Poporului, 1999); 80 la suta in Slovacia (ECRI, 2000); si 87 la suta in Slovenia (Comisia Europeana, 2000). Nu sunt disponibile cifre pentru Lituania.

afla in momentul de fata pe rol in instantele maghiare, o femeie ce astepta pentru un interviu telefonic in vederea obtinerii unui post de camerista a auzit pe manager spunand receptionerului "Nu angajez tigani aici. Nu ii sufar." Dupa cateva minute, femeii i s-a spus ca nu mai existau locuri libere, desi postul a ramas neocupat pentru inca o luna.⁷⁵

In Letonia, legislatia cu privire la limba restrictioneaza utilizarea unei alte limbi decat letona intr-un numar de profesii private (inclusiv in domeniul asistentei medicale, de catre notarii publici si soferii de taxi) intr-o masura determinata de "interesul public legitim."⁷⁶ In 1999, nivelul somajului printre etnicii rusi (18 la suta) si alte minoritati (17 la suta) era mult mai ridicat decat printre etnicii letoni (10 la suta),⁷⁷ iar un factor important ce limiteaza oportunitatile de angajare ale vorbitorilor de rusa este limba nationala; un studiu recent arata ca, din grupul vorbitorilor de letona ca a doua limba, 38 la suta dintre cei fara cetatenie si 22 la suta dintre cetateni nu puteau munci intr-un post in care se solicita cunoasterea limbii letone.⁷⁸

In Estonia, unde nivelul de venit al non-estonilor este in medie cu 10 pana la 20 la suta mai mic decat cel al estonilor,⁷⁹ schimbarile legislative introduse in luna mai 2001 impun personalului managerial si profesoral din scolile si universitatile particulare sa demonstreze "cunostinte medii" de limba estona, pe motiv ca acestea sunt "responsabile pentru siguranta elevilor si studentilor." Toate persoanele care au contact direct cu clienti pentru bunuri si servicii sunt obligate sa aiba cunostinte minime de limba.⁸⁰

3. Asistenta medicala si alte forme de protectie sociala

Mai multe state candidate - printre care Bulgaria, Ungaria, Lituania si Slovenia - detin prevederi constitutionale sau legislative care interzic discriminarea in domeniul accesului la asistenta medicala. Cu toate acestea, aplicarea legilor este, practic, inexistentă.

⁷⁵ Oficiul pentru Apararea Drepturilor Etnicilor si Minoritatilor (denumit in continuare NEKI), *White Booklet*, 2000, p. 29.

⁷⁶ Legea Limbii de Stat, Art. 6 si Amendamentele aduse Reglementarilor, adoptate de catre Cabinetul de Ministri pe data de 21 noiembrie 2000. CEDR ONU s-a aratat ingrijorat de faptul ca "persoane care nu intrunesc cerintele necesare cetateniei in conformitate cu Legea Cetateniei si care nu sunt inregistrate ca rezidenti ... e posibil sa nu fie protejate de discriminarea rasiala in", printre altele, accesul la un loc de munca. *Concluding observations of the CERD: Latvia*, 12/04/2001, CERD/C/304/Add.79, para. 13.

⁷⁷ A. Aasland, *Ethnicity and Poverty in Latvia*, Riga, 2000. Conform studiului, din populatia cu drept de munca, 14% dintre etnicii rusi, 12% dintre membrii celorlalte minoritati si 7% dintre etnicii letoni, erau someri.

⁷⁸ Institutul Baltic pentru Stiinte Sociale, Comisia de Naturalizare Letona, *Cela uz pilsonisku sabiedribu, Latvijas iedzivotaju aptauja 2000. gada novembris (Pe drumul catre societatea civila. Sondaj de opinie a locuitorilor Letoniei in luna Noiembrie)* Riga, 2001, p. 99.

⁷⁹ Vezi, de exemplu, I Inno, "Eestlaste ostujoud kasvab kiiremini kui muulastel" ("Puterea de cumparare a estonilor creste mai repede decat cea a non-estonilor"), EMOR, 1999.

⁸⁰ *Riigi Teataja* I 2001, 48, 269. *Riigi Teataja* este jurnalul oficial din Estonia.

Ordonanta provizorie data in Romania in 2000 interzice si prevede sanctiuni pentru discriminarea in accesul la asistenta medicala.⁸¹ Inca nu a fost aplicata.

Pe tot cuprinsul regiunii avuta in vedere, romii se confrunta cu probleme serioase de sanatate datorita conditiilor vitrege in care isi duc viata, la care se adauga excluderea pe scara larga din sistemul public de sanatate si de la o serie de servicii sociale. In multe comunitati, romii au speranta de viata mai mica si o rata a mortalitatii infantile mai mare decat majoritatea, in timp ce incidenta bolilor cardiace si astmatice, ca si a tuberculozei, este mai ridicata.⁸²

Multi romi nu au practic acces la asistenta medicala datorita izolarii fizice a comunitatilor din care fac parte, a lipsei mijloacelor de transport, a nivelului scazut de educatie si a imposibilitatii de a plati serviciile medicale.⁸³ Somajul indelungat descalifica pe multi romi de la asigurarea de sanatate care nu este bazata pe contributiile atat in Romania cat si in Bulgaria.⁸⁴ Documentarea inadecvata si lipsa cetateniei si a rezidentei permanente ii priveaza pe romi in masura disproportionata de accesul la sistemele publice de asistenta medicala. In judetul Hunedoara din Romania se estimeaza ca 25 la suta dintre romi nu pot satisface conditiile pentru primirea rezidentei permanente.⁸⁵ Ca urmare, supravegherea medicala periodica este rara si copiii din multe comunitati nu sunt vaccinati cum trebuie impotriva bolilor. Institutiile medicale din asezarile de romi tind sa fie prost echipate si sa nu dispuna de personal suficient. Anumiti lideri politici au militat pentru restrictii care nu tin cont de rasa, precum reducerea alocatiilor de stat pentru familiile numeroase, dar care in practica ar reduce si mai mult accesul romilor la asistenta medicala.⁸⁶ In lipsa accesului la servicii de sanatate, o comunitate roma din Slovenia - singura care dispune de reprezentare politica - va lansa in curand prima examinare medicala la nivelul comunitatii.⁸⁷

Multi romi raporteaza un comportament vadit ostil din partea personalului medical,

⁸¹ Ordonanta 137/2000, Art. 11.

⁸² Aceste probleme sunt recunoscute, printre altele, de toate programele guvernamentale regionale, inclusiv de acelea din Bulgaria, Cehia, Ungaria, Lituania, Polonia si Slovacia.

⁸³ I. Zoon, *On the Margins: Roma and Public Services in Romania, Bulgaria, and Macedonia*, Open Society Institute, New York, 2001.

⁸⁴ Zoon, pp. 80-99.

⁸⁵ Zoon, p. 34.

⁸⁶ De exemplu, la o conferinta de presa a partidului politic slovac Smer tinuta in luna iunie 2000, presedintele popular al partidului, Robert Fico, s-ar fi pronuntat pentru reducerea alocatiei familiilor cu multi membri ca o masura impotriva "problemei romilor." Vezi P. Vermeesch, "Vying for Position", *Central European Review*, vol. 2. no. 41, 27 noiembrie 2000.

⁸⁷ Informatia a fost oferita de consilierul rom din municipalitatea Murska Sobota, 6 februarie 2001.

⁸⁸ Zs. Zadori, L. Puporka, *A magyarorszagi romak egeszsegi allapota (Situatia sanatatii romilor din Ungaria)*, Roma Press Center, Budapesta, 1999; L. Nesvadbova, A. Kroupa, I. Rutsch, S. Sojka, I. Vajnarova, *Zdravotni stav romske populace v CR*, Pilotni studie, 1998, IGA MZ CR 3621/ 3.

precum si refuzul de a oferi asistenta.⁸⁸ Un spital din Kosice, Slovacia, are saptamanal o "zi pentru romi" in nici o alta romii ne fiind admisi.⁸⁹ In zona locuita de romi din Faculteta, in Bulgaria, pacientii din salonul pentru romi ai maternitatii sunt izolati de catre alti pacienti pentru ca sunt considerati o "amenintare".⁹⁰ Inainte de interventia unui demnitar in luna august 2000, un spital din Iasi, Romania, a interzis accesul pacientilor romi timp de 11 luni prin ordinul biroului local de sanatate.⁹¹ S-au primit rapoarte din partea azilantilor⁹² si a personalului medical din Finlanda⁹³ care sugereaza ca femeile rome din estul Slovaciei au fost recent supuse sterilizarii involuntare.

In mai multe state, romii sunt supusi discriminarii in accesul la alocatii. In Ungaria, Avocatul Poporului a documentat numeroase plangeri facute de catre romi privind neregularitati in distribuirea alocatiilor sociale.⁹⁴ Persoanele care beneficiau de alocatii sociale intr-un anumit oras - dintre care majoritatea erau romi - erau fortati sa presteze "munci sociale voluntare" pentru a primi temporar asistenta sociala.⁹⁵ La finele anului 2000 si la inceputul lui 2001, mai multe mii de romi au protestat in fata birourilor municipale din nordul Bulgariei solicitand plata alocatiilor sociale si de somaj restante pentru ultimele luni ale anului 2000. In cele din urma, acestea au fost platite partial. In iunie 2000, in Lipnik nad Becovu, in nord-estul Cehiei, unde 90 la suta dintre cei 200 de romi erau someri, un demnitar a impartit o parte a alocatiilor sociale sub forma de bonuri de mancare, specificand numele magazinelor de unde urmau sa se faca cumparaturile.⁹⁶

Cu putine exceptii, accesul la ingrijirea medicala si la alte servicii sociale este in mod formal identic pentru cetatenii si non-cetatenii din Letonia si Estonia.⁹⁷ In ciuda acestui fapt, in

⁸⁸ I. Zoon, *Roma Access to Public Services in Slovakia*, Open Society Institute New York, 2001, sin curs de publicare.

⁸⁹ Romani Baht Foundation, *1999 Annual Report*, p. 39.

⁹⁰ European Roma Rights Center, *State of Impunity: Human Rights Abuse of Roma in Romania*, 2001 (in curs de publicare), p. 63. (Denumit mai jos "ERRC 2001").

⁹¹ OPRE Roma, "Roma and foreigners testify about racism and xenophobia in Slovakia", 9 martie 2000, comunicat de presa.

⁹² I. Zoon, *Roma Access to Public Services in Slovakia*, Open Society Institute New York, 2001, (in curs de publicare).

⁹³ *Vezi Report on the Activity of the Minorities Ombudsman for 1999*, Biroul Avocatului Poporului pentru Minoritati, Budapesta, 2000.

⁹⁴ NEKI, *White Booklet 1998*, p. 40.

⁹⁵ "V Lipniku Romum predepisuji, kde maji kupovat potraviny" ("Romilor din Lipnik li se spune din ce magazin sa-si cumpere de mancare"), *Romano Hangas*, Year 2, no. 9, 22 iunie 2000, p. 2. Practica a luat sfarsit dupa o vizita a unui consilier al Ministrului Asistentei Sociale.

⁹⁶ Non-cetatenii care au muncit in afara Letoniei/Estoniei primesc pensii mai mici decat cetatenii aflati in pozitie similara, lucru valabil in ambele tari. In Estonia, reglementarile legale garanteaza anumite tipuri de asistenta publica strainilor doar daca acestia poseda un permis de rezidenta permanenta.

Estonia, cei care nu si-au putut reglementa statutul cetatenesc (asa-numitii "ilegali") nu au acces la sistemul public de asistenta medicala deoarece Fondul de Asigurare Medicala din Estonia (care administreaza asistenta medicala) are in grija doar pe cetatenii si pe strainii cu permis de rezidenta.⁹⁸ Conform unui studiu, etnicii rusi sunt de doua ori mai expusi decat estonii excluderii de la anumite servicii, printre care tratamentul danturii si innoptarile la spital, datorita veniturilor in genere mai joase.⁹⁹

4. Locuinta, alte bunuri si servicii publice

a. Locuinta

Legi care sa interzica in mod expres discriminarea in privinta locuintei sunt in genere absente in statele candidate. Ordonanta provizorie romana scoate in afara legii "refuzul de a vinde sau inchiria loturi de pamant sau cladiri pentru locuit" pe motive de rasa.¹⁰⁰ Merita remarcat ca aceasta prevedere, inca ne-aplicata, nu acopera si locuintele sociale.

Desi anumiti romi traiesc in locuinte integrate in mijlocul populatiei majoritare, un numar ridicat locuiesc in comunitati separate etnic, in conditii vitrege. Pe tot cuprinsul regiunii, un numar mare de romi este impins spre locuinte supra-aglomerate, decazute sau improvizate, fara sa dispuna de vreo autorizatie sau de inregistrare, fara acces la servicii publice ca apa curenta, electricitate, instalatii sanitare, drumuri pavate si iluminare.

Intregi comunitati din Lituania ("tabara Kirtimai" din Vilnius)¹⁰¹ si Slovenia (asezarea

⁹⁸ Numarul exact al "ilegalilor" este necunoscut; se estimeaza intre 30.000 si 80.000 in Estonia. In 2000, 157 de rezidenti ilegali s-au adresat Centrului de Informare Juridica pentru Drepturile Omului din Estonia. Cei mai multi erau etnici rusi. Nu exista cifre comparabile pentru Letonia.

⁹⁹ *Living Condition Study in Estonia 1999*. Baseline report. Norbalt II, comandat de Ministerul Asistentei Sociale din Estonia, executat de Biroul de Statistica din Estonia, Universitatea din Tartu si Institutul de Stiinte Sociale Aplicate Fafo (Norvegia), Tartu, 2000.

¹⁰⁰ Ordonanta 137/2000, (Art. 12).

¹⁰¹ De exemplu, "in tabara Kirtimaiul de Sus sdin Vilnius, Lituania, 304 persoane care apartin minoritatii roma locuiesc in 60 de case neinregistrate; 111 persoane traiesc in 20 de case neinregistrate in partea de jos a taberei; in timp ce alte 56 de persoane locuiesc in 7 case neinregistrate in tabara de pe strada Rodunes. Nici una dintre aceste case nu detine aprobarile pentru constructie." Raport al Comisariatului de Politie 3, Vilnius, septembrie 2000. Mandatele de perchezitie pentru razii in aceste locuinte ilegale - opt au avut loc numai in anul 2000 nu - sunt considerate necesare.

¹⁰² 27 de familii de romi, in total cam 180 de persoane, traiesc in Kerinov Grm fara apa curenta sau electricitate. Informatie primita de la rezidentii din Kerinov Grm si de la reprezentantii municipalitatii Krsko, 2 februarie 2001.

"Kerinov Grm")¹⁰² traiesc in locuinte ilegale. Unul din trei romi slovaci traieste in asezari rurale amplasate la marginea sau in afara oraselor sau satelor.¹⁰³ Multe dintre locuintele romilor slovaci, descrise de catre guvern ca "simple adaposturi construite in special din lemn, lut si tabla"¹⁰⁴ au fost construite fara autorizatie, adesea la distanta considerabila de retelele de infrastructura.¹⁰⁵ Cam 70 la suta dintre casele din zonele locuite de romi in Bulgaria sunt construite "ilegal", adica in afara granitelor municipale sau fara autorizatiile corespunzatoare.¹⁰⁶ Asezarea roma Pata Rat din Romania este construita pe o groapa de gunoi din afara Cluj Napocai; in luna august 2000, trei copii romi au decedat si mai multi adulti au fost spitalizati dupa ce au baut acolo apa contaminata.¹⁰⁷

In mai multe state s-au raportat initiative politice care incurajeaza si pun in aplicare segregarea prin ordine de excludere bazate pe rasa, prin relocarea sau evacuarea romilor din zonele centrale sau majoritare in care acestia s-au asezat ilegal sau fara sa plateasca chirie, si/sau prin efectele discriminatorii ale cresterii chiriilor in apartamentele municipale. Distrugerea ilegala, in vara lui 1997, a caselor a sase familii de romi in Zamoly, Ungaria,¹⁰⁸ a precedat o serie de amenintari, insulte si mutari si a dus in cele din urma la fuga din tara in cautare de azil. Evacuările, o problema din ce in ce mai serioasa pentru romii unguri, au fost facilitate de amendamentele din mai 2000 care permit functionarilor publici sa efectueze evacuarea in ciuda apelurilor pe rol.¹⁰⁹

Exemplele de segregare fortata abunda. In 2000, in orasul Grosuplje din Slovenia doua grupuri de romi au fost mutate impotriva vointei acestora din locatii separate in randuri de containere aglomerate pe cele doua maluri ale unui canal desfundat, cu facilitati minimale.¹¹⁰ In Bulgaria, "Sheker Mahala" din Plovdiv si cartierele de romi din Kazanlak si Kustendil - toate locuite aproape exclusiv de catre romi - sunt incercuite de garduri inalte de doi metri ridicate de municipalitati, cu bani publici.¹¹¹ In 1997, doua orase din judetul Medzilaborce din Slovacia au interzis in mod explicit romilor sa se stabileasca. Interdictiile

¹⁰³ 67 de asezari sunt amplasate in afara municipalitatilor si 175 de asezari sunt localizate la granita sau in vecinatatea municipalitatilor. Strategia Slovaca 1999, Raport Explicativ, Locuinte, p. 19.

¹⁰⁴ Strategia Slovaca 1999, p. 19.

¹⁰⁵ J. Bucek, "Land, ownership and living environment of Roma minority in Slovakia", *Local Government and Public Service Reform Initiative*, Open Society Institute, p. 10.

¹⁰⁶ Informatia a fost furnizata Comitetului Helsinki Bulgar de catre autoritatile districtuale si municipale din Silven, Stara Zagora, Shumen, Blagoevgrad, Kurdzhali si Lovech in octombrie si noiembrie 2000.

¹⁰⁷ Informatie furnizata de catre Departamentul pentru Minoritati Nationale, Bucuresti, Septembrie 2000.

¹⁰⁸ Avocatul Poporului, 1998, pp. 74-77.

¹⁰⁹ Vezi L. Bihary, "Szocialis biztonsagi orok" ("Gardienii asigurarii sociale"), *Fundamentum*, 2000/3, p. 59.

¹¹⁰ Articole in ziarul *Dnevnik*, Ljubljana, iunie 1998 pana in noiembrie 2000; informatia a fost primita de la rezidentii din Grosuplje, 7 februarie 2001.

¹¹¹ Informatie furnizata de Comitetul Helsinki Bulgar.

au fost ridicate doar dupa ce acestea au fost aduse inaintea Curtii Europene a Drepturilor Omului de catre romi impreuna cu CEDR ONU.¹¹² Doi ani mai tarziu, functionari publici au construit un zid in Usti nad Lebem, Cehia, pentru a izola pe locuitorii romi de vecinii lor ne-romi. Zidul a fost daramat dupa proteste internationale, inclusiv de catre oficialii UE.¹¹³ Relocarea sistematica a rezidentilor din centrul orasului Kosice, Slovacia in asezarea Lunik IX de la marginea acestuia a creat practic un vast ghetto al romilor, care exista si astazi.¹¹⁴

Autoritatile publice au intarit adesea tendintele segregationiste prin stabilirea de criterii de eligibilitate restrictive pentru asistenta in obtinerea locuintelor si alocarea de locuinte de la municipalitate, ca si prin aprobarea tacita a opozitiei fata de stabilirea romilor in cartierele majoritare.¹¹⁵ Eforturile depuse de catre autoritatile din Krsko, o municipalitate slovena, de a ii muta pe romi din asezarea ilegala Kerinov Grm au fost intrerupte dupa ce cetateni ne-romi au amenintat ca se vor opune cu forta aranjamentului.¹¹⁶

b. Alte bunuri si servicii

Majoritatea statelor nu au reusit inca sa asigure pe cale juridica dreptul la acces non-discriminatoriu la bunuri si servicii publice. Din nou, exceptia o constituie legislatia provizorie din Romania.¹¹⁷ Pe tot cuprinsul regiunii, monitorii au inregistrat discriminarea la scara larga impotriva romilor care doreau accesul in locuri publice, inclusiv in baruri si restaurante. Demnitarii publici au demonstrat adesea indiferenta fata de sau, mai grav, complicitatea cu asemenea practici.

¹¹² ERRC, "Lawsuit Filed by Czech Counsel and ERRC Against Usti Wall", 12 noiembrie 1999, <http://errc.org/publications/letters/99/cz_oct_29_99.shtml> (accesat la 14 iunie 2001); ERRC, "Czech authorities build ghetto wall, tear it down again", *Roma Rights*, no. 4, 1999, <http://errc.org/rr_nr4_1999/snap02.shtml> (accesat la 14 iunie 2001).

¹¹³ ERRC, *United Nations CERD Finds Slovak Anti-Romani Municipal Ordinances Violate International Law*, 27 septembrie 2000, <http://errc.org/publications/letters/2000/slovak_sept_27_2000.shtml> (accesat la 14 iunie 2001).

¹¹⁴ Inaltul Comisariat pentru Minoritatile Nationale al OSCE, *Report on the Situation of Roma and Sinti in the OSCE area*, martie 2000, pp. 103-104. Cativa demnitari ar fi afirmat ca „conceptul in sine se bazeaza pe prezumptia ca imprastierea romilor in Kosice din decursul ultimelor decenii nu e fireasca, si ca acestia ar trebui sa locuiasca impreuna.”

¹¹⁵ Astfel de incidente au fost documentate in Bulgaria, Republica Cehia, Ungaria, Polonia, Romania, Slovacia si Slovenia.

¹¹⁶ Informatie obtinuta de la T.A., Managerul Fondului Public pentru Activitati Culturale din Slovenia, Biroul Filiala Krsko, 2 februarie 2001.

¹¹⁷ Ordonanta 137/2000, Art. 13, interzice discriminarea pe baze etnice a accesului in "hoteluri, teatre, cinematografe, biblioteci, magazine, restaurante, baruri, discoteci sau orice alte servicii, aflate in proprietate privata sau publica, precum si la serviciile oferite de catre companiile publice de transport (avion, vas maritim, tren, metrou, autobuz, troleibuz, tramvai, taxi sau orice alt mijloc de transport.”

Romilor li s-a interzis accesul in localuri publice in orasul Mechka, Bulgaria incepand cu 1999. Primarul orasului ar fi chemat chiar la expulzarea acestora.¹¹⁸ La inceputul lunii octombrie 1999, mai multi demnitari din orasul polonez Piotrkow Trybunalski au condamnat un anunt public care interzicea intrarea "romanilor" - referinde-se la romi - nu atat pentru conotatiile sale rasiste, cat pentru proasta reputatie pe care au dat-o orasului. Un comunicat de presa a observat ca "un mic anunt langa hotel ar fi fost o solutie mai simpla."¹¹⁹

In Varsovia, in luna septembrie 2000, trei romi - inclusiv cel mai inalt demnitar OSCE pe problemele romilor - au fost scosi cu forta dintr-o cafenea dupa ce li s-a refuzat sevea si li s-a ordonat sa plece. Ancheta oficiala a fost intrerupta fara a se fi obtinut nici un rezultat.¹²⁰

Singurului membru rom din Parlamentul Cehiei i s-a interzis accesul la clubul Brno in data de 15 octombrie 1998. Politia a decis in noiembrie sa nu formuleze acuzatii si un apel ulterior initiat de avocatul victimei a fost respins la 12 ianuarie 1999.¹²¹ In absenta masurilor legislative anti-discriminatorii, instantele maghiare s-au sprijinit in cel putin doua ocazii pe prevederi largi ale codului civil pentru a oferi reparatii pentru excluderea romilor din asezaminte publice pe motive rasiale.¹²²

5. *Justitia penala*

Desi Uniunea Europeana nu a adoptat inca in maniera explicita propriile standarde in

aceasta privinta,¹²³ discriminarea in procesul de administrare a justitiei este in mod clar interzisa de o serie de norme internationale si europene.¹²⁴ Rapoartele intocmite atat de ONG-uri cat si de organele de stat identifica tratamentul discriminatoriu al romilor in sistemul de justitie penala in majoritatea celor opt state in discutie. Prejudicatiile rasiale care afecteaza societatea larga sunt prezente si printre functionarii care se ocupa de administrarea legilor.¹²⁵ Afirmatii din mai multe tari sugereaza ca romii care sunt suspectati de a fi comis infractiuni sunt mult mai expusi decat membrii grupului majoritar arestului, detentiei, urmaririi in justitie si, atunci cand sunt condamnati, unei sentinte dure. De pilda, datele primite de la un Birou al Procuraturii Maghiare indica ca plangerile cu privire la tratamentul abuziv al politiei sunt de patru ori mai dese printre suspectii romi in comparatie cu cei ne-romi.¹²⁶ Comisia Europeana impotriva Rasismului si Intolerantei a observat existenta unor "dovezi ale tratamentului diferentiat al membrilor grupurilor minoritare, in special a romilor/tiganilor, de catre anumiti functionari ai organelor de politie municipale."¹²⁷ Conform unui studiu, romii condamnati in Republica Cehia primesc, in medie, sentinte cu 12 luni mai grele decat inculpatii non-romi de varsta similara

¹²⁴ Vezi de pilda CIEDR, Art. 5(a) (care interzice discriminarea rasiala in privinta "dreptului la tratament egal in tribunale si in fata tuturor celorlalte organe care administreaza actul de justitie"); PIDCP, Articolele 2, 14 (interzicand discriminarea de orice natura in administrarea actului de justitie); CEDO, Articolele 6, 14 (interzicand discriminarea de orice natura in administrarea actului de justitie); CCPMN, Art. 4(1) (care garanteaza "persoanelor apartinand minoritatilor nationale dreptul la egalitate inaintea justitiei si la protectie egala in fata legii").

¹²⁵ Un studiu din 1997-98, pe un esantion de 1530 de angajati ai politiei maghiare, a aratat ca 54 la suta sunt de acord ca criminalitatea ar fi un element cheie in identitatea romilor; 50 la suta sunt de acord cu afirmatia ca rata mare a criminalitatii printre romi are cauze genetice; 64 la suta cred ca incestul este o trasatura caracteristica romilor; 88 la suta cred ca romii nu respecta in mod tipic proprietatea privata, iar 74 la suta cred ca populatia se asteapta ca politia sa fie dura cu romii. Gy. Csepeli, A. Orkeny, M. Szekelyi, "Szertelen modszerek" ("Metode lipsite de substanta"), *Szovegyijtemeny a kisebbségi ügyek rendorsegi kezelesenek tanulmányozásához* ("Colectie pentru examinarea manierei in care politia trateaza cazurile care implica minoritati"), Budapesta, COLPI, 1997, pp. 130-173.

¹²⁶ In timp ce 20 la suta dintre detinutii non-romi fac astfel de plangeri, in cazul romilor procentul e de 80 la suta. A se vedea *2000 Regular Report*. Consiliul Europei si-a exprimat "grija ... in legatura cu dovezile privitoare la deficientele serioase in administrarea actului de justitie in cazurile de discriminare impotriva membrilor comunitatii rome/tiganesti si a persoanelor fara cetatenie. Exista rapoarte convingatoare conform carora romii/tigani sunt tinuti in detentie preventiva mai frecvent si pentru perioade mai lungi decat ne-romii, desi interzicerea mentionarii originii etnice face dificila evaluarea dimensiunilor acestei forme de discriminare." Consiliul Europei, Comisia Europeana impotriva Rasismului si Intolerantei, "Second Report on Hungary", CRI (2000)5, 21 martie 2000, para. 14, citata in "Declaratia ERRC catre CEDR ONU", n. 51. Vezi si Comitetul ONU impotriva Torturii, *Concluding Observations: Hungary*, noiembrie 1998, conform caruia exista "preocuparea ca un numar disproportionat de detinuti si/sau prizonieri care isi ispasesc sentinta sunt romi", citata in "Declaratia ERRC catre CEDR ONU", pp. 13-14.

¹²⁷ Consiliul Europei, Comisia Europeana impotriva Rasismului si Intolerantei, *Second Report on the Czech Republic*, para. 16, citata in "Declaratia ERRC catre CEDR ONU", pp. 13-14.

¹²⁸ Rezultate preliminare ale proiectului "Primul Pas" al Societatii pentru Toleranta si Societatea Civila din Cehia, citat in B. Bukovska, "Romani men in black suits: racism in the criminal justice system in the Czech Republic", in ERRC, *Roma Rights*, no. 1, 2001. A se vedea <http://errc.org/rr_nr1_2001/noteb4.shtml> (accesat la 18 iunie 2001).

¹¹⁸ R. Russinov, S. Danova, "When the state is on 'city leave'", *Obektiv*, ianuarie-aprilie, 2000.

¹¹⁹ *Przypadki dyskryminacji i rasistowskiej przemocy wobec Romow w Polsce: Raport Stowarzyszenia "Nigdy Wiecej"* (Cazuri de discriminare si violenta rasista impotriva romilor din Polonia: Un raport al asociatiei "Never Again"), 21 martie 2000, p. 3.

¹²⁰ ERRC, "Racial discrimination and attacks on Roma in Poland", *Roma Rights*, no. 1, 2001. Vezi <http://errc.org/rr_nr1_2001/snap11.shtml> (accesat la 14 iunie 2001).

¹²¹ ERRC, "Czech Romani MP barred from entering a disco", *Roma Rights*, Fall, 1998, p. 9. Vezi <http://errc.org/rr_aut1998/snapshots_november.shtml> (accesat la 14 iunie 2001).

¹²² In 1997, o instanta maghiara a decis in premiera ca refuzul proprietarului unui bar de a servi romi constituia o incalcare a legii. Instanta a acordat reparatii si a ordonat ca proprietarul barului sa plateasca publicarea unei scuze scrise in cel mai raspandit ziar maghiar. Vezi NEKI, *White Booklet 1999*, at <<http://www.neki.hu/ff/wb1999.doc>> (accesat la 10 august 2001). Pe data de 29 noiembrie 2000, instanta din Kisvarda a decis ca un club din Dombrad incalcase legea prin refuzul de a admite romi la discoteca. Instanta a dat o amenda de 200,000 forinti (aprox. €750). ERRC, *Roma Rights*, no. 1, 2001, p. 18.

¹²³ Directiva Anti-rasiala nu se aplica in mod explicit discriminarii in sistemul de justitie penala, desi s-a sugerat ca serviciile politiei, procuraturii si ale instantelor ar putea fi considerate "bunuri si servicii" in sensul Articolului 3.

si care au savarsit infractiuni de natura asemanatoare.¹²⁸ Pentru a verifica in mod concludent aceste tendinte grave, este necesara o monitorizare mai sistematica a prejudecatilor rasiale din justitie.

B. Protectia impotriva violentei rasiale

Violenta cu motivatie rasiala reprezinta o incalcare a dreptului la respect pentru integritatea fizica, inclusiv, in anumite circumstante, a dreptului la siguranta persoanei si a vietii.¹²⁹ In astfel de cazuri, printre obligatiile guvernului se numara si protectia impotriva violentelor comise de organele statului sau de parti private.¹³⁰ CCPMN obliga statele parti "sa ia masuri adecvate pentru a proteja persoanele care pot fi supuse amenintarilor sau actelor de discriminare, ostilitate sau violenta pe baza identitatii lor etnice, culturale, lingvistice sau religioase."¹³¹

Prevederile cu privire la infractiunile cu motivatie rasiala si/sau la cresterea pedepselor in anumite tari - printre care Cehia, Ungaria, Polonia si Slovacia - sufera de neclaritati, incompletitudine si/sau punere in aplicare sporadica. Codul penal bulgar interzice violenta motivata rasial impotriva persoanelor sau distrugerea bunurilor, dar prevede pedepse mai *putin* severe decat acelea pentru infractiuni identice dar fara substrat rasial, generand astfel o perversa lipsa de motivatie in urmarirea in justitie a primelor fapte.¹³² Codul penal romanesc nu recunoaste si nici nu stipuleaza sentinte sporite pentru acte

¹²⁹ A se vedea Declaratia Universala a Drepturilor Omului (1948), Art. 3 ("Fiecare persoana se bucura de dreptul la viata, libertate si siguranta persoanei"); PIDCP, Art. 6(1) (dreptul la viata), Art. 7 (interdictia "torturii sau ... tratamentului sau pedepsirii crude, inumane sau degradante"), Art. 9(1) (dreptul la "siguranta persoanei"); CEDO, Art. 2 (dreptul la viata), Art. 3 (interdictia "torturii sau ... tratamentului sau pedepsirii crude, inumane sau degradante").

¹³⁰ Vezi CIEDR, Art. 5(b) (interzicand discriminarea cu privire la "dreptul la siguranta persoanei si la protectia prin intermediul statului impotriva violentei sau a vatamarii corporale, fie ca aceasta este comisa de functionari guvernamentali sau de catre orice alt individ, grup sau institutie"). Curtea Europeana a Drepturilor Omului a decis ca statele "au in anumite circumstante bine definite o obligatie pozitiva ... de a lua masuri preventive operationale pentru a proteja o persoana a carei viata este in pericol datorita actelor criminale ale unei alte persoane." *Osman v. United Kingdom*, 29 EHRR 245 (1998), para. 115. Vezi si *A. v. United Kingdom*, 27 EHRR 611 (1998) (recunoscand obligatia pozitiva a statului de a lua masuri pentru a se asigura ca persoana nu este supusa torturii sau unui tratament sau pedeapsa inumane sau degradante, inclusiv tratamentul abuziv aplicat de catre persoane private); *HLR v. France*, 26 EHRR 29 (1997) (la fel); *X & Y v. Netherlands*, 8 EHRR 235 (1985) (recunoscand obligatia pozitiva de a prevedea si aplica sanctiuni penale pentru viol).

¹³¹ CCPMN, Art. 6(2).

¹³² Articolul 162(2) al Codului Penal prevede urmatoarele: "O persoana care utilizeaza violenta impotriva alteia sau care cauzeaza stricaciuni bunurilor acesteia datorita nationalitatii, rasei sau religiei, sau datorita convingerilor sale politice, va fi pedepsita cu privarea de libertate pentru pana la trei ani si cenzura publica." Cu toate acestea, alte prevederi ale codului penal dispun pedepsirea cu inchisoarea pana la 15 ani pentru vatamare corporala grava si pana la 10 ani pentru vatamare corporala moderata.

savarsite din motive de rasa.

Inaltul Comisariat al OSCE pentru Minoritatile Nationale a recomandat in aprilie 2000 ca "statele sa adopte legi care sa sporeasca pedepsele pentru infractiunile motivate rasial."¹³³

Desi statisticile guvernamentale nu prezinta in general o imagine clara sau coerenta a violentei indreptate in mod specific impotriva romilor,¹³⁴ datele limitate disponibile sugereaza ca romii reprezinta grupul din regiune care este cel mai adesea o tinta directa a atacurilor.¹³⁵ In ultimii trei ani s-au raportat decese ale etnicilor romi datorate atacurilor violente in Bulgaria, Cehia si Slovacia. S-a afirmat ca "programele speciale de prevenire a infractiunilor" - uneori avand ca tinta directa comunitati de romi - au incurajat hartuirea romilor si abuzurile oficialitatilor cel putin in aceeasi masura in care au ajutat la prevenirea criminalitatii. Razii "preventive" si/sau "punitive" impotriva comunitatilor de romi au fost semnalate in anul 2000 in Lituania si Romania, si, din 1992 incoace, in mod repetat in Bulgaria.¹³⁶

In ciuda frecventei violentelor indreptate impotriva romilor au existat putine investigatii si chiar si mai putine condamnari ale faptasilor, mai ales atunci cand acestia erau functionari

¹³³ Inaltul Comisariat pentru Minoritatile Nationale al OSCE, *Report on the Situation of Roma and Sinti in the OSCE Area*, 2000, p. 55.

¹³⁴ De exemplu, statisticile Ministerului de Interne si Ministerului de Justitie din Cehia cu privire la infractiunile cu substrat rasial includ asemenea infractiuni la categoria "extremism" si nu identifica victimele in functie de apartenenta lor etnica. Ministerul de Interne, *Report on the situation of public order, inner security on the territory of the Czech Republic 1998* (1999).

¹³⁵ Incidenta sporita a violentei indreptate impotriva romilor a fost documentata de catre organisme de monitorizare internationale in Bulgaria, Cehia, Ungaria, Romania si Slovacia. Vezi "Declaratia ERRC catre CEDR ONU", august 2000, pp. 19-35 (descrieri de cazuri si rezumate de rapoarte); Comisia Europeana, *2000 Regular Report: Hungary* (unde se observa ca "romii si strainii" sunt victimele cele mai frecvente ale tratamentului abuziv al politiei); Comisia Europeana, *2000 Regular Report: Bulgaria* ("violenta impotriva romilor este mai raspandita decat aceea impotriva altor bulgari"); Comitetul ONU impotriva Torturii, Concluding Observations: Slovakia (11 mai 2001), para. 6(c), *infra*; Comitetul ONU impotriva Torturii, Concluding Observations: Czech Republic, 14 mai 2001, para. 8(b), *infra*. In raportul recent asupra Ungariei, Comitetul pentru Prevenirea Torturii mentiona "un numar de afirmatii cu privire la abuzurile politiei", inclusiv lovituri de baston, lovituri cu pumnul, piciorul, palma si agresiuni verbale din partea politiei si observa: "Cetatenii straini, tinerii si mai ales romii par sa fie grupurile cele mai expuse acestor forme de tratament abuziv." Consiliul Europei, Comitetul pentru Prevenirea Torturii, *Report on Hungary*, 29 martie 2001, para. 14.

¹³⁶ *Report of the Third Vilnius Police Commissariat*, 18 septembrie 2000; Romani Criss, Centrul Rom pentru Interventie si Studii Sociale, *Documenting Reports January-March 2001*, pp.5-6; Comitetul Helsinki Bulgar, *Annual Reports on Human Rights in Bulgaria for 1992-1999*.

¹³⁷ De pilda, in cel mai recent raport pe Slovacia, Comitetul ONU impotriva Torturii si-a exprimat "ingrijorarea" cu privire la "afirmatii privitoare la cazuri de participare a politiei la atacuri impotriva romilor si a altor membri ai populatiei, ca si afirmatii denuntand pasivitatea politiei si a fortelor responsabile cu pastrarea ordinii care nu au acordat protectia cuvenita inaintea atacurilor cu motivatie rasiala atunci cand grupurile sus-numite au fost atacate de 'skinheads' si alte grupuri extremiste." Comitetul si-a exprimat grija si in privinta "faptului ca autoritatile nu initiaza investigatii prompte,

ai politiei.¹³⁷ Plangerile de abuz care vin de la romi sunt adesea ignorate.

De cel putin doua ori in anii trecuti, instantele de judecata din Cehia si, respectiv, Slovacia au cautat sa eludeze aplicarea prevederilor legilor cu privire la infractiunile cu motivatie rasiala in cazuri de violente indiscutabil legate de prejudecati anti-roma, utilizand argumentul specios ca romii nu constituie o "rasa" distincta de cea a cehilor sau slovacilor majoritari.¹³⁸ Desi in urma protestelor internationale fiecare decizie a fost corectata la apel, interpretarea prevederilor privind infractiunea cu motivatie rasiala ramane o preocupare. In Polonia, politia "a negat in repetate randuri faptul ca asemenea incidente (raportate de catre ONG-uri) sunt comise din motive de rasa, si cele mai multe cazuri esueaza datorita dovezilor insuficiente."¹³⁹ In Slovacia "procuratura, instantele si politia nu vor sa recunoasca faptul ca atacurile fizice ale grupurilor extremiste asupra romilor sunt organizate din ratiuni evident rasiale."¹⁴⁰ Dupa o razie a politiei in cartierul rom Mechka, Bulgaria, din 1998, in timpul caruia etnici bulgari au amenintat romi cu violenta, procurorul din Pleven a refuzat sa inceapa actiunea penala in conformitate cu legislatia bulgara privind infractiunile cu motivatie rasiala, argumentand ca infractiunile avute in vedere trebuie sa aiba o baza "rasiala" si nu una "etnica".

Curtea Europeana a Drepturilor Omului a emis doua sentinte impotriva Bulgariei datorita faptului ca aceasta nu a investigat in mod adecvat afirmatii privitoare la abuzul politiei impotriva romilor.¹⁴¹ Mai mult plangeri cu privire la abuzurile functionarilor publici impotriva romilor si la inadecvarea mecanismelor interne de rezolvare a acestora sunt in momentul de fata pe rol la Curtea Europeana.

Chiar in luna mai a anului curent, dupa ani in care s-au raportat violente impotriva romilor in Republica Cehia, Comitetul ONU impotriva Torturii si-a exprimat "ingrijorarea" fata de "rapoartele privitoare la tratamentul abuziv aplicat de membrii politiei membrilor

impartiale si comprehensive" a afirmatiilor de acest tip, precum si ca nu urmaresc in justitie si nu pedepsesc partile responsabile. Vezi Comitetul ONU impotriva Torturii, *Concluding Observations: Slovakia* (11 May 2001), para. 6(c), para. 6(d). In ultimul raport anual, Human Rights Watch observa ca in Bulgaria politia si cetatenii particulari au savarsit cu "impunitate" acte violente impotriva romilor; in Cehia "cresterea violentei rasiale impotriva minoritatii romilor indica neglijenta alarmanta a politiei si autoritatilor precum si o tendinta de a nu investiga si urmari in justitie infractiunea rasiala"; in Romania „tendinta de a blama sau incrimina victimele infractiunilor, in special pe cele de etnie roma ... continua”; si in Slovacia „violenta tinerilor skinheads (rasisti) si brutalitatea politiei, precum si slaba ... aplicare a legilor ameninta minoritatea romilor din Slovacia.” Human Rights Watch, *World Report 2001*, <<http://www.hrw.org/wr2k1/europe/index.html>> (accesat la 13 august 2001).

¹³⁸ Vezi "Declaratia ERRC catre CEDR ONU", pp. 19-20, n. 36 (unde se descrie decizia din 1999 a unei instante din districtul Banska Bystrica din Slovacia, precum si decizia din 1996 a unei instante din districtul Hradec Kralove din Republica Cehia).

¹³⁹ Informatie furnizata de Centrul pentru Cultura Romilor, Polonia, 2000.

¹⁴⁰ Fundatia Targul Bunului Rom, Kesaj, Kosice, "Human Rights" in *White Book 2000*, p. 8.

¹⁴¹ *Velikova v Bulgaria*, Application no. 41488/98, 18 mai 2000; *Assenov and Others v. Bulgaria*, Application no. 24760/94, 28 octombrie 1998.

grupurilor minoritare, la atacuri violente impotriva romilor si la presupusa incapacitate a politiei si autoritatilor judecatoresti de a oferi protectia adecvata, de a investiga si trimite in judecata infractiunile, precum si la tratamentul aplicat infractorilor.¹⁴² In aceeași luna unui barbat rom care s-a adresat unui centru de politie maghiar pentru a depune o plangere cu privire la un schimb de focuri care ar fi avut loc pe data de 5 mai 2001, i s-a refuzat permisiunea de a inregistra plangerea, ar fi fost intampinat cu abuzuri verbale si amenintat cu pedepsirea fizica.¹⁴³

In luna decembrie a anului trecut, grupuri de neonazisti ar fi spart mai multe geamuri si ar fi desenat graffiti pe casele familiilor de romi pe un perimetru de trei strazi ale orasului polonez Brzeg. Comandantul politiei locale ar fi catalogat atacurile ca false si ar fi sugerat ca romii ar fi pictat graffiti ei insisi pentru a putea astfel cere azil politic in Occident.¹⁴⁴ In martie 2001, o femeie de etnie roma din Kosice, Slovacia, a afirmat ca un grup de 15 skinheads ar fi batut-o pe ea si pe fiica ei de 10 ani, le-ar fi manjit cu benzina si ar fi incercat sa le dea foc in timp ce strigau "Mori, curva tiganca." Desi femeia a fost spitalizata pentru rani multiple pe fata si pe spate, seful politiei de cartier a afirmat public ca are dubii cu privire la veridicitatea spuselor acesteia. "In opinia mea," a afirmat domnia sa unui ziar, "nu stiu de ce ar face-o, dar romii se pregatesc probabil sa plece sdin tarat."¹⁴⁵

Daca mobilizeaza suficienta vointa politica, autoritatile pot trimite violenta anti-roma in fata instantelor de judecata. In luna martie a anului curent, voci puternice ale comunitatii internationale au dus la condamnarea si intemnitarea pentru 7 ani a unui soldat slovac skinhead pentru uciderea brutala a unei femei rome in varsta de 49 de ani, mama a opt copii. Victima fusese ucisa din bataie cu o bata de baseball de batausi care patrusesera in casa acesteia strigand "Va vom ucide, fete negricioase!"¹⁴⁶ Cel mai adesea insa, astfel de cazuri constituie o exceptie, de data aceasta motivata de monitorizarea internationala si interesul politic la nivel inalt.

Multi functionari din fortele de politie, procurori, judecatori si alti demnitari pur si simplu nu au cunostinta de prevederile legale care ii obliga la protectia impotriva discriminarii si/sau la sanctionarea acesteia. Guvernele ar putea face ceva mai mult pentru a depasi ignoranta atat de raspandita. In acelasi timp, multi romi sunt impiedicati de la a inainta plangeri de frica de represalii, de cunoasterea insuficienta a propriilor drepturi, de lipsa documentelor de identitate, si/sau de accesul inadecvat la asistenta juridica. Absenta in

¹⁴² Comitetul ONU impotriva Torturii, *Concluding Observations: Czech Republic*, 14 mai 2001, para. 8(b).

¹⁴³ ERRC, comunicat de presa, "ERRC Letter to Director of Hungarian Police", 23 mai 2001.

¹⁴⁴ ERRC, "Racial discrimination and attacks on Roma in Poland", *Roma Rights*, no.1, 2001. Vezi <http://errc.org/rr_nr1_2001/snap11.shtml> (accesat la 14 iunie 2001).

¹⁴⁵ M. Pizarova, titlul original "New gulf divides Roma and police", *Slovak Spectator*, 26 martie - 1 aprilie 2001, vol. 7, no. 12.

¹⁴⁶ ERRC, "Romani woman in Slovakia dies after beating", *Roma Rights*, no. 3, 2000.

statele candidate a unui sistem de asistenta juridica gratuita pentru cauzele civile si existenta sa restransa si de joasa calitate in cazurile penale, afecteaza in mod disproportionat pe cei saraci, dintre care cei mai multi sunt romi.

C. Protectia drepturilor minoritatilor

Nu exista standarde ale UE care sa functioneze in mod special in domeniul drepturilor pentru minoritati. Cu toate acestea, standarde generale europene pentru protectia drepturilor minoritatilor pot fi regasite intr-un numar de instrumente internationale sau la nivel european, instrumente la care majoritatea statelor din Europa sunt parte.¹⁴⁷ Acestea ofera reguli de aplicare generale pentru dezvoltarea de politici specifice statelor in parte.¹⁴⁸ Rapoartele se vor concentra asupra drepturilor de a alege propria identitate; de utilizare a limbilor minoritatilor atat in sfera publica cat si in cea privata; dreptului la educatie pentru minoritati; de acces la mass-media; si de participare efectiva in viata publica.

1. Identitatea

Principiul auto-identificarii persoanelor care apartin minoritatilor a fost stabilit prin mai

¹⁴⁷ Drepturile minoritatilor sunt articulate in mod explicit intr-un numar de standarde internationale, inclusiv PIDCP, Art. 27 (care recunoaste dreptul minoritatilor la propria cultura, religie si limba); Declaratia ONU privitoare la Drepturile Persoanelor care Apartin Minoritatilor Nationale, Etnice, Religioase sau Lingvistice (numita in continuare Declaratia ONU); Conventia UNESCO impotriva Discriminarii in Domeniul Invatamantului, Art. 5(1) (unde este recunoscut, cu calificari, "dreptul membrilor minoritatilor nationale de a desfasura propriile activitati educationale"); CCPMN; CEDO, Art. 14 (care interzice discriminarea pe baza de, intre altele, "origine nationala sau sociala" precum si bazata pe "asocierea cu o minoritate nationala"); Carta Europeana pentru Limbi Regionale sau Minoritare (numita mai jos CELRM); si Documentul OSCE al Intalnirii de la Copenhaga a Conferintei asupra Dimensiunii Umane (Documentul de la Copenhaga). Pentru o lista a rectificariilor, acolo unde acestea exista, vezi Apendix 1.

¹⁴⁸ De exemplu, Statele Parti la CCPMN sunt obligate sa implementeze prevederile Conventiei "prin intermediul legislatiei nationale si unor politici guvernamentale adecvate." Acestora li se acorda insa "o oarecare libertate de decizie" pentru a putea "sa aiba in vedere circumstantele speciale." *Explanatory Report*, para. 11, 13 <http://www.riga.lv/minelres/coe/FC_exr.htm> (accesat la 2 mai 2001).

¹⁴⁹ Vezi, de exemplu, CCPMN, Art. 3(1); Documentul de la Copenhaga, para. 32; Declaratia ONU, Articolul 3(2). Vezi de asemenea *The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life* (denumita mai jos *The Lund Recommendations*), Foundation on Inter-Ethnic Relations, iunie 1999, p 19. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, "The rights of minorities (Art. 27), 08/04/94, CCPR General Comment 23. (General Comments)" (Fiftieth Session, 1994) para. 5.2: "Existenta unei comunitati etnice, religioase sau lingvistice intr-un stat parte este o chestiune ce nu depinde de decizia statului respectiv dar care trebuie stabilita pe baza unor criterii obiective. A se vedea si CEDR ONU Recomandarea VIII din 1990 (cu privire la dreptul minoritatilor de a se auto-identifica); Recomandarea XXIV din 1999 (cu privire la criteriile uniforme ce trebuie aplicate pentru a determina recunoasterea minoritatilor de catre state).

multe instrumente internationale.¹⁴⁹ Aceste documente garanteaza dreptul tuturor persoanelor de a se identifica (sau a nu se identifica) cu un grup minoritar si stipuleaza faptul ca alegerea nu va atrage dupa sine nici un fel de dezavantaje. Majoritatea statelor candidate recunosc cel putin in mod formal dreptul la alegerea libera a identitatii etnice.

Cu toate acestea, anumite state candidate au impus restrictii asupra numarului sau caracterului grupurilor minoritare recunoscute oficial sau carora li se ofera sprijin financiar, precum si alte limite asupra dreptului la auto-identificare. Slovenia a limitat clasa celor care se bucura de drepturile pentru minoritati la italieni si maghiari¹⁵⁰ - un fapt ce a fost remarcat cu ingrijorare de catre CEDR.¹⁵¹ Desi Bulgaria a ratificat CCPMN, Constitutia bulgara recunoaste doar "cetateni a caror limba materna nu este bulgara", nu inasa si minoritatile etnice sau rasiale in sine, fapt ce a afectat exercitarea unei serii de drepturi, inclusiv acelea la participarea politica, de catre romi si alte minoritati.

Letonia continua practica din epoca sovietica care obliga la inregistrarea originii etnice pe pasaport, criticata de altfel in cel mai recent raport al CEDR ONU.¹⁵² Este obligatorie si dovedirea obarsiei etnice a doua generatii anterioare pentru a se putea obtine o schimbare de etnie.¹⁵³

Desi CCPMN face referire la "toate persoanele care traiesc pe teritoriul sunui Statt"¹⁵⁴, atat Estonia cat si Slovenia - tari in care o parte importanta a populatiei minoritare nu detine cetatenia - au incheiat declaratii care restrang aplicarea acesteia exclusiv la cetateni. In

¹⁵⁰ *Report submitted by Slovenia Pursuant to Article 25 Paragraph 1 of the FCNM*, Part I, para. 12, noiembrie 2000. Constitutia din 1991 (Articolul 65) prevede ca drepturile romilor vor fi tratate intr-un statut separat, inasa pana in momentul de fata un astfel de statut nu a aparut.

¹⁵¹ *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Slovenia*. 10 august 2000. A/55/18, para. 237-251: "Comitetul si-a exprimat ingrijorarea ca grupurile minoritare, printre care croatii, sarbii, bosniecii si romii, nu se bucura de acelasi nivel de protectie din partea statului ca si minoritatile italiene si maghiare, si a recomandat Sloveniei sa se asigure, in conformitate cu Art. 2 al Conventiei, ca persoanele sau grupurile care apartin altor minoritati nu sunt supuse discriminarii." Exista afirmatii conform carora practica nu va fi pastrata atunci cand, la finele lui 2001, se va elibera un model nou de pasaport.

¹⁵² "Trebuie observat ca legislatia Statului parte face necesara inregistrarea originii etnice a unei persoane pe pasaport, fapt ce poate expune membrii anumitor minoritati la discriminare pe baza originii respective." *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Latvia*, 19/08/99, A/54/18, para 399.

¹⁵³ Legea cu privire la Schimbarea Prenumelui, Numelui, si a Etniei, Art. 11(1). <http://www.riga.lv/minelres/NationalLegislation/Latvia/Latvia_EthnChange_excerpts_English.htm> (accesat la 2 mai 2001).

¹⁵⁴ CCPNM, Art. 6(1).

Estonia aceasta prevedere exclude practic 22 la suta din populatia tarii - si mai mult de jumatate din minoritatea vorbitoare de limba rusa - de la protectia acordata de Constitutie.¹⁵⁵ Practica statelor membre UE nu ofera reguli clare in aceasta privinta.¹⁵⁶

2. Limba

Desi UE nu a stabilit reguli proprii in acest domeniu, standardele internationale prevad ca statele sa ia masuri pentru a facilita utilizarea limbilor minoritatilor in contactele dintre functionarii publici si persoane care apartin minoritatilor nationale. Aceste standarde subliniaza si dreptul persoanelor care apartin minoritatilor nationale de a "utiliza in mod liber si fara amestec din afara propria limba minoritara, in spatiul public si privat, oral si in scris."¹⁵⁷ In anumite situatii CCPMN solicita statelor "sa faca posibila utilizarea limbii minoritatilor in comunicarea cu autoritatile administrative."¹⁵⁸ CCPMN mai prevede dreptul de utilizare a limbii minoritatii in "semne, inscriptii si alte informatii de natura privata vizibile publicului"¹⁵⁹ - fapt ce a fost interpretat ca cerand statelor sa nu impuna restrictii asupra utilizarii limbii in administrarea firmelor private.¹⁶⁰ Legea internationala cere ca, acolo unde este necesar, statele sa puna la dispozitie gratuit interpreti pe durata

¹⁵⁵ In ciuda indemnurilor Inaltului Comisar pentru Minoritatile Nationale al OSCE de a nu restrange definitia "minoritatii" la "estonii care nu apartin etniei estone si care sunt cetateni" in contextul ratificarii CCPMN, Estonia a incheiat un protocol prin care limita aplicarea acesteia la "cetatenii ... motivati de dorinta de a pastra impreuna traditiile culturale, religia sau limba." Vezi REFHC/1/97 Scrisoare catre Ministrul de Externe al Republicii Estonia, S. Kallas, 28 octombrie 1996, <<http://www.osce.org/hcnm/recommendations/estonia/1996/41hc17.html>> (accesat la 15 iunie 2001).

¹⁵⁶ Austria si Germania ofera statutul de minoritar numai cetatenilor. Vezi declaratiile Austriei si Germaniei catre CCPMN, sTreaty Office al Consiliului Europei. Vezi <<http://conventionscoe.int>> (accesat la 2 mai 2001). Un numar de membri, printre care Franta si Grecia, nu recunosc existenta minoritatilor si nu au ratificat CCPMN. Dupa spusele unui demnitar al Delegatiei Comisiei, datorita faptului ca membrii UE nu au o "linie unica" pentru definirea minoritatilor, ar fi o dovada de "inconsecventa" sa asteptam asa ceva de la statele candidate. Masa rotunda OSI, martie 2000.

¹⁵⁷ CCPMN, Art. 10(1); PIDCP Art. 19(2); Art. 27; si CEDO Art. 10(1).

¹⁵⁸ CCPMN, Art. 10(2). Aceasta obligatie se aplica "in zonele locuite in mod traditional sau in numar considerabil de persoane care apartin minoritatilor nationale, in cazurile in care acestea solicita asa ceva si acolo unde solicitarea corespunde unei nevoi reale..."; CELRM, Art. 10; Foundation on Inter-Ethnic Relations, *The Oslo Recommendations*, februarie 1998, p. 27-29.

¹⁵⁹ CCPNM, Art. 11(2).

¹⁶⁰ *The Oslo Recommendations*, p. 26.

¹⁶¹ CCPMN, Art. 10(3); CEDO, Art. 6(3)(a) (dreptul suspectului penal "de a fi informat prompt, intr-o limba pe care sa o cunoasca si in mod detaliat cu privire la natura si cauza acuzatiilor care i-au fost aduse"); Art. 6(3)(e) (dreptul "de a primi asistenta gratuita a unui interpret atunci cand nu se poate intelege sau vorbi limba din instanta"); Art. 5(2); PIDCP, Arts 14(3)(a), 14(3)(f); CELRM, Art. 9; *Oslo Recommendations* (7; 18; 19).

desfasurarii procedurilor penale.¹⁶¹

Comunicarea cu autoritatile

Romania si Slovacia au adoptat recent legi care permit utilizarea limbii minoritatilor in contactele oficiale in judetele in care minoritatea reprezinta cel putin 20 la suta din populatie.¹⁶² Cu toate acestea, s-au exprimat ingrijorari cu privire la implementarea legilor in ambele tari - datorita absentei functionarilor publici vorbitori de romani, a proastei informari publice¹⁶³ si, in Romania, a concentrarilor scazute de romi in multe zone, in ciuda numarului lor mare la scara nationala.¹⁶⁴ O lege recenta din Cehia prevede drepturi similare privitoare la limba acolo unde minoritatile constituie 10 la suta din populatie.¹⁶⁵ Formularea maghiara este mai larga ("In Republica Ungaria fiecare persoana trebuie sa utilizeze in mod liber limba materna oriunde si oricand doreste")¹⁶⁶ permite la nivel formal utilizarea limbilor minoritatilor intr-un context vast de contacte publice, "la cererea auto-guvernurilor minoritatilor."¹⁶⁷

Nu exista prevederi similare in Bulgaria, in timp ce in Slovacia dreptul de a utiliza limbile minoritatilor in relatiile cu functionarii publici este acordat doar minoritatilor maghiare si italiene. In Polonia, contactele cu autoritatile trebuie sa aiba loc in limba polona "cu exceptia cazurilor in care regulamentele detaliate prevad altfel."¹⁶⁸ In momentul de fata nu exista inca asemenea reglementari.¹⁶⁹

Protectia drepturilor lingvistice ale minoritatilor este un motiv de ingrijorare speciala in

¹⁶² Legea slovacă cu privire la Utilizarea Limbilor Minoritatilor Nationale nr. 184/1999 adoptata la 10 iulie 1999; Legea Administratiei Publice din Romania, aprilie 2001.

¹⁶³ Comisia Europeana nota ca "Se pare ca in multe zone minoritatile nationale nu fac uz de drepturile oferite prin lege datorita lipsei de informare. De exemplu, nici un sat de romi nu a profitat de posibilitatea de a utiliza limba romani." *2000 Regular Report on Slovakia*, p. 20. Guvernul slovac a alcatuit o lista de 656 de sate in care minoritatile reprezinta cel putin 20 la suta din populatie, inclusiv 57 de sate unde acest criteriu este implinit de minoritatea romilor. Decretul Guvernamental nr. 221/1999, "Reglementarea Guvernului Republicii Slovacia prin care se publica lista municipalitatilor unde cetatenii Republicii Slovace care apartin minoritatilor nationale reprezinta cel putin 20 la suta din populatie."

¹⁶⁴ Informatie furnizata de Biroul Avocatului Poporului, Bucuresti, 1 mai 2001.

¹⁶⁵ Legea Minoritatilor Etnice din Cehia, aprobata de Camera Deputatilor pe data de 23 mai 2001. Vezi RFE/RL Newslines, vol. 5, no. 100, Part II, 25 mai 2001.

¹⁶⁶ Legea Minoritatilor din Ungaria, Art. 51(1). Mai mult, "conditiile utilizarii limbii de catre minoritati - in cazurile prevazute intr-o lege distincta - trebuie garantate de catre stat". (2) "In decursul procedurilor civile sau penale sau in procedurile administrative utilizarea limbii materne este asigurata de catre regulamentele procedurale in vigoare."

¹⁶⁷ Legea Minoritatilor din Ungaria, Art. 53.

¹⁶⁸ Legea din 7 octombrie 1999 cu privire la Limba Polona, Art. 5.

¹⁶⁹ Un proiect de Lege a Minoritatilor ar exista inca din 1993.

Estonia si Letonia, unde limbile minoritatilor sunt in mod oficial "limbi straine" in ciuda faptului ca sunt vorbite de peste 30 la suta dintre locuitori.¹⁷⁰ In ambele state, conform prevederilor legale relatiile cu autoritatile publice trebuie sa se desfasoare doar in limba majoritatii. In Letonia, unde aproape 43 la suta din populatie nu vorbeste letona ca prima limba,¹⁷¹ autoritatilor statului le este interzis in mod explicit sa primeasca petitii scrise in alta limba decat limba de stat, cu exceptia cazurilor de urgenta.¹⁷²

Aceasta prevedere a avut ca rezultat refuzul generalizat al autoritatilor de a procesa apeluri si petitii depuse la diferite institutii de catre prizonierii vorbitori de rusa si de catre persoanele anchetate.¹⁷³ In Estonia, guvernele locale pot adopta alte limbi decat estona ca "limbi oficiale" acolo unde minoritatile constituie 50 la suta din totalul rezidentilor, dupa aprobarea de catre guvernul national a unei cereri in acest sens (inaintata de guvernul local).¹⁷⁴ Deocamdata nu au fost aprobate astfel de cereri si in cel putin doua cazuri acestea au fost respinse.¹⁷⁵ Raspunzand la o cerere inaintata in luna iulie 2001 de catre reprezentanti ai consiliului orasenesc din Narva, Ministrul Populatiei ar fi spus ca, inainte de a putea aproba propunerea, guvernul ar trebui sa se asigure ca prevederile legii conform careia functionarii publici trebuie sa vorbeasca fluent estona sunt respectate.¹⁷⁶ In practica, insa, rusa este utilizata in mod obisnuit in relatiile cu autoritatile.¹⁷⁷

¹⁷⁰ Legea Limbii de Stat din Letonia, Art. 5; Legea Limbii din Estonia, Art. 2(2).

¹⁷¹ Comisia Europeana, *Progress Report 2000*, p. 22.

¹⁷² Legea Limbii de Stat din Letonia, Art. 10. Articolul 10(2) al legii interzice in mod explicit acceptarea si procesarea oricaror cereri sau plangeri care nu sunt redactate in limba de stat sau nu sunt depuse insotite de o traducere legalizata in limba de stat. Pentru intreg textul legii, a se vedea <http://www.riga.lv/minelres/NationalLegislation/Latvia/Latvia_Language_English.htm> (accesat la 2 mai 2001).

¹⁷³ *Rigas Bals* (*Vocea Rigai*, editia in rusa), 19 martie 2001.

¹⁷⁴ Legea Limbii din Estonia, Art. 10 si 11.

¹⁷⁵ Cererile consiliului orasenesc din Sillamae (95 la suta vorbitori de rusa), de a utiliza limba rusa la nivel oficial ca limba de lucru interna, au fost respinse de doua ori. Declaratia lui I.T., Director General al Inspectoratului Eston pentru Limba. V. Poleshchuk, *Accession to the European Union and National Integration in Estonia and Latvia*, Tonder, Denmark, 7-10 decembrie 2000, Flensburg, ECMI, februarie 2001, p. 17.

¹⁷⁶ RFE/RL Newslin, "Deputies in Estonian City Seek Equal status for Russian Language", vol. 5, no. 151, Part II, 10 august 2001.

¹⁷⁷ Conform spuselor guvernului, "in practica, mai multe guverne locale din zone in care majoritatea populatiei este imigranta si nu stapaneste cum trebuie limba estona au beneficiat de aceasta prevedere si utilizeaza limba rusa ca limba de lucru interna in paralel cu limba oficiala. Acesta este cazul in, de pilda, Narva, Kohtla-Jarve si Sillamae." *Report Submitted by Estonia Pursuant to Article 25 Paragraph 1 of the FCNM*, Art. 14 (2).

*Utilizarea limbii/alfabetului in semne/documentare*¹⁷⁸

In Estonia, interventiile Inaltului Comisar pentru Minoritatile Nationale al OSCE si ale Comisiei Europene par sa fi avut ca rezultat moderarea unor aspecte chestionabile ale proiectului de legislatie anterior cu privire la limba, care reglementa utilizarea limbii in societatile comerciale si institutiile civile.¹⁷⁹ In plus, dupa amendamentele din noiembrie 2000, Legea Limbii de Stat permite ca semnele vizibile public sa fie scrise in limba minoritatilor. Cu toate acestea, protectia oficiala acordata limbii oficiale a dus la introducerea unor restrictii privitoare la utilizarea limbii minoritatilor si in special a rusei. Etnicii rusi si persoanele care apartin altor minoritati care utilizeaza alfabetul chirilic sau non-latin nu isi pot scrie numele in alfabetul respectiv in actele oficiale. Prevederile legale care au intrat in vigoare in 2001 obliga societatile private si ONG-urile sa adopte si sa utilizeze titlaturi in limba letona sau scrise in alfabetul latin.¹⁸⁰ Inaltul Comisar pentru Minoritatile Nationale al OSCE observa in luna august 2000, referindu-se la prevederile sus-numite, ca "anumite chestiuni particulare vor trebui revazute atunci cand Letonia va ratifica Conventia Cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale."¹⁸¹

Limba in procedurile penale

Rapoarte din Lituania si Slovenia, tari in care legislatia interna respecta obligatiile internationale,¹⁸² indica faptul ca autoritatile comunica in mod obisnuit cu suspectii de etnie roma in limba de stat fara a verifica daca acestia o inteleg in mod adecvat. In toate statele in care traiesc romi exista un numar restrans de interpreti de romani care sa ii asiste

¹⁷⁸ Legea Limbii din Estonia, Art. 32(1).

¹⁷⁹ In ce priveste Legea Limbii de Stat din Letonia datand din 2000, OSCE a criticat in mod special forma sa de proiect intrucat aceasta prevedea reglementarea de catre stat a utilizarii limbii "in toate intreprinderile (societatile), institutiile, institutiile civile si organizatiile (inclusiv organizatiile culturale si religioase private)". Biroul Inaltului Comisar pentru Minoritatile Nationale al OSCE, Opinie cu privire la anumite incompatibilitati ale proiectului de Lege a Limbii de Stat din Letonia cu standardele internationale, 22 septembrie 1997. Atunci cand proiectul de lege se afla in dezbateri, in toamna anului 1999, Comisia a remarcat anumite incompatibilitati cu principiile UE din domeniul liberei circulatii a bunurilor. Cateva dintre prevederile chestionabile ale proiectului au fost mai apoi amendate sau scoase din text.

¹⁸⁰ Regulamentul Guvernamental nr. 295, adoptat la 22 august 2000.

¹⁸¹ Declaratie de presa din 31 august 2000, <http://www.osce.org/news/generate.php3?news_id=985> (accesat la 17 iunie 2001).

¹⁸² Constitutia Sloveniei, Art. 19; Codul de Procedura Penala al Republicii Lituania, Art. 15.

pe acestia pe parcursul proceselor.

3. Educatia

O submultime importanta a drepturilor lingvistice are in vedere utilizarea limbii in invatamant si, astfel, educatia primita la materii care sunt de interes special pentru membrii minoritatilor. Desi UE nu a stabilit standarde proprii cu privire la utilizarea limbii in scoli, si desi practica statelor membre nu este consecventa, dreptul la educatie in limba materna este prevazut in mai multe instrumente.¹⁸³

Mai mult, un numar de standarde internationale obliga statele sa „promoveze cunoasterea culturii, istoriei, limbii, si religiei” minoritatilor lor,¹⁸⁴ inclusiv prin crearea de conditii care sa promoveze identitatea minoritatilor.¹⁸⁵

CCPMN prevede ca minoritatile au dreptul de a crea si administra institutii de invatamant,¹⁸⁶ si desi statele nu au obligatia de a le furniza fonduri, o prevedere separata a Documentului de la Copenhaga noteaza in mod explicit ca aceste institutii pot "solicita sprijin public in conformitate cu legislatia nationala s.t."¹⁸⁷

Legislatia din Cehia, Ungaria, Lituania, Polonia, Romania si Slovacia permite stabilirea de clase si scoli cu predare in limbile minoritatilor. Legea slovena prevede aceste drepturi doar pentru italieni si maghiari, nu insa si pentru romi. In practica, in toate aceste tari, cu exceptia Romaniei, exista putine clase cu predare in romani. Clasele (nu insa si scolile) cu predare in romani sunt permise in Bulgaria, unde un program guvernamental din 1990-91 care oferea copiilor romi educatie in romani a esuat datorita lipsei de fonduri pentru pregatirea profesorilor si pentru materiale didactice, precum si a unui plan de integrare in sistemul national de invatamant. In 1999, numarul copiilor romi care studiau limba romani in Bulgaria scazuse la zero.¹⁸⁸

¹⁸³ Vezi CCPMN, Art. 14(2) ("In zonele locuite in mod traditional sau in numar considerabil de persoane care apartin minoritatilor nationale, Partile vor depune eforturi sa se asigure in cel mai mare grad posibil si in contextul propriilor sisteme de invatamant, si daca exista cereri suficiente, ca persoanele care apartin minoritatilor respective au oportunitati adecvate pentru a se bucura de predare sau instruire in limba minoritatii." Vezi si Declaratia ONU, Art. 4; Conventia UNESCO, Art. 5; si Documentul de la Copenhaga, para 34.

¹⁸⁴ CCPMN, Art. 12(1). A se vedea si Documentul de la Copenhaga, para. 33; Declaratia ONU, Art. 4; CCPMN, Art. 12.

¹⁸⁵ Documentul de la Copenhaga, para. 33

¹⁸⁶ CCPMN, Art. 13.

¹⁸⁷ Documentul de la Copenhaga, para. 32(2).

¹⁸⁸ Informatie primita de la Comitetul Helsinki Bulgar.

Minoritatea roma din Ungaria dispune de un numar de scoli intretinute printr-o combinatie de sponsorizari private si de stat.¹⁸⁹ Guvernul ceh a alocat sprijin financiar unui numar de initiative educationale private¹⁹⁰ si a sprijinit plasarea de asistenti de romani in scoli primare de pe tot cuprinsul tarii pentru a inlesni studiul elevilor vorbitori de romani. La nivel universitar, Bulgaria prevede recunoasterea unei diplome universitare pentru studiul limbilor minoritatilor, printre care si romani. In Romania, universitatile pot crea facultati, departamente si grupuri pentru limbile minoritatilor, iar minoritatile au dreptul de a crea institutii private.¹⁹¹

In Estonia si Letonia, statul finanteaza in momentul de fata scoli cu predare in romani, desi politica educationala in ambele state favorizeaza tranzitia spre scoli bilingve. In Letonia, scolile secundare cu predare in rusa vor fi eliminate pana in 2003¹⁹² - o strategie care intampina opozitia unor lideri minoritari. Unii vorbitori de rusa se plang ca guvernele leton si eston nu au alocat fonduri suficiente pentru pregatirea profesorilor in limbile minoritatilor. Fara a se bucura de dreptul de vot, vorbitorii de rusa care nu sunt cetateni dispun de putine mijloace pentru a influenta deciziile privitoare la deschiderea sau inchiderea scolilor (inclusiv a celor pentru minoritati) sau la alocarea resurselor catre scolile pentru minoritati la nivel local. CEDR ONU si-a exprimat recent ingrijorarea cu privire la faptul ca, atat in Letonia cat si in Estonia, educatia in limbile minoritatilor poate fi restransa si mai mult in viitorul apropiat.¹⁹³

4. Mass-media

Dreptul de a produce si disemina publicatii, programe de radio si televiziune, precum si accesul la mass-media publica/de stat sunt fundamentale pentru protejarea drepturilor minoritatilor. UE nu a elaborat inca standarde cu privire la utilizarea sau accesul minoritatilor la mass-media, iar statele membre nu au dezvoltat nici ele o practica legislativa consecventa in aceasta directie. Normele internationale obliga statele sa nu

¹⁸⁹ Scoala minoritara roma Kalyi Jag din Budapesta, scoala Jozsefvaros din Budapesta, Liceul Ghandi din Pecs, Scoala Fundatiei Alternative pentru Etnicii Romi din Szolnok sunt toate destinate in primul rand elevilor romi.

¹⁹⁰ Scoala primara Premysla Pittra din Ostrava si Scoala Secundara Sociala Roma din Kolin sunt doua exemple de astfel de institutii.

¹⁹¹ Legea 84/1995, Art. 122-123.

¹⁹² Regulamentul Tranzitoriu al Legii Educatiei din Letonia, para. 9(3), adoptat la data de 29 octombrie 1998. In Estonia, toate scolile secundare trebuie sa predea cel putin 60 la suta din materii in estona pana in 2007/2008. Amendamentul la Legea Scolilor Primare si a Gimnaziilor, RT I 2000, 33, 195.

¹⁹³ *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Latvia*. 12/04/2001. CERD/C/304/Add.79, para. 18; *Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Estonia*. 19/04/2000. CERD/C/304/Add.98, para. 12.

¹⁹⁴ PIDCP, Art. 19(2); CCPMN, Art. 9(1) si 9(3).

impiedice extinderea mass-media private apartinand minoritatilor,¹⁹⁴ si sa ia masuri nu numai pentru a permite, ci si pentru a inlesni, accesul minoritatilor la mass-media publice.¹⁹⁵

In general, pe curprinsul regiunii relevante garantiile legislative ale accesului minoritatilor la mass-media sunt slabe, desi Ungaria obliga mass-media publica sa acorde saptamanal patru spatii de emisie - asigurand totodata un loc in comitetele de conducere ale televiziunii si radioului nationale - reprezentantilor fiecarei minoritati recunoscute oficial.¹⁹⁶ Legislatia polona cere doar ca mass-media publica "sa aiba in vedere nevoile minoritatilor nationale si ale grupurilor etnice s.t."¹⁹⁷ Legea ceha a Televiziunii si Radioului obliga mass-media electronica sa contribuie la dezvoltarea identitatii nationale cehe precum si a identitatilor minoritatilor etnice sau nationale.¹⁹⁸ In Slovenia, romii, alaturi de alte minoritati, nu dispun de drepturi comprehensive la acces la mass-media (si nici de un canal pentru programe ale minoritatilor, ori de reprezentanti in consiliul de administrare al mass-media), drepturi pe care legea le perverde doar pentru minoritatile maghiare si italiene. In Letonia, legea limiteaza timpul de emisie in limbile minoritatilor la 25 la suta in cazul canalelor radio si de televiziune private;¹⁹⁹ in Estonia programele de televiziune ale canalelor private si publice transmise in limbi altele decat cea de stat nu pot depasi cumulativ mai mult de 10 la suta din spatiul total daca nu se ofera traducerea in estona.²⁰⁰

Cresterea relativa din ultimii ani a volumului mass-media in romani este imbucuratoare. In anumite tari, precum Slovacia si Slovenia, statul sprijina financiar in parte sau in totalitate ziarele minoritatii rome (uneori redactate in romani), sau includerea echipelor redactionale romani in radioul public, cum se intampla in Cehia. Din 1999 si pana acum au aparut in Slovacia cinci noi ziare romani, in timp ce in Polonia exista trei astfel de publicatii. Primul post de radio independent romani din Ungaria, "Radio C", si-a inceput transmisiunile in februarie 2001.

Cu toate acestea, circulatia publicatiilor minoritatilor ramane restransa, in timp ce mass-media principala are un impact cu mult mai mare asupra atitudinilor si opiniilor publicului.

¹⁹⁵ Vezi CCPMN, Art. 9(4): "partile vor adopta masuri adecvate pentru facilitarea accesului persoanelor care apartin minoritatilor nationale la mass-media"; *Oslo Recommendations*, pp. 22-23: "o minoritate nationala formata dintr-un numar ridicat de membri trebuie sa aiba acces la un timp de emisie echitabil la televiziunea si/sau radioul publice, proportional cu dimensiunea numerica a minoritatii in cauza."

¹⁹⁶ Legea I din Ungaria din 1996, privind Transmisiunile de Radio si Televiziune.

¹⁹⁷ Legea Transmisiunilor din Polonia din 29 decembrie 1992, Art. 21.2, sub-paragrafele 9 si 6 (traducere neoficiala).

¹⁹⁸ Vezi Legea nr. 484 privind Radiodifuziunea ceha, amendata; Legea nr. 483/1991 privind Televiziunea ceha, amendata.

¹⁹⁹ Legea Radiodifuziunii si Televiziunii, Art. 19, para. 5, a fost amendata in 1998 cu scopul de a reduce de la 30 la 25 la suta spatiul total de emisie permis in alte limbi decat letona.

²⁰⁰ Legea Limbii din Estonia, 1995, Art. 25(4).

Studii in adancime ale imaginii minoritatilor in mass-media principala efectuate in mai multe state au indicat existenta unor tendinte de stereotipizare negativa a minoritatii roma. In Lituania si Slovenia romii apar rareori in mass-media si de obicei in contextul criminalitatii sau al conflictelor.²⁰¹ In Ungaria, situatia este mai nuanzata: chestiunea romilor a crescut considerabil in importanta din anii optzeci si pana astazi; totusi, temele dominante raman inca infractionalitatea, conflictul inter-etnic, ajutorul guvernamental si saracia.²⁰²

Au existat eforturi de a condamna stereotipizarea de catre presa nu doar prin adoptarea de catre anumite ziare a unor coduri etice,²⁰³ ci si prin modificarea politicilor guvernamentale. Guvernele din Bulgaria, Ungaria si Slovacia au renuntat in mod formal la practica, comuna in trecut, prin care politia informa pe jurnalisti cu privire la etnia celor acuzati de infractiuni. Cu toate acestea si in ciuda faptului ca statisticile etnice sunt in mare parte inexistente, nivelul criminalitatii romilor ramane subiectul speculatiilor publice ale functionarilor din politie si alte institutii ale statului. In luna decembrie 1999, purtatorul de cuvnt al biroului districtual din Poprad, Slovacia, a declarat la televiziune ca 90 la suta dintre toate infractiunile comise in districtul Poprad sunt comise de catre romi, afirmand ca informatia ar fi fost primita de la surse din politie.²⁰⁴ Mai mult decat atat, unele puncte mass-media continua sa faca referiri neintemeiate la etnie chiar si in lipsa incurajarii guveramentale. Titluri recente ale unor ziare bulgare includ afirmatii precum: "Tiganiiucid un batran pentru a ii lua pensia";²⁰⁵ "Tiganii au atacat un politist si i-au smuls epoletii";²⁰⁶ si "Un tigan si-a ucis logodnica"²⁰⁷. In anumite tari romii au fost infatisati in presa ca

²⁰¹ Vezi K. Erjavec, S. B. Hrvatin, B. Kelbl, *We about the Roma*, Open Society Institute/MediaWatch, Ljubljana, 2000.

²⁰² G. Bernath, V. Messing: "Vagokepkent, csak nemaban" - *Romak a magyarorszag mediaban ("In mod exceptional si numai pe muteste - Romii in mass-media maghiara)*, Departamentul pentru Minoritatile Nationale si Etnice, Budapesta, 1998.

²⁰³ Ziarul polonez *Rzeczpospolita*, de pilda, distribuie un Cod de Deontologie Profesionala printre colaboratori, care include urmatoarea reglementare: "jurnalistii vor mentiona varsta, rasa, culoarea pielii, statutul de persoana cu handicap si orientarea sexuala numai acolo unde acestea sunt relevante." Vezi "Zawodowe zasady etyczne dziennikarzy Rzeczpospolitej", ("Principiile profesionale ale ziaristilor de la Rzeczpospolita"), p. 1.

²⁰⁴ K. Magdolenova, "When a Slovak goes to Europe, everything is OK. When a Roma goes to Europe it is an international scandal", *Forum*, 9 aprilie 2001. In cel mai recent raport national catre CEDR ONU, guvernul slovac a recunoscut ca Ministerul de Justitie utilizeaza "informatii statistice cu privire la evolutia infractionalitatii." Guvernul Republicii Slovace, *Reports Submitted by State Parties Under Article 9 of the Convention - Third periodic reports of States parties due in 1998 Addendum: Slovakia*, CERD/C/328/Add.1, 14 decembrie 1999, para. 211. Intr-adevar, Ministerul de Justitie publica pe site-ul propriu grafice care indica numarul romilor condamnati intre anii 1984 si 1999. Vezi <<http://www.justice.gov.sk/>> Archiv - Statistika - I. Trestna agenda (accesat la 15 martie 2001).

²⁰⁵ *24 Chassa*, 14 aprilie 2000.

²⁰⁶ *Monitor*, 16 aprilie 2000.

²⁰⁷ *Trud*, 9 noiembrie 2000.

obstacole in calea aderarii la UE. Dupa publicarea Raportului Periodic pe 2000 al Comisiei, un titlu de ziar romanesc proclama: "Calea Romaniei catre Europa este blocata de tigani si politie."²⁰⁸

5. Participarea publica

Legislatia internationala obliga statele sa "respecte" drepturile persoanelor care apartin minoritatilor la participare efectiva in viata publica,²⁰⁹ inclusiv in privinta identitatii minoritatilor,²¹⁰ si in procesul decizional la nivel regional si national.²¹¹ CCPMN solicita statelor sa "creeze" conditiile necesare unei asemenea participari.²¹² CIEDR solicita ca "accesul egal la serviciile publice" sa nu fie impiedicat pe motive de rasa sau etnie.²¹³ PIDCP prevede dreptul fiecarui cetatean de a fi ales prin alegeri corecte organizate periodic, fara nici un fel de discriminare, garantand in acelasi timp libertatea de expresie a electorilor.²¹⁴

Reprezentarea politica

Statele candidate au luat un numar de masuri inovatoare cu scopul de a crea forme de participare pentru grupurile minoritare. Cu toate acestea, in practica nici romii si nici minoritatile vorbitoare de rusa nu au atins un nivel de reprezentare efectiva in structurile nationale parlamentare sau guvernamentale.

Nivelul scazut de reprezentare al romilor la nivel national in tarile candidate reflecta dimensiunea marginalizarii si excluderii. Foarte putine partide politice importante adopta pozitii publice favorabile romilor datorita faptului ca in fiecare tara in parte chestiunea roma este considerata nepopulara din punct de vedere politic in randurile majoritatii.

²⁰⁸ *Evenimentul Zilei*, 9 noiembrie 2000. Conform unei analize, in Slovacia migratia romilor spre statele UE a sporit in mod semnificativ frecventa stirilor despre romi in mass-media, care i-a acuzat de cateva ori pe acestia pentru restrictiile de viza introduse de statele membre UE. Comitetul Helsinki Slovac / B. Benkovi, L. Vakulova, "Obraz Roma vo vybraných slovenských medi" ("Imaginea romilor intr-o anumita parte a mass-media"), 1 iunie 1998 - 31 mai 1999, Bratislava, 2000.

²⁰⁹ Pentru o discutie generala a drepturilor relevante, a se consulta "The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life", Foundation on Inter-Ethnic Relations, iunie 1999.

²¹⁰ Documentul de la Copenhaga, para. 35.

²¹¹ Declaratia ONU, Art.2, para. 2 si 3.

²¹² CCPMN, Art. 15.

²¹³ CIEDR, Art. 5(c).

²¹⁴ PIDCP, Art. 25.

Romii din Romania au garantat un loc in parlament de catre legile tarii, dar dincolo de acest caz guvernele au facut putin eforturi afirmative de a asigura reprezentarea romilor in organisme legislative nationale.²¹⁵ In luna mai 2001, exista un singur membru rom in guvernul bulgar; un membru rom in Parlamentul ceh; si nici un astfel de membru in parlamentele din Ungaria si Slovacia. In Romania, pe langa "locul rezervat", mai multi etnici romi au fost aleși in Parlament pe listele partidelor non-etnice.

Candidatii romi se bucura de o reprezentare electorala ceva mai bine proportionata la nivel regional si municipal, mai ales in Bulgaria, Romania si Slovacia. In alte state s-au implementat masuri special care urmaresc cresterea participarii minoritatilor. Ungaria a dezvoltat un sistem larg de alegere a auto-guvernurilor minoritatilor destinat celor 13 minoritati recunoscute, printre care si cea roma, care detin competente in privinta chestiunilor culturale si in invatamant, precum si un rol limitat in problemele administratiilor paralele obisnuite.²¹⁶ S-a observat ca din moment ce auto-guvernurile din Ungaria au o natura strict consultativa, sistemul a institutionalizat in practica marginalizarea romilor.²¹⁷ Slovenia asigura pentru minoritatile autohtone locuri in consiliile municipale in regiunile unde acestea sunt suficient de numeroase, dar numai 40 la suta din populatia roma din Slovenia este considerata autohtona si nu exista in momentul de fata decat un singur membru. Noua lege ceha cu privire la minoritati permite crearea de organisme locale ale minoritatilor, dar impune un prag de 10 la suta care exclude participarea majoritatii romilor. Celelalte state candidate nu au dezvoltat sisteme de acest tip.

Barierele ridicate in calea cetateniei intr-un numar de state au afectat participarea politica a multor etnici romi. Un numar semnificativ dintre acestia nu detin cetatenia in Lituania si Romania. Multi romi slovaci ar avea probleme in obtinerea "cartii de cetatenie" (*obciansky priukaz*).²¹⁸ In Slovenia, multi romi sunt apatrizi datorita unei masuri guvernamentale care a inregistrat mii de cetateni ai fostei Iugoslavii in "Registrul Strainilor". Multi romi care s-au nascut si sunt rezidenti in Slovenia nu posedea aceste documente, motiv pentru care

²¹⁵ Slovenia garanteaza reprezentarea parlamentara doar pentru minoritatile maghiare si italiene. Legislatia maghiara creaza posibilitatea legala de a garanta reprezentarea parlamentara pentru minoritati, dar legislatia necesara implementarii acestei masuri nu a fost adoptata pana in momentul de fata. Vezi Constitutia Sloveniei, Art. 64, Legea maghiara LXXVII din 1993 cu privire la Drepturile Minoritatilor Nationale si Etnice.

²¹⁶ Legea maghiara LXXVII din 1993 cu privire la Drepturile Minoritatilor Nationale si Etnice.

²¹⁷ B. Berkes, "Erotennek mutatkozna a cigany onkormanyzatok" ("Auto-guvernurile romilor par lipsite de putere"), *Nepszabadsag* 26 iulie 2001, p. 5.

²¹⁸ "Cartea de cetatenie" este necesara pentru obtinerea accesului la majoritatea ser viciilor publice si sociale; anumite persoane au afirmat ca este mai usor pentru romi sa obtina un pasaport pentru a parasii tara decat o carte de cetatenie. Cabinetul slovac a aprobat pe data de 23 mai 2001 o serie de masuri menite a introduce conditii mai stricte pentru eliberarea pasapoartelor "cetatenilor care sunt suspectati de intentia de a emigra." RFE/RL Newsline vol. 5, no. 99, Part II, 24 mai 2001.

cetatenia le-a fost refuzata. Se afirma ca acestora li s-ar fi refuzat documentele de identificare personala, pasapoartele, asistenta sanitara, pensiile, accesul la educatie, si chiar ajutorul umanitar.

In Estonia si Letonia cei mai multi membri ai minoritatilor vorbitoare de rusa nu poseda inca cetatenia si de aceea se lovesc de restrictii in privinta participarii politice depline. Un numar estimativ de 550,000 de apatrizi letoni - majoritatea vorbitori de rusa - nu se bucura de dreptul de vot sau de dreptul de a forma partide politice la orice nivel. Astfel ca vorbitorii de rusa din Letonia sunt prost reprezentati atat in organismele legislative nationale cat si la nivel municipal.²¹⁹ In multe municipalitati letone - inclusiv intr-unele in care vorbitorii de rusa reprezinta pana la jumatate din populatie - acestia nu se bucura de nici un fel de reprezentare. In Estonia, exista prevederi care acorda celor veniti in era sovietica dreptul de a vota la alegerile locale, desi vorbitorii de rusa care nu au cetatenia - cam 22 la suta din populatie - nu pot participa la alegerile nationale.

Mai mult, legislatia din Letonia si Estonia prevede conditii lingvistice pentru Membrii Parlamentului si pentru candidatii la organisme reprezentative, cu consecinta ca cetatenii vorbitori de rusa pot fi - si uneori sunt - impiedicati de la a candida pentru o functie publica. In Letonia, candidatura vorbitorilor de rusa nu a fost inregistrata chiar si acolo unde cerintele lingvistice erau indeplinite.²²⁰ Comitetul National Electoral din Estonia a initiat actiuni in justitie impotriva deputatilor alesi in consiliile locale, pe motiv ca acestia nu stapaneau in masura suficienta limba de stat.²²¹ Conditii impuse in Estonia si Letonia au fost criticate de organisme internationale precum Consiliul Statelor Baltice si OSCE.²²²

Funcțiile publice

Un numar foarte redus de romi sau de vorbitori de rusa sunt angajati in serviciile publice. Exista informatii conform carora multi dintre romii care reusesc totusi sa ocupe functii importante nu isi asuma public identitatea de romi. In Bulgaria, Cehia si Romania au fost

²¹⁹ In Riga, de exemplu, acolo unde non-letonii constituie mai mult de jumatate din populatie, numai 8 din cei 60 de deputati apartin unei minoritati, si nu exista nici un singur vorbitor de rusa intr-o functie executiva cheie. Vezi "Report on Latvia".

²²⁰ In martie 1999, Curtea Europeana a Drepturilor Omului a inregistrat plangerea unui cetatean leton al carui nume a fost sters de pe lista candidatilor pentru alegerile parlamentare din 1998 dupa ce un Inspector insarcinat cu limba de stat a considerat ca persoana nu stapanea suficient limba letona, in ciuda faptului ca aceasta prezentase certificatul cerut de lege la Comisia Electorala Centrala atunci cand isi inregistrase candidatura. Cazul CEDO nr. 46726/99.

²²¹ Vezi <http://www.nc.ee/english/>, Decizia Constitutionala 3-4-1-7-98 (accesat la 13 august 2001).

²²² De pilda, Comisarul Consiliului Statelor Baltice, Ole Espersen, a sugerat ca legislatia estona "pare sa implice o pre-selectie a candidatilor ce pune limite atat dreptului cetateanului de a candida pentru functii publice, cat si dreptului electoratului de a vota cu cine doreste." *The Annual Report of the Commissioner of the CBSS*, iunie 1998 iunie 1999, p. 62.

angajati ca functionari civili "consilieri pe problemele romilor" sau "asistenti pentru problemele romilor" - adesea ca parte a unor programe guvernamentale mai largi pentru romi - dar sfera lor de competenta este in general limitata, fapt care ii face dependenti de bunavointa institutiilor pe langa care au fost repartizati.

Atat in Estonia cat si in Letonia legislatia cu privire la limba restrictioneaza angajarea persoanelor fara cetatenie intr-o gama larga de functii publice si private (vezi mai sus, Sectiunea II.A.2, Discriminarea la locul de munca). In plus, desi cere competente lingvistice pentru ocuparea functiilor in majoritatea cazurilor atat in sfera publica cat si in cea privata, statul leton nu ofera si mijloace de pregatire pe masura. Restrictiile privitoare la limba au contribuit la proasta reprezentare a vorbitorilor de limba rusa in structurile de decizie si in birocratia de stat din ambele tari.

III. INSTITUTIILE PENTRU PROTECTIA MINORITATILOR

Guvernele statelor candidate au adoptat in ultimii ani o seama de politici publice si de programe menite sa imbunatateasca protectia minoritatilor. Din nefericire, implementarea cu succes a acestora a fost adesea impiedicata de lipsa de competente si de resursele insuficiente alocate de catre guverne organismelor oficiale, precum si de absenta sprijinului popular. Intr-un numar de tari, institutiile care au fost initial create pentru scopuri restranse s-au luptat cu dificultatile presupuse de alte responsabilitati mai mari, care au survenit ca urmare a procesului de aderare.

Organizatiile societatii civile au efectuat activitati importante pentru stimularea si completarea eforturilor oficiale de a imbunatati situatia minoritatilor si de a se ocupa de incalcarea drepturilor acestora, inclusiv de cazurile de discriminare. Unele au dezvoltat programe model care pot fi - si au fost - preluate cu succes de catre guverne. Totusi, putine astfel de organizatii sunt in masura sa intreprinda reforme independente de cele guvernamentale. In plus, pana in momentul de fata nici UE si nici guvernele statelor candidate nu au implicat suficient ONG-urile in procesele de imbunatatire a protectiei acordate minoritatilor, de constientizare si educare a opiniei publice cu privire la importanta drepturilor minoritatilor si a non-discriminarii in procesul de extindere.

A. Organisme oficiale

De la inceperea negocierilor pentru aderare toate statele analizate au creat sau intarit structurile institutionale care se ocupa de problemele minoritatilor. Pe hartie, responsabilitatea principala a acestor institutii este aceea de a supraveghea distribuirea asistentei financiare guvernamentale intre organizatiile minoritatilor si de a consilia

guvernul cu privire la problemele acestora. Unele organisme de acest tip au titluri care sugereaza asocierea problemelor minoritatilor cu probleme de alta natura astfel, "Biroul National pentru Probleme Etnice si Demografice" din Bulgaria leaga problemele minoritatilor de chestiuni sociale precum cresterea populatiei si migratia. "Departamentul National al Minoritatilor Nationale si Lituanienilor din Strainatate" din Lituania pare sa aiba si o functie care tine de domeniul relatiilor publice. Acelasi lucru e valabil si in cazul Departamentului pentru Relatii Interetnice din Romania, care face parte din Ministerul Informatiei Publice.

De curand, pe masura ce procesul de aderare la UE s-a dezvoltat, institutii guvernamentale din Bulgaria, Cehia, Ungaria, Lituania, Polonia, Romania si Slovacia au fost insarcinate cu asistenta pentru dezvoltarea si supravegherea implementarii noilor politici sau programe guvernamentale destinate in mod expres imbunatatirii situatiei romilor. Aceasta a dus la o articulare mai clara a problemelor, precum si la o elaborare a obiectivelor imbunatatirii situatiei intr-un numar de domenii, printre care invatamantul, sanatatea si locuintele.

Cu toate acestea, la o privire de ansamblu aceste organisme sufera de trei dezavantaje principale. Intai, in toate cazurile mandatul lor in ceea ce priveste corespondentul guvernamental ramane esentialmente unul consultativ. In nici un caz nu s-au acordat prerogativele sporite necesare pentru a putea solicita organismelor guvernamentale implementarea coordonata si evaluarea politicilor pentru minoritati. De pilda, Plenipotentiarul slovac pentru Problemele Romilor este responsabil in mod formal pentru coordonarea implementarii "Strategiei guvernamentale pentru Solutionarea Problemelor Minoritatii Nationale a Romilor" de catre ministere si birourile administratiei locale de stat.²²³ Cu toate acestea, Biroul Plenipotentiarului aduna in practica informatia si compileaza rapoartele de la ministere, fara a avea competenta de a asigura implementarea efectiva a programelor guvernului. Dupa cum explica un membru al consiliului Biroului, "Tot ce putem face ... este sa incurajam organele de stat sa-si indeplineasca sarcinile ... si apoi sa comentam in mod critic rapoartele de implementare ale acestora."²²⁴ "Comisia Interministeriala pentru Problemele Romilor" din Cehia a fost descrisa ca "neputincioasa" atat de critici, cat si de membri.²²⁵ Ca si Biroul pentru Minoritatile Nationale si Etnice maghiar si Biroul National pentru Probleme Etnice si Demografice din Bulgaria, Comisia Interministeriala ceha nu dispune de prerogativele necesare pentru a obliga ministerele sa-

si duca la indeplinire sarcinile stabilite prin programe.

In al doilea rand, nici una dintre aceste institutii nu a fost prevazuta cu destule resurse financiare si umane pentru a se confrunta cu probleme precum discriminarea. Recent adoptata Strategie Nationala pentru Imbunatatirea Situatiei Romilor din Romania pe 2001 descrie activitati fara a mentiona costurile estimate si nu face nici un fel de prevederi privind includerea acestora in bugetul national.²²⁶ Pe intreg cuprinsul regiunii, s-au dovedit insuficiente fondurile alocate pentru constientizarea si educarea opiniei publice cu privire la importanta sprijinirii de catre stat a drepturilor minoritatilor si masurilor de non-discriminare. In Estonia, unde "Programul de Stat - Integrarea in Societatea Estona, 2000-2007"²²⁷ considera intelegerea de catre public a procesului de integrare ca un obiectiv important, pana la mijlocul lui 2001 s-au alocat fonduri minime in acest scop. Prapastia dintre aspiratiile proclamate la nivel oficial si mijloacele financiare este un fenomen nefericit. Programele guvernamentale care nu obtin un anumit grad de sprijin din partea publicului au mici sanse de implementare adecvata, mai ales atunci cand acestea depind de cooperarea unor consilii locale relativ autonome unele in raport cu celelalte.

In al treilea rand, institutiile guvernamentale responsabile cu problemele minoritatilor nu au primit prerogativele legale necesare pentru a asigura respectarea adecvata a legilor pentru protectia minoritatilor. Astfel, pana in momentul de fata nici una dintre tarile candidate nu posedea un organism oficial functional care sa detina responsabilitatea pentru respectarea legislatiei anti-discriminatorii sau pentru asistenta victimelor in scopul obtinerii de reparatii. Un astfel de organism, Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii, trebuia stabilit in Romania pana la 24 mai 2001, dar in luna august a aceluiasi an nu se luaseră inca masuri pentru infiintarea sa. In absenta unor organisme insarcinate sa se ocupe de investigarea si trimiterea in justitie a actelor de discriminare sau a infractiunilor rasiale, rolul Avocatului Poporului este poate semnificativ. Cu toate acestea, nici un stat in afara Ungariei nu are un avocat al poporului sau o institutie analoga autorizata in mod explicit sa primeasca plangeri cu privire la violarea drepturilor minoritatilor. Bulgaria nu are nici macar o institutie a avocatului poporului. In alte state candidate, biroul avocatului poporului sau alte organisme similare²²⁸ detin responsabilitati generale in privinta drepturilor omului si/sau altor chestiuni, inclusiv dar fara a se limita la problemele

²²⁶ Guvernul Romaniei, "Strategia pentru imbunatatirea situatiei romilor", Ordonanta guvernamentala din 25 aprilie 2001.

²²⁷ Aprobat pe data de 14 martie 2000, <<http://www.riik.ee/saks/ikomisjon/programme.htm>> (accesat la 13 august 2001)

²²⁸ Estonia are un Birou al "Cancelarului Juridic" care indeplineste cateva dintre functiile avocatului poporului, ca si "Biroul National al Drepturilor Omului" leton. Vezi Legea Cancelarului Juridic din Estonia, adoptata la 25 februarie 1999 (RT I, 1999, 29, 406) si intrata in vigoare din data de 1 iunie 1999; si Regulamentul Guvernamental din Letonia nr. 204 privind "Biroul National al Drepturilor Omului".

²²⁹ "Avocatul Poporului pentru Drepturile Cetatenilor" din Polonia a desfasurat intalniri cu reprezentanti ai organizatiilor nationale ale romilor si a insistat asupra situatiei acestei etnii. Biroul primește cam 30-50 de plangeri facute de membri ai unor etnii minoritare in fiecare an, cele mai multe dintre ele venind de la etnici romi. Lituania are un sistem elaborat format din cinci avocati ai poporului, dar reprezentantii

²²³ Guvernul Slovaciei, *Resolution no. 294/2000 from May 3, 2000, on the Elaboration of the Government Strategy for Addressing Problems of the Romani National Minority into a Package of Concrete Measures for year 2000 - Stage II*, 2000, p. 3: "Guvernul ... insarcineaza pe ministri si pe presedintele birourilor administratiei locale de stat ... (B.1) sa asigure implementarea Strategiei II elaborate si ... pe Plenipotentiar ... (B.2) sa coordoneze ducerea la indeplinire a Strategiei II elaborate, (B.3) sa pregateasca informatia ... privitoare la implementarea strategiei ... si ... (B.4) sa mobilizeze asociatiile, initiativele si organizatiile non-guvernamentale ale romilor in scopul punerii in aplicare a Strategiei II elaborate."

²²⁴ Informatie primita de la Biroul Plenipotentiarului, 2 martie 2001, Bratislava.

²²⁵ Masa rotunda OSI, Praga, martie 2001.

minoritatilor.²²⁹

Ungaria ofera un exemplu util in legatura cu problemele intampinate de guverne atunci cand se incearca crearea unor institutii eficiente. Ungaria a stabilit o retea larga de organisme oficiale care sa asigure protectia minoritatilor, printre care si un Birou guvernamental pentru Minoritatile Nationale si Etnice (NEKH) si un Comitet Interministerial pentru Problemele Romilor (IMC); o Lege speciala a Minoritatilor care prevede un sistem de auto-guvernari ale acestora;²³⁰ si un Avocat al Poporului pentru Minoritati independent. Mai mult, in 1999, guvernul a adoptat un comprehensiv "Plan de Actiune pe Termen Mediu pentru Imbunatatirea Conditiei de Viata ale Minoritatii Roma". Planul de Actiune descrie masuri ce urmeaza a fi luate in urmatoarele domenii: educatie; cultura; piata muncii; dezvoltarea regionala si a agriculturii; programe sociale, de asistenta medicala si de locuinte; anti-discriminare; si comunicare.²³¹

Cu toate acestea, IMC nu a reusit sa asigure participarea consecventa sau raportarea activitatilor sau resurselor bugetare alocate de catre ministerele insarcinate conform Planului de Actiune.²³² De exemplu, abia in luna iunie 2001 - adica la patru ani dupa prima solicitare - a gasit de cuviinta Ministerul Agriculturii sa inainteze Parlamentului o propunere de implementare a masurilor Planului de Actiune pentru a imbunatati locuintele pentru romi. Chiar si asa, exista informatii conform carora, in decursul elaborarii propunerii, Ministerul nu s-ar fi consultat cu alti parteneri relevanti - auto-guvernarea nationala ale minoritatii roma, alte ministere din IMC care implementeaza Planul de Actiune, sau reprezentanti ai autoritatilor regionale.²³³

De fapt, institutiile maghiare s-au dovedit mai apte a identifica problemele decat a le rezolva. Avocatul Poporului, auto-guvernarea minoritatilor si ONG-urile au documentat

romilor au afirmat ca nu au avut cunostinta de acestia. Masa rotunda OSI, Vilnius, martie 2001. Singura referinta la romi din ultimele patru rapoarte anuale ale Avocatului Poporului al Drepturilor Omului din Slovenia e constituita de afirmatia ca membrii acestei etnii au dreptul sa inainteze plangeri. Vezi *Annual Report 1999 (The Fifth Annual Report - Abbreviated Version)*, Republica Slovenia, Avocatul Poporului al Drepturilor Omului, mai 2000, p.33. A se vedea <<http://www.varuh-rs.si/slike/annrep99.pdf>> (accesat la 3 mai 2001). Ultimele patru rapoarte sunt disponibile la <<http://www.varuh-rs.si/>> (accesat la 3 mai 2001).

²³⁰ Legea LXXVII din 1993 privind Drepturile Minoritatilor Nationale si Etnice.

²³¹ Rezolutia Guvernamentala nr. 34/1997 (VIII.30); amendata de Rezolutia Guvernamentala 1047/1999.

²³² Pentru detalii, vezi "Report on Hungary".

²³³ B. Berkes, "Luxusgettok putrisorok helyett" ("Ghetouri luxoase in loc de randuri de cosmeli"), *Nepszabadsag* 5 iunie 2001, p. 8.

discriminarea extinsa impotriva romilor la locul de munca, in accesul la locuinte, la bunuri si servicii si la educatie, ca si tratamentul abuziv din interiorul sistemului penal.²³⁴ Si totusi nu exista in Ungaria nici o institutie abilitata sa asigure respectarea normelor anti-discriminatorii sau sa acorde asistenta victimelor pentru obtinerea de reparatii; Avocatul Poporului nu poate decat sa investigheze si sa faca publice rezultatele anchetei.²³⁵ In mare parte datorita acestor deficiente, "majoritatea obiectivelor urmarite de planul pe termen mediu pentru drepturile romilor nu au fost indeplinite pana la sfarsitul lui 2000."²³⁶

Si in alte tari informatia oferita de organismele oficiale, coroborata cu datele mult mai bogate parvenite de la ONG-uri si institutiile de monitorizare internationale, sugereaza ca este nevoie de un raspuns institutional mai eficient in fata discriminarii si incalcarilor drepturilor minoritatilor. Biroul Avocatului Poporului din Romania a raportat ca plangerile de discriminare rasiala primite nu au fost investigate datorita absentei unor prevederi juridice privind anti-discriminarea, o situatie ce ar putea fi schimbata de Ordonanta provizorie din toamna anului 2000. Intre luna ianuarie 1998 si luna septembrie 2000, Comitetul Parlamentului Bulgar pentru Drepturile Omului, Gruparile Religioase si Plangerile Cetatenilor a inregistrat noua cazuri de presupusa discriminare rasiala. Toate au fost declarate nefondate, comitetul negasind dovezi suficiente care sa ateste discriminarea. In Letonia si Estonia, un numar considerabil de etnici rusi se pretind victime ale discriminarii,²³⁷ dar deciziile curtilor si remediile legale sunt putine la numar.

B. Societatea civila

Intrucat institutiile oficiale au fost adesea handicapate de insuficienta prerogativelor, a fondurilor si de lipa coordonarii, organizatiile societatii civile au luat asupra lor o parte considerabila din responsabilitatea pentru protectia minoritatilor. Pe intreg cuprinsul regiunii, numarul de ONG-uri implicate in activitati impotriva discriminarii si /sau de protectie a drepturilor minoritatilor a crescut mult in ultimii 10 ani. ONG-urile sunt responsabile pentru cateva dintre cele mai novatoare eforturi de a imbunatati protectia

²³⁴ Din 431 de plangeri primite de Avocatul Poporului pentru Minoritati maghiar in 2000, 291 erau intocmite de romi. Cifrele pentru 1999 au fost de 262 din 439, iar pentru 1998 de 281 din 409. Vezi *Reports on the Activity of the Minorities Ombudsman for 1998, 1999, and 2000*, Biroul Avocatului Poporului pentru Minoritati, Budapesta, 2000.

²³⁵ Statutul, drepturile si obligatiile Avocatului Poporului pentru Minoritati sunt stabilite prin Legea LIX din 1993 privind Comisariatul Parlamentar pentru Drepturile Civile.

²³⁶ Human Rights Watch, *HRW World Report 2001*, p. 298.

²³⁷ 31 la suta dintre etnicii rusi investigati intr-un studiu din ianuarie 2000 considerau ca au fost victime ale discriminarii in decursul ultimilor 3 ani, in timp ce 36 la suta dintre non-letoni mentionau limba ca principalul motiv pentru violarea drepturilor lor. *Human Rights*, studiu al Baltic Data House, decembrie 1999 ianuarie 2000.

drepturilor minoritatilor, precum si de a oferi victimelor asistenta si sfaturi juridice. Din Bulgaria pana in Cehia si pana in Ungaria, avocati ai ONG-urilor si avocati publici au intentat actiuni impotriva segregarii in educatie si a discriminarii impotriva romilor in alte domenii ale vietii publice. In Estonia si Letonia, organizatii ale societatii civile au oferit informatii bogate asupra politicilor guvernamentale pentru minoritati si, in special in Letonia, au cautat sprijin impotriva violarilor individuale la Curtea Europeana a Drepturilor Omului.

In ciuda acestor fapte, distribuirea fondurilor guvernamentale pentru activitatile de protectie a drepturilor minoritatilor de catre grupuri independente ramane un subiect controversat. In masura in care un numar foarte mare de organizatii se afla in competitie pentru fonduri si recunoastere oficiala limitate, unele guverne nu au reusit sa inlature cu succes dubiile privitoare la favorizarea anumitor ONG-uri ale caror activitati nu contesta sau critica direct politicile guvernamentale.²³⁸ Problema este complicata acolo unde mecanismele de acordare a fondurilor nu sunt destul de transparente. De exemplu, exista putine surse de informare publica cu privire la alocarea, cheltuirea si efectul unor sponsorizari importante din partea UE pentru implementarea unui program Phare din Letonia intitulat "Programul pentru Accelerarea Integrarii Grupurilor Minoritare."²³⁹

Fondurile venite de la UE au jucat un rol important in sprijinirea unui numar de organizatii ale minoritatilor si pentru drepturile omului. Comisia a incurajat guvernele candidate sa ofere oportunitati pentru o mai mare participare a ONG-urilor minoritatilor la conceperea politicilor guvernamentale pentru minoritati. De pilda, Comisia a laudat recent guvernul Lituaniei pentru adoptarea unui program pentru integrarea romilor, dar a observat ca "implementarea cu succes a programului ar beneficia de o consultare sporita cu comunitatea romilor."²⁴⁰ Cu toate acestea, atat UE cat si statele candidate ar putea face mai mult pentru a mari gradul de transparenta al procesului decizional si pentru a implica grupurile minoritare si alte organizatii ale societatii civile in mod mai direct in dezvoltarea, implementarea si evaluarea programelor de protectie a minoritatilor. Lipsa consultarilor cu reprezentantii minoritatilor poate duce la adoptarea de programe care nu se ocupa de problemele si grijele principale ale comunitatilor minoritare. In Slovacia, de exemplu, o multime de programe de educatie sanitara sunt desfasurate pornind de la premisa ca starea de sanatate a romilor poate fi atribuita unor proaste obiceiuri de igiena. Dupa cum spunea o femeie de etnie roma, "ne tot invata cum sa ne spalăm pe maini dar uita sa ne intrebe daca

²³⁸ De pilda, in Bulgaria aflata sub guvernul de pana in 1997, se pare ca „singurul grup al romilor acceptat ca membru al Consiliului National pentru Problemele Sociale si Demografice” a fost Confederația pro-socialista a Romilor”; guvernul actual "a favorizat si chiar a ajutat la crearea Consiliului Social 'Kupate' sun ONG al romilor." Vezi "Report on Bulgaria".

²³⁹ Programului i-a fost alocat un milion de Euro in 1998 si jumătate de milion in 1999. Pentru detalii, a se vedea "Report on Latvia".

²⁴⁰ Vezi 2000 *Regular Report on Lithuania*.

²⁴¹ Informatie primita de la I.R., Kezmarok, 13 martie 2001.

avem apa."²⁴¹

Obtinerea sprijinului public pentru valorile democratice comune exprimate prin criteriile politice de la Copenhaga este esentiala pentru succesul extinderii. In acest scop, va fi nevoie de un angajament si un efort sustinut al Comisiei si guvernelor statelor candidate, precum si de participarea constanta a societatii civile.

IV. RECOMANDARI

Rapoartele ce urmeaza lasa loc unui numar ridicat de sugestii cu privire la cresterea contributiei procesului de aderare la protejarea minoritatilor in interiorul tarilor candidate si al UE. Iata cateva dintre cele mai importante. Toate pornesc de la premisa ca aderarea este un proces pozitiv, al carui potential de a genera reforme trebuie intarit.

Pentru Uniunea Europeana:

Standarde clare - Trebuie clarificata si articulata in detaliu substanta standardelor comune europene utilizate pentru a masura performanta guvernelor statelor candidate in domeniul protectiei minoritatilor.

Aplicare universala - Trebuie explicat in mod clar ca, criteriile politice necesare calitatii de membru in Uniunea Europeana se aplica in mod egal si candidatilor la aderare si membrilor UE.

Monitorizare - Trebuie intreprinsa o monitorizare sistematica, continua a politicilor si practicilor guvernamentale pe tot cuprinsul UE si in tarile candidate, astfel incat sa se sublinieze importanta monitorizarii in sine pentru consolidarea protectiei minoritatilor, ca si pentru a permite raspunsuri bazate pe fapte, competente si non-arbitrare, pe masura nevoilor specifice ale statelor in parte.

Directiva Anti-rasiala - Trebuie subliniata importanta non-discriminarii in mod particular si a protectiei minoritatilor in general, solicitandu-se traducerea eficienta si deplina a Directivei in legislatie si institutii nationale inainte de aderare.

Participarea societatii civile - Trebuie implicate mai direct organismele societatii civile in conceperea, dezvoltarea si evaluarea politicilor si programelor de protectie a minoritatilor.

Consolidarea capacitatilor - Trebuie asigurat sprijinul financiar si tehnic pentru pregatirea functionarilor publici, a celor care sprijina grupurile minoritare, a avocatorilor si a altor persoane implicate in proiectarea si aplicarea legislatiei privind protectia minoritatilor.

Pentru guvernele statelor candidate la UE:

Vointa politica - Trebuie capitalizat sprijinul public fata de aderare astfel incat sa se adopte si sa se implementeze o politica eficienta pentru minoritati ca parte a efortului de a satisface criteriile politice.

Indrumare / Educatia publica - Trebuie asigurata indrumarea demnitarilor si o educarea temeinica a publicului cu scopul de a se sublinia dimensiunea reala si intolerabilitatea rasismului si discriminarii, precum si importanta protectiei minoritatilor in contextul procesului de aderare si dincolo de acesta.

Legislatia - Ca o chestiune prioritara, trebuie adoptate masuri legislative care sa includa toate aspectele Directivei Anti-rasiale. In plus, trebuie adoptate legi care sa includa standardele relevante care protejeaza drepturile minoritatilor de a isi alege identitatea, de a utiliza limba, de a avea acces la educatie, cetatenie si mass-media, precum si legi care sa sporeasca pedepsirea violentei rasiale.

Organisme oficiale - Trebuie create, finantate in mod adecvat si bine dotate cu personal institutii publice capabile sa asigure respectarea legilor si politicilor pentru protectia minoritatilor, prin monitorizare, investigare si, acolo unde este cazul, asigurarea de reparatii pentru victimele discriminarii etnice sau rasiale.

Respectare - Trebuie imbunatatita respectarea legilor prin pregatirea personalului politiei, a procurorilor, judecatorilor si a altor functionari publici pentru a isi duce la indeplinire obligatiile de a proteja minoritatile nationale. Incalcarile acestor obligatii trebuie sanctionate.

Informarea exacta - In conformitate cu standardele internationale de protectie a datelor, trebuie create mecanisme pentru documentarea si masurarea dimensiunilor discriminarii, violarii drepturilor minoritatilor si a violentei rasiale in toate domeniile relevante.

Participarea societatii civile - Trebuie implicate mai direct organizatiile societatii civile - si in special reprezentantii minoritatilor - in conceperea, dezvoltarea, finantarea si evaluarea politicilor si programelor de protectie a minoritatilor.

ANEXA A

State membre UE	FCNM		ECRML		ICERD	ICERD art.14 in vigoare	ICCPDR	ICCPDR - OPI	ECHR		PROTOCOL 12 to ECHR semnat	ICESCR ratificat	ILO 111 ratificat
	semnat	ratificat	semnat	ratificat					semnat	ratificat			
Austria	01.02.95	31.03.98	05.11.92		09.05.72		10.09.78	10.12.87	13.12.57	03.09.58	04.11.00	10.09.78	10.01.73
Belgia					07.08.75	10.10.00	21.04.83	17.05.94	04.11.50	14.06.55	04.11.00	21.04.83	22.03.77
Danemarca	01.02.95	22.09.97	05.11.92	08.09.00	09.12.71	11.10.85	06.01.72	06.01.72	04.11.50	13.04.53	04.11.00	06.01.72	22.06.60
Finlanda	01.02.95	03.10.97	05.11.92	09.11.94	14.07.70	16.11.94	19.08.75	19.08.75	05.05.89	10.05.90	04.11.00	19.08.75	23.04.70
Franta			07.05.99		28.07.71	16.08.82	04.11.80	17.02.84	04.11.50	03.05.74	04.11.00	04.11.80	28.05.81
Germania	11.05.95	10.09.97	05.11.92	16.09.98	16.05.69		17.12.73	25.08.93	04.11.50	05.12.52	04.11.00	17.12.73	15.06.61
Grecia	22.09.97				18.06.70		05.05.97	09.5.97	28.11.50	28.11.74	04.11.00	16.06.85	07.05.84
Irlanda	01.02.95	07.05.99			29.12.00		08.12.89	08.12.89	04.11.50	25.02.53	04.11.00	08.12.89	22.04.99
Italia	01.02.95	03.11.97	27.06.00		05.01.76	05.05.78	15.09.78	15.09.78	04.11.50	26.10.55	04.11.00	15.09.78	12.08.63
Luxemburg	20.07.95		05.11.92		01.05.78	22.07.96	18.08.83	18.08.83	04.11.50	03.09.53	04.11.00	18.08.83	21.03.01
Olanda	01.02.95		05.11.92	02.05.96	10.12.71	10.12.71	11.12.78	11.12.78	04.11.50	31.08.54	04.11.00	11.12.78	15.03.73
Portugalia	01.02.95				24.08.82	24.03.00	15.06.78	03.08.83	22.09.76	09.11.78	04.11.00	31.07.78	19.11.59
Spania	01.02.95	01.09.95	05.11.92	09.04.01	13.09.88	13.01.88	27.04.77	25.01.85	24.11.77	04.10.79		27.04.77	06.11.67
Suedia	01.02.95	09.02.00	09.02.00	09.02.00	06.12.71	06.12.71	06.12.71	06.12.71	28.11.50	04.02.52		06.12.71	20.06.62
Marea Britanie	01.02.95	15.01.98	02.03.00	27.03.01	07.03.69		20.05.76		04.11.50	08.03.51		20.05.76	08.06.99
State Candidate													
Bulgaria	09.10.97	07.05.99	09.11.00		08.08.86	12.05.93	21.09.70	26.03.92	07.05.92	07.09.92		21.09.70	22.07.60
Republica Ceha	28.04.95	18.12.97			22.02.93	11.10.00	22.02.93	22.02.93	21.02.91	18.03.92	04.11.00	01.01.93	01.01.93
Estonia	02.02.95	06.01.97			21.10.91	13.09.90	21.10.91	21.10.91	14.05.93	16.04.96	04.11.00	21.10.91	20.06.61
Ungaria	01.02.95	25.09.95	05.11.92	26.04.95	01.05.67	17.01.74	17.01.74	07.09.88	06.11.90	05.11.92	04.11.00	17.01.74	20.06.61
Letonia	11.05.95				14.04.92		14.04.92	22.06.94	10.02.95	27.06.97	04.11.00	14.04.92	27.01.92
Lituania	01.02.95	25.03.00			10.12.98		20.11.91	20.11.91	14.05.93	20.06.95		20.11.91	26.09.94
Polonia	01.02.95	20.12.00			05.12.68	01.12.88	18.03.77	07.11.91	26.11.91	19.01.93		18.05.77	30.05.61
Romania	01.02.95	11.05.95	17.07.95		15.09.70		09.12.74	20.07.93	07.10.93	20.06.94	04.11.00	09.12.74	06.08.73
Slovacia	01.02.95	14.09.95	20.02.01		28.05.93	17.03.95	28.05.93	28.05.93	21.02.91	18.03.92	04.11.00	28.05.93	01.01.93
Slovenia	01.02.95	25.03.98	03.07.97	04.10.00	06.07.92		06.07.92	16.07.93	14.05.93	28.06.94	07.03.01	06.07.92	29.05.92

- FCNM - Conventia-cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale
<<http://conventions.coe.int/treaty/EN/searchsig.asp?NT=157&CM=&DF=>> (accessed 26 April 2001)
- ECRML - Carta Europeana a Limbilor Regionale sau Minoritare
<<http://conventions.coe.int/treaty/EN/searchsig.asp?NT=148&CM=8&DF=26/04/01>> (accessed 26 April 2001)
- ICERD - Conventia Internationala privind Eliminarea tuturor formelor de Discriminare rasiala
<<http://www.unhcr.ch/pdf/report.pdf>>(accessed 26 April 2001)
- ICERD art 14 - Declaratie sub articolul 14 al ICERD - Plangeri individuale
<<http://www.unhcr.ch/html/menu2/8/stat4.htm>> (accessed:11 June 2001)
- ICCPR - Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice
<<http://www.unhcr.ch/pdf/report.pdf>>(accessed 26 April 2001)
- ICCPR-OP1 - Pactul International cu privire la Drepturile Civile si Politice - Primul Protocol
<<http://www.unhcr.ch/pdf/report.pdf>>(accessed 26 April 2001)
- ECHR - Conventia Europeana pentru Apararea Drepturilor Omului si Libertatilor Fundamentale
<<http://conventions.coe.int/treaty/EN/searchsig.asp?NT=005&CM=8&DF=27/04/01>>(accessed 27 April 2001)
- Protocolul Nr. 12 la ECHR
<<http://conventions.coe.int/treaty/EN/searchsig.asp?NT=177&CM=&DF=4/26/01>>(accessed 26 April 2001)
- ICESCR - Pactul International cu privire la Drepturile Economice, Sociale si Culturale.
Intra in vigoare dupa trei luni de la prezentarea instrumentelor de ratificare
<<http://www.unhcr.ch/pdf/report.pdf>> (accessed:11 June 2001)
- ILO 111 - ILO Convetia 111 cu privire la Discriminare.
Intra in vigoare pentru toate statele membre 12 luni dupa ce a fost inregistrata ratificarea
<<http://iloex.ilo.ch:1567/cgj-lex/convde.pl?C111>> (accessed:11 June 2001)

Protectia minoritatilor in Romania

Cuprins

I.	Sumar	68
II.	Contextul	70
III	Preotectia minoritatilor: legislatie si practica	73
	A. Protectia fata de discriminare	73
	1. Educatie	76
	2. Sanatate si alte forme de protectie sociala	78
	3. Locuinta	81
	4. Alte bunuri si servicii	84
	5. Angajare	85
	6. Justitia penala	88
	B. Protectia fata de violenta motivata rasial	89
	C. Drepturile minoritatilor	91
	1. Identitatea	92
	2. Limba	92
	3. Educatia	93
	4. Media	96
	5. Participarea la viata publica	96
III.	Institutiile pentru protectia minoritatilor	98
	A. Structuri oficiale	98
	1. Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii	98
	2. Avocatul poporului	99
	3. Departamentul pentru Relatii Interetnice (anterior Departamentul pentru Protectia Minoritatilor Nationale)	101
	4. Programe guvernamentale	103

B. Societatea civila	105
VIII. Recomandari pentru Guvern	107

PROGRAMUL DE MONITORIZARE A ADERARII LA UE PROTECTIA MINORITATILOR IN ROMANIA

I. SUMAR

Romii au fost in mod particular vulnerabili la acuta degradare economica care a afectat in general Romania, in ultimii zece ani: Romii suporta in mod disproportionat impactul cresterii somajului si traiesc frecvent in conditii de saracie cumplite. Aceste probleme au fost exacerbate prin discriminarea sustinuta, prin segregarea locuintelor, prin slabul acces la serviciile publice cum ar fi cele de sanatate, sau chiar prin violente fizice, in particular, din partea ofiterilor de politie. Sentimentul anti-roma este larg raspandit in societatea romaneasca, iar cateva personalitati politice s-au facut ecoul prejudecatilor in loc sa li se impotriveasca, sugerand uneori ca romii ar trebui blamati pentru incetineala progreselor privind aderarea.

Comisia Europeana si alte structuri ale UE au subliniat in mod repetat dificultatile cu care se confrunta larga comunitate a romilor din Romania¹, in numar de cel putin 1.5 milioane.² In anul 2000, Comisia a aratat ca romii "raman subiectul unei discriminari raspandite in intreaga societate romaneasca", ca si a unei preocupari guvernamentale scazute si "a unui progres limitat" in privinta rezolvarii acestei situatii.³ De atunci, guvernul a lansat o serie de noi initiative. In luna noiembrie 2000, Romania a devenit prima tara din grupul candidatelor la aderare care a adoptat o legislatie antidiscriminatorie cu caracter general, prin intrarea provizorie in vigoare a Ordonantei nr. 137/2000 privind prevenirea si

¹ Vezi *Avizul Comisiei privind cererea Romaniei de a deveni membra a UE, 1997 ("Avizul 1997")*; *Raportul Comisiei privind progresul Romaniei in directia integrarii - anul 2000 ("Raportul pe anul 2000")*; *Raportul Comisiei privind progresul Romaniei in directia integrarii - anul 1999 ("Raportul pe anul 1999")*. Vezi de asemenea *Raportul Parlamentului European A5-0247/2000, 21 septembrie 2000, p.6.*

² Recensamantul din 1992 a inregistrat 409,723 romi in Romania. Comisia Europeana indica 1.1-1.5 milioane, vezi *Avizul 1997*. Alti observatori dau valori de 1.8-2.5 milioane. Vezi J.P. Liegeois, N. Gheorghie, *Roma - a European Minority (Romii - o minoritate europeana)*, Minority Rights Group, 1995.

³ *Raportul 2000*, p. 24.

sanctionarea tuturor formelor de discriminare ("Ordonanta 137"). Legea administratiei publice adoptata in aprilie 2001 permite utilizarea limbii materne a minoritatilor in comunicarea cu autoritatile publice. In sfarsit, in aceeași luna guvernul a adoptat "Strategia pentru imbunatatirea Situatiei Romilor"⁴ ("Strategia"), dupa ani lungi de negociere cu ONGs si alti actori.

Va fi necesara o monitorizare permanenta pentru asigurarea unei puneri in practica efective a acestor reforme, avand in vedere mai ales circumstantele adoptarii lor. Campania electorala din anul 2000 a fost caracterizata uneori printr-un discurs anti-roma strident. Instructiunile guvernamentale pentru imbunatatirea situatiei romilor au fost lipsite in mod cronic de personal, subfinantate si marginalizate si nu exista nici un semn de ameliorare a situatiei in viitorul apropiat. Una din primele decizii ale nou-alesului guvern roman a fost sa transforme Departamentul pentru Protectia Minoritatilor Nationale, independent din punct de vedere formal, intr-un departament in cadrul Ministerului Informatiilor Publice. In timp ce DPNM era condus de catre un ministru, noul Departament va fi condus de catre un secretar de stat.⁵

In luna august 2001, Ordonanta 137, interzicand discriminarea, nu trecuse inca de Camera Deputatilor, una dintre cele doua camere ale Parlamentului. Ea ramane un document provizoriu, subiect al unor viitoare interventii inainte de a fi adoptata in final. "Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii" - o autoritate guvernamentala de aplicare a legii introdusa de catre Ordonanta - n-a fost creata inca.

Adoptarea Strategiei indeplineste partial prioritatile pe termen scurt ale Romaniei privind aderarea.⁶ Ea este gandita ca un program pe zece ani, cu planuri pe patru ani (urmand sa inceapa in 2002) pentru care se propune punerea in aplicare pe termen mediu. Strategia are in vedere teme importante pentru romi, printre care dezvoltarea comunitara, locuintele, asistenta sociala, sanatatea, ingrijirea copilului, angajare, justitie si ordinea publica, educatie, cultura si comunicare. Totusi, Strategia are un slab continut programatic, si sare peste o problema centrala cu care se confrunta romii din Romania: violenta ofiterilor de politie.

Punerea in aplicare a Strategiei este o problema de elaborare ulterioara si de sustinuta vointa politica. Va fi necesara o monitorizare stransa pentru a se asigura ca activitatile vor fi finantate in mod adecvat si elaborate la timp, cu participarea deplina a actorilor relevanti. Este esentiala realizarea inteleggerilor institutionale preconizate pentru a asigura punerea in aplicare coordonata si evaluarea. Semnele de pana acum nu sunt incurajatoare: in iulie

⁴ Ministerul Informatiilor Publice, *Strategia de Imbunatatire a Situatiei Romilor, Aprilie 2001* (de acum incolo "Strategia 2001"). Hotararea Guvernamentala 430 din 25 aprilie 2001, Monitorul Oficial (MO) 252, 16 mai 2001.

⁵ Hotararea Guvernamentala nr. 13/2001.

⁶ Comisia Europeana, DG Enlargement, *Romania: 1999 Accession Partnership* sRomania: Parteneriatul de Aderare pe 1999t, 2000, <<http://europa.eu.int/comm/enlargement/romania/index.htm>>, (accesat la 22 mai 2001).

2001, luna limita pentru crearea unor structuri de punere in aplicare a Strategiei a trecut fara ca acestea sa fie finalizate.⁷

Intre timp, romii si alte ONGs au jucat un rol crucial in discutarea dezvoltarii Strategiei si utilizarea importantelor fonduri Phare in beneficiul romilor.⁸ Mai multi dintre acestia au facut reclamatii in justitie pentru acte de discriminare, punand noua legislatie la testul practicii judiciare. Comisia si alte structuri europene ar trebui sa sprijine eforturile acestor grupuri ca un mijloc important pentru punerea in practica a initiativelor actuale si a celor viitoare privindu-i pe romi si in beneficiul direct al procesului de aderare al Romaniei.

II CONTEXTUL

Romii din Romania s-au dovedit tinta usoara a frustratilor ori a celor care cauta tapi ispasitori pentru dificultatile economice ale tarii si ale tranzitiei democratice. Sondajele de opinie arata relevanta atitudinilor rasiste. In conformitate cu "Etnobarometrul" din anul 2000, 38%-40% dintre non-romi ar interzice romilor asezarea in judetul lor: 23% dintre etnicii romani si 31% dintre etnicii maghiari ar refuza prezenta romilor in localitatea, orasul sau in satul lor.⁹ Un alt sondaj recent a gasit ca 67% din populatia Romaniei are resentimente fata de romi. Procentul este mai mare decat cel relativ la alte minoritati din Romania.¹⁰ Aceste atitudini sunt reflectate atat in viata politica cat si in media.

In timpul campaniei prezidentiale din luna noiembrie 2000, un candidat, Corneliu Vadim Tudor, a vorbit in direct la televiziune despre "tipologia mafiei tiganesti ... Atacand in grup, controland pietele si neviolandu-si copiii si parintii intrucat sunt ocupati sa ii violeze pe ai nostri ..."¹¹ Anterior, in 1998, Tudor a facut public un manifest proclamand ca

"tiganii care nu or sa mearga la munca ... vor fi trimisi in lagare de munca."¹² La amplul protest de atunci al ONG-urilor si al grupurilor de romi, Tudor a raspuns "nu suntem interesati de ce vor tiganii. Toti sdin acest grupt ar trebui trimisi in inchisoare. Nu exista alta solutie."¹³

Tudor a obtinut 30% din totalul voturilor in runda finala a alegerilor din anul 2000. Partidul sau a primit 21% din locurile din Senat si 19% din locurile Camerei Deputatilor. Castigatorul alegerilor, Presedintele Ion Iliescu, nu a facut nici o incercare sa denunte manifestarile rasiste ale adversarului sau. In loc de asta, in aprilie 2001 a sustinut ca Romania a "dezvoltat un sistem imunitar impotriva urii interetnice, intolerantei, xenofobiei, extremismului, anti-Semitismului si rasismului."¹⁴ Presedintele a utilizat termenul foarte ofensator (in Romania) "colorat" cu referire la un rom,¹⁵ si s-a plans ca interesul international pentru romi este datorat unei "campanii" occidentale anti-romanesti.¹⁶

Stereotipii negative sunt intarite si perpetuate atat de media privata cat si de cea publica. Romii sunt descrisi in mod obisnuit drept "hoti", "cersetori", "afaceristi" si "analfabeti" o rasa "murdara" sau "delicventa". Un sondaj privind imaginea romilor in media a gasit ca "cea mai frecventa categorie care-i descrie pe romi este 'culoarea pielii', a doua sestet 'delicventa'.¹⁷ Un studiu recent a aratat ca intre lunile octombrie si decembrie 2000, 12 mari cotidiene au publicat 68 de articole care prezinta o atitudine negativa fata de romi; 18 articole ofera o imagine pozitiva.¹⁸ Intre 7 noiembrie si 8 decembrie, acelasi studiu a identificat pe programele de radio si televiziune 337 secunde de emisiuni cu atitudine negativa fata de romi, comparativ cu 233 secunde de informare neutra si nici una pozitiva.¹⁹ Un alt raport a ajuns la o concluzie asemanatoare, notand ca in general media romaneasca ii prezinta pe romi, in contexte conflictuale, drept agresori.²⁰

¹² Declaratia a fost integral publicata in saptamanalul *Romania Mare* din 21 august 1998 si in ziarul *Ziua* din 17 august si *Libertatea* din 18 august 1998.

¹³ *Cronica Romana*, "Romii nu-l iarta pe CV Tudor, dar nici el nu se lasa intimidat.", 22 august 1998, George Toader.

¹⁴ I. Iliescu la deschiderea unui forum privind relatiile interregionale din Balcani din 20 aprilie 2001, Bucuresti. *Romania Libera*, 23 aprilie 2001. RFE/RL Newline, 23 April 2001.

¹⁵ "*Scurt pe doi*", TVR, Bucuresti, 9 aprilie 2001, (program de televiziune).

¹⁶ RFE/RL Newline, 20 April 2001.

¹⁷ Studiu condus de Institutul Intercultural din Timisoara finantat de catre Consiliul Europei si OSI. Tema: Imaginea romilor in mass media din Romania, Proiect on Ethnic Relations.

¹⁸ Mesaje nationaliste in mass media, Raport privind presa scrisa si electronica in Europa de Est, Agentia de monitorizare a presei - Academia Catavencu, Roma Press Center, Februarie 2001, p.25.

¹⁹ Roma Press Center, 2001, p.28. Antena 1 a fost identificata ca postul TV cu cele mai multe atitudini negative din cele trei televiziuni monitorizate.

²⁰ Agentia de monitorizare a presei si Romani Criss, "Romii in presa scrisa", februarie-august 2000, p.6.

⁷ Strategia 2001, Sectiunea VIII, Planul de Masuri Generale, nos. 2, 3, 4. La sfarsitul lunii iunie 2001, guvernul urma sa fi creat Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii, un Comitet Interministerial pentru supravegherea punerii ei in aplicare si un "Comitet Comun" cu un rol similar. In luna august 2001, doar ultimul exista.

⁸ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001. *Nota explicativa: OSI a tinut o masa rotunda in Bucuresti la 27 martie 2001 ca sa invite la o critica a prezentului raport in forma de proiect. Expertii prezenti includeau reprezentanti ai Guvernului, ai romilor si ai organizatiilor neguvernamentale.*

⁹ Centrul de Cercetare a Relatiilor Interetnice, "Etnobarometru mai-iunie 2000".

¹⁰ Sondaj initiat si finantat de Fundatia pentru o Societate Deschisa, citat in "Termenii de referinta ai proiectului Phare RO98.03.01 pentru imbunatatirea situatiei romilor din Romania", *Aven Amentza*, no.12-13, 2000.

¹¹ *Doresca sa fiu Presedinte*, PRO TV, Bucuresti, 14 noiembrie 2000, (program de televiziune).

Articole atacand deschis si amenintand pe romi sunt un loc comun in presa romaneasca. Ziarele nationaliste cum ar fi *Romania Mare*, al senatorului Tudor, a promovat activ discursul rasist. In luna august 2000, Adrian Halpert, redactor-sef la ziarul romanesc *Libertatea*, a denuntat ONG-urile romilor care iau pozitie fata de anunturile de angajare care specifica "Nu se primesc tigani." Articolul a invocat imagini stereotipe al romilor si a amenintat cu revenirea la atacurile colective impotriva romilor, frecvente la inceputul anilor '90.²¹ In martie 1999, o publicatie locala a publicat un articol intitulat "Moarte tiganilor", aratand de ce si cum romii ar trebui eliminati.²²

Au existat putine incercari facute de catre structuri guvernamentale ori legislative pentru a contracara ori pentru a pune in discutie astfel de atitudini. Consiliul National al Audiovizualului din Romania are puterea sa sanctioneze televiziunile ale caror emisiuni incita la discriminare ori la violenta; nu a facut-o niciodata. Liderii politici si partidele nu condamna sau nu iau distanta fata de enunturile rasiste ale colegilor lor si a membrilor. O fundatie speciala, creata sub guvernul anterior, avand ca scop tinerea de conferinte, de seminarii si mese rotunde indreptate impotriva atitudinilor rasiste²³ - Fundatia Nationala pentru Combaterea Rasismului, Anti-Semitismului, Xenofobiei si Intolerantei pare sa fi dat putine rezultate. In concordanta cu unul dintre participanti, campania a implicat tineri membri ai unor partide extremiste ca Partidul Romania Mare: "atitudinea lor era anti-maghiara si anti-tiganeasca s...t ei au incercat sa explice de fapt ca majoritatea este harasata de catre aceste doua grupuri etnice."²⁴ Strategia Guvernului pentru anul 2001 face apel la un "program de lupta impotriva discriminarii in mass media", dar nu indica si detaliile.²⁵

In absenta unor eforturi efective de educare a opiniei publice, chiar persoane oficiale au utilizat importanta temei minoritatilor pentru accesul in UE ca pretext de creare a unor sentimente rasiste si sovine anti-roma. In martie 2000, dupa reintoarcerea de la sesiunea Comisiei mixte Romania-EU, Dl. Petre Roman, pe atunci ministrul Afacerilor Externe, a anuntat ca Guvernul Romaniei are obligatia sa "protejeze 23 milioane de romani impotriva catorva mii de tigani care impiedica tara sa iasa de pe lista neagra a vizelor."²⁶ In luna martie 2000, ziarul *National* mentiona amenintarea lansata de vice-presedintele Camerei Deputatilor, Mugur Vintila, membru al Aliantei pentru Romania, ca, "cancelariile occidentale se pregatesc sa transforme Romania intr-un stat tiganesc" si ca romii din

²¹ "Despre discriminare", *Libertatea*, 4 august 2000.

²² *Jurnal de Reghin*, 4 martie 1999.

²³ Acestea au inclus "Ateliere de toleranta", "Tineretul si campania impotriva rasismului, anti-semitismului, xenofobiei si intolerantei", si "Toleranta in politica." Informatie de la Comitetul Helsinki Roman, 19 ianuarie 2001.

²⁴ Informatie de la Comitetul Helsinki Roman, 19 ianuarie 2001.

²⁵ 2001 Strategia pentru pentru Imbunatatirea Situatiei Romilor, Sectiunea VIII, nr. 106.

²⁶ RFE/RL Newline, 23 March 2000.

Romania sunt finantati dinafara in scopul "penetrarii structurilor de putere sromanestit."²⁷ Si altii au urmat modelul. In urma darii publicitatii a Raportului Comisiei pe anul 2000, un ziar important a publicat un articol, "Drumul Romaniei spre Europa este oprit de tigani si de politie."²⁸ Vorbind in Parlamentul Romaniei in luna aprilie 2001, Comisarul european Gunter Verheugen, a mentionat cu toate acestea importanta pentru aderare a unei "strategii adecvate" pentru populatia de romi.²⁹

III PROTECTIA MINORITATILOR: LEGISLATIA SI PRACTICA

Cadrul legal al protectiei minoritatilor din Romania a fost largit prin adoptarea, in ultimul an, a mai multor norme privind combaterea discriminarii si drepturile minoritatilor. Evaluarea efectivitatii noilor legi are de asteptat monitorizarea aplicarii lor de catre instantele de judecata si agentiile guvernamentale, ca si adoptarea finala a noii ordonante privind combaterea discriminarii si crearea organismului de aplicare asociat ei. Romania a ratificat principalele documente internationale referitoare la discriminarea rasiala si etnica ca si Conventia-cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale ("CCPMN").³⁰ Tratatul bilateral cu Ungaria (1996) si Ucraina (1997) obliga Romania sa puna in aplicare standardele CCPMN si Recomandarea 1201 a Consiliului Europei in apararea minoritatilor nationale.³¹ Constitutia Romaniei da tratatelor internationale intaietate in raport cu legea interna, acolo unde apar neconcordanțe.³²

A. Protectia fata de discriminare

Intrarea provizorie in vigoare, in luna noiembrie 2000, a Ordonantei nr. 137/2000 privind prevenirea si sanctionarea tuturor formelor de discriminare³³ asigura Romaniei cel mai larg cadru anti-discriminatoriu dintre tarile candidate la UE. Textul Ordonantei a fost elaborat

²⁷ Citat din *Declaratia inaintata de catre Centrul European al Drepturilor Romilor sEuropean Roma Rights Center - ERRRCt Comitetului Natiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminarii Rasiale la a 57 Sesiune cu ocazia Discutiei tematice privind romii*, 15-16 august 2000, p. 9 (de acum incolo, "ERRC 2000").

²⁸ I. Alezandrescu, "Drumul Romaniei spre Europa barat de tigani si politie," ("", 9 noiembrie 2000.

²⁹ "Oficialii au semne deintrebare privind independenta justitiei", *Financiar*, 27 aprilie 2001

³⁰ Vezi Appendix A din raportul general.

³¹ Tratatul bilateral cu Ungaria a fost semnat la 16 septembrie 1996 la Timisoara de catre ambele Parti. Tratatul bilateral cu Ucraina a fost semnat la 3 mai 1997 la Kiev si la 2 iunie 1997 la Constanta.

³² Constitutia Romaniei, 1991, Art. 11, para. 2 (de acum incolo, "Constitutia").

³³ Monitorul Oficial 432/02.09.2000 (Ordonanta 137/31.08.2000).

de catre (acum defunctul) Departament pentru Protectia Minoritatilor Nationale (DPMN), impreuna cu colaborarea unui numar de ONG-uri. Ea a fost adoptata in circumstantele neuzuale ale lunii august 2000, ca ultim act al unui guvern pe cale de schimbare: in conformitate cu legea romana, guvernul are puteri legislative pe timpul vacantei parlamentare. De atunci, ea a trecut de Senat³⁴ dupa care au fost aduse anumite schimbari (printre care, eliminarea "orientarii sexuale" ca baza de discriminare) de catre Consiliul legislativ.³⁵ In luna august 2001, legea astepta adoptarea de catre Camera Deputatilor.

Desi ramane provizorie pana la adoptarea formei finale de catre Parlament, Ordonanta adauga Constitutiei Romaniei o garantie suplimentara privind "egalitatea fara nici un fel de discriminare" pe baza, *inter alia*, de rasa, nationalitate si origine etnica,³⁶ ca si prevederilor neaplicate ale Codului penal interzicand actele discriminatorii ale angajatilor publici.³⁷

Ordonanta 137 cuprinde un numar de prevederi importante ale Directivei anti-rasiste a UE.³⁸ Legea prevede o definitie a discriminarii³⁹ si interzice, specific, discriminarea in ce priveste accesul la angajare, accesul la serviciile de sanatate si alte servicii publice, la educatie si locuinta.⁴⁰ Legea da ONG-urilor cu activitati de protectie a drepturilor omului *locus standi*,⁴¹ si permite victimelor sa se adreseze pentru daune si sa conteste actiunea

³⁴ Senatul adoptase Ordonanta la 1 martie 2001, intervenind numai asupra amenzilor administrative, care au fost marite. Prezentul raport se refera la textul din noiembrie 2000, care ar putea sa difere de textul final.

³⁵ Informatii oferite de Minority Rights Group, de Interights si de European Roma Rights Center sub auspiciile unui proiect comun, "Implementand Legea Europeana a Anti-Discriminarii" sImplementing European Anti-Discrimination Lawt, iulie 2001" (de acum incolo "MPG, Interights, ERRC, 2001").

³⁶ Constitutia, Art. 4.

³⁷ E.g., Cod penal, Art. 247: "Ingradirea, de catre un functionar public, a folosintei sau a exercitiului drepturilor vreunui cetatean, ori crearea pentru acesta a unor situatii de inferioritate pe temei de nationalitate, rasa, sex sau religie, se pedepseste cu inchisoare de la 6 luni la 5 ani." Cazurile pot fi initiate doar *ex officio* de catre organele de investigatie.

³⁸ Directiva Consiliului 2000/43/EC din 29 iunie 2000 de aplicare a egalului tratament intre persoane indiferent de originea lor rasiala ori etnica. Directiva anti-rasista face parte din *acquis communautaire* si trebuie sa fie transpusa in legislatia interna ca parte a Procesului de aderare la UE.

³⁹ Ordonanta 137/2000, Art.2 (1): "orice deosebire, excludere, restrictie sau preferinta, pe baza de rasa, nationalitate, etnie, limba, s...t sau orice alt criteriu, care are ca scop sau efect restrangerea sau inlaturarea recunoasterii, folosintei sau exercitarii, in conditii de egalitate, a drepturilor omului si a libertatilor fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege in domeniul politic, economic, social si cultural sau in orice alte domenii ale vietii publice."

⁴⁰ Ordonanta 137/2000, Sectiunea I-V.

⁴¹ Ordonanta 137/2000, Art. 22.

discriminatorie.⁴² Sunt prevazute sanctiuni sub forma de amenda.⁴³

Anumite prevederi ale Directivei nu sunt acoperite. Nu exista nici o definitie a "discriminarii indirecte" - Ordonanta adresandu-se comportamentelor "active" si "pasive" si interzicand "dispozitii sau reglementari" al caror rezultat "favorizeaza sau defavorizeaza nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoana, un grup de persoane sau o comunitate."⁴⁴ Ordonanta nu prevede inversarea sarcinii probei in cazurile de discriminare *prima facie*: o prevedere avand acest continut a fost eliminata inainte de adoptarea sa de catre guvern.⁴⁵

Raportul Comisiei pe 2000 a apreciat adoptarea Ordonantei drept "un pas foarte pozitiv" dar a sustinut mai departe ca "vor fi necesare atat o legislatie secundara cat si aranjamente institutionale inainte ca prevederile continute in Ordonanta 137 sa poate fi aplicate. Ca urmare, este prea devreme pentru a evalua eficacitatea acestor masuri."⁴⁶

Ordonanta 137 prevede de asemenea crearea unui organism specializat de monitorizare si punere in aplicare a legii: "Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii" ("CNCD"), subordonat guvernului.⁴⁷ CNCD urmeaza sa aiba competenta de a primi plangeri privind violarea prevederilor Ordonantei anti-discriminatorii si/sau sa aplice amenzi sau alte masuri de natura administrativa.⁴⁸ CNCD urma sa fie creat pana la 24 mai 2001.⁴⁹ Totusi, nici o masura nu fusese luata in acest sens pana in luna august 2001.

Nu exista nici un caz cu succes de actiune in justitie a discriminarii rasiale, pana astazi, in Romania. De la adoptarea Ordonantei 137 au fost inaintate instantei doua cazuri, care sunt actualmente in asteptare.⁵⁰ Nu exista nici o consemnare oficiala a plangerilor de discriminare rasiala sau etnica impotriva minoritatilor. Totusi, numeroase organizatii internationale ori din tara au consemnat existenta unei persistente si larg raspandite discriminari impotriva romilor.⁵¹ Oficiul Avocatului Poporului a primit astfel de plangeri si

⁴² Ordonanta 137/2000 Art. 21 (1).

⁴³ Fines range from €20-1,000. The Senate has proposed that the minimum limits be doubled.

⁴⁴ Ordonanta 137/2000, Art. 2 (2).

⁴⁵ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

⁴⁶ *Raportul pe anul 2000*, p.21.

⁴⁷ Ordonanta 137/2000, Art. 23.

⁴⁸ Ordonanta 137/2000, Art. 20(3). Pentru mai multe despre CNCD vezi 'Institutii'.

⁴⁹ Vezi Strategia 2001.

⁵⁰ Cazurile privind discriminarea romilor la angajare si servicii au fost aduse de catre Romani Criss. Masa rotunda OSI, Bucuresti, aprilie 2001.

⁵¹ Vezi e.g., Departamentul de Stat al USA, Raportul de tara privind Exerciitiul Drepturilor Omului 2000 sCountry Reports on Human Rights Practices 2000t, Romania, care noteaza "discriminarea si actele de violenta societala impotriva romilor au continuat."

ii sosesc in continuare, dar afirma ca, atunci cand a cerut-o, procurorii au refuzat sa initieze investigatii in acest domeniu.⁵² Punerea in aplicare a normelor anti-discriminatorii a fost impiedicata de asemenea de refuzul oficial de a recunoaste amploarea discriminarii sau indelungata incapacitate a sistemului legal de a o trata.⁵³

1. Educatia

Constitutia romana garanteaza educatia generala pentru toti. Dreptul la egalul acces la educatie apare atat in Legea invatamantului⁵⁴ cat si in Ordonanta 137.⁵⁵ Nici una, nici alta nu a fost invocata in instantele de judecata. In practica, minoritatile roma ii este larg negat accesul la educatie.

Slaba frecventa a copiilor de romi in sistemul educational romanesc a fost pe larg documentata. Datele din anul 1996 au aratat ca majoritatea celor 70,000 de persoane fara educatie in Romania apartine minoritatii roma.⁵⁶ Conform sociologilor Elena si Catalin Zamfir, 27% din populatia roma nu a urmat mai mult decat cativa ani de scoala in 1992 procentul estimat de romi care urmau scoala regulat era de 50%.⁵⁷

⁵² Informatie de la Oficiul Avocatul poporului, 25 iunie 2001.

⁵³ De exemplu, raportul guvernamental din 1999 catre Consiliul Europei privind aplicarea FCNM sustine: "cetatenii romani, fara nici o deosebire de rasa, de nationalitate sau de origine etnica, de limba si de religie, de opinie sau de apartenenta politica, se pot prevala, in mod egal, de toate drepturile si libertatile prevazute de Constitutie si in legi, pot participa in egala masura la viata politica, economica, sociala si culturala, fara privilegii si fara discriminari". Raport supus (la 24 iunie 1999) de catre Romania in conformitate cu Articolul 25 para.1 a Conventiei-cadru pentru Protectia Minoritatilor Nationale (de acum incolo "Raportul de Stat 1999").

⁵⁴ Legea Invatamantului, Art.5: "Cetatenii Romaniei au drepturi egale de acces la toate nivelurile si formele de invatamant, indiferent de conditia sociala si materiala, de sex, rasa, nationalitate, apartenenta politica sau religioasa."

⁵⁵ Ordonanta 137/2000, Art. 15(1): "constituie contravenție s...t refuzarea accesului unei persoane sau a unui grup de persoane la sistemul de educatie de stat sau privat, la orice forma, grad si nivel, datorita apartenentei acesteia/acestui la o rasa, nationalitate, etnie..."

⁵⁶ *Than rromano*, Studii despre romi, no.4-5, 1999-2000, p. 43.

⁵⁷ E. Zamfir, C. Zamfir, *Children at Risk in Romania: problems old and new*, Florence, Italy, Unicef Child Development Center, 1996, citat in C. McDonald, "Roma in the Romanian Educational System: barriers and leaps of faith, European Journal of Intercultural Studies, Vol. 10, No 2, 1999, p. 184. Un studiu al Universitatii din Bucuresti din 1993 a aratat ca 80% dintre romi nu au nici un fel de pregatire vocationala. United Nations High Commissioner on Human Rights, Report by Mr. Glèlè-Ahanhanzo, Special Rapporteur on Contemporary Forms of Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance, submitted pursuant to Commission on Human Rights, resolution 1998/26, Addendum, Mission to Hungary, Czech Republic and Romania (19-30 September 1999), E/CN.4/2000/16/Add.1, para. 67.

Guvernul explica acest nivel scazut prin "lipsa de interes a romilor/tiganilor de a merge la scoala si de a invata o meserie."⁵⁸ Raportorul special ONU, noteaza, prin contrast, ca "prevalenta sentimentelor anti-roma in scoli si in particular, printre multi profesori, descurajeaza parintii de a-si trimite copiii la scoala". Deoarece profesorii sunt evaluati pe baza procentului elevilor cu succese, acestia tind sa respinga copiii de romi, temandu-se de rezultate proaste la scoala.⁵⁹

Mai mult decat atat, exista alegatii privind trimiterea multor copii de romi in clase speciale, avand o calitate mai scazuta a educatiei, segregati de majoritatea copiilor.⁶⁰ Astfel de clase nu ofera practic nici o perspectiva pentru continuarea educatiei la nivel superior ori pentru urmasia de profesii cu inalta pregatire. Alti factori afectand capacitatea familiilor de romi de a asigura frecventarea scolilor de catre copiii lor sunt saracia si lipsa documentelor necesare. Multi romi nu au posibilitatea sa obtina carti de identitate (vezi mai departe), si astfel nu-si pot inscrie copiii la scoala.⁶¹

Masuri luate de Guvern

Ministerul Educatiei Nationale (redenumit Ministerul Educatiei si Cercetarii de catre actualul guvern) a facut un numar de pasi in directia ameliorarii accesului romilor la educatie. Inca din 1992 au fost repartizate locuri pentru romi in universitati.⁶² Astazi, circa 150 de romi se pot inscrie in universitatile romanesti, in fiecare an, in urma programului de actiune pozitiva finantat de catre Minister.⁶³ Actualele cote din universitati si din colegiile pedagogice au fost considerate un succes.⁶⁴

In luna septembrie 2000, la cererea comunitatilor de romi, Ministerul a introdus noi reglementari prin care s-a creat un cadru pentru ameliorarea accesului elevilor romi in scolile vocationale, in licee si universitati.⁶⁵ Universitatile din Bucuresti si Cluj-Napoca

⁵⁸ *Raportul guvernului Roman supus Comitetului ONU pentru eliminarea discriminarii rasiale, Al cincisprezecelea Raport periodic al Statelor Parti pe 1999, Romania, CERD/C/363/Add.1, para. 133(a).*

⁵⁹ E/CN.4/2000/16/Add.1, para. 69.

⁶⁰ McDonald, p. 184.

⁶¹ McDonald, p. 190.

⁶² Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

⁶³ Citat din *Ethosul invatamantului pentru minoritatile nationale din Romania*, Ministerul Educatiei Nationale din Romania, anul scolar 1999/2000, Cluj Napoca, 2000. Norme relevante: ordinele Ministerului Educatiei Nationale 3577/15.05.1998, 5983/26.11.1999, 3294/01.03.2000 si E/CN.4/2000/16/Add.1, page 19, para.83.

⁶⁴ Ordinele Ministerului Educatiei Nationale nr. 3577/15.04.1998; 5083/26.11.1998 si 3294/1.03.2000.

⁶⁵ Ordinul Ministerului Educatiei Nationale nr. 4542/18.09.2000 privind accesul tinerilor romi in scoli, licee, colegii, facultati si universitati.

urmeaza sa organizeze admiterea elevilor romi pe locuri speciale finantate de catre guvern in facultatile de asistenta sociala, drept, psihologie si filosofie. Elevii romi care concureaza pentru aceste locuri urmeaza sa fie recomandati de catre o organizatie roma civica, politica sau culturala.

2 Serviciile de sanatate si alte forme de protectie sociala

Ordonanta 137 trateaza drept contraventiv "refuzarea s...t accesului unei persoane sau a unui grup de persoane la serviciile de sanatate publica (alegerea medicului de familie, asistenta medicala, asigurarea de sanatate, serviciile de urgenta sau alte servicii de sanatate) datorita apartenentei acesteia/acestui la o rasa, nationalitate, etnie s...t".⁶⁶ Aceasta prevedere nu acopera discriminarea privind accesul la serviciile de sanatate private.

Conditiiile de sanatate

Speranta de viata a romilor este semnificativ mai scazuta decat a populatiei majoritare iar mortalitatea infantila in comunitatile de romi este mai mare.⁶⁷ Romii sufera in mod disproportionat de boli digestive, de boli de inima si infectioase, in legatura directa cu nutritia saraca si conditiile de viata; "lipsa de apa potabila, de igiena si conditiile de viata sub standard duc deseori la parazitoze si alte boli digestive infectioase".⁶⁸ Copiii romi sufera de avitaminoze, de malnutritie, de anemie, de distrofie si de rahitism in mai mare numar decat copiii de aceeasi varsta ne-romi.⁶⁹ Un risc inalt de AIDS a fost inregistrat in anumite regiuni: 96 din 300 copii de romi din orasul Marasesti sunt banuiti a fi HIV pozitiv.⁷⁰

Pentru copiii de romi, sanatatea precara s-a imbinat cu vulnerabilitatea la abuzuri si o serioasa inadecvare a protectiei statului. O proportie substantiala dintre copiii institutionalizati din Romania, estimati la 60,000, pentru care conditiile s-au inrautatit in anii recenti, sunt de origine roma.⁷¹ Exista raportari ca aceste institutii au fost complice in

⁶⁶ Ordonanta 137/2000, Art. 11.

⁶⁷ I. Zoon, *On the Margins, Roma and Public Services in Romania, Bulgaria, and Macedonia*, Open Society Institute, 2001, p.79.

⁶⁸ Elemente de strategie pentru ameliorarea sanatatii in comunitatile de romi, Ministerul Sanatatii, 2000 (nepublicat).

⁶⁹ Copiii romi in Romania, Raport de cercetare, Sumar, Iunie 1998, citat din Ina Zoon in Acces la serviciile publice in Romania, Bulgaria si Macedonia, proiect de raport 2000

⁷⁰ Masa rotunda OSI Bucuresti, 27 martie 2001.

⁷¹ *Vezi Raportul pe anul 2000*, p. 19, "cersandt guvernului sa asigure suficiente resurse financiare pentru mentinerea standardelor acceptabile de ingrijire."

traficarea copiilor catre tarile occidentale pentru prostitutie si alte scopuri ilicite.⁷² In anul 1998, un ONG international a inregistrat 101 cazuri de copii, cei mai multi romi, care au fost dusi in Germania si Italia unde au fost fortati sa lucreze ca cersetori si hoti de buzunare.⁷³

Accesul la serviciile de sanatate

Un mare numar de romi nu au in practica acces la ingrijire medicala de nici un fel. Accesul la serviciile de urgenta este limitat pentru numerosii romi care traiesc in locuri izolate lipsite de transportul de baza si infrastructura de comunicare.⁷⁴ Romii aflati in somaj o lunga perioada de timp nu sunt eligibili pentru asigurare medicala intrucat nu beneficiaza de asistenta sociala.⁷⁵ In conformitate cu anumiti observatori, in regiunile si in asezarile unde majoritatea beneficiarilor sunt romi sunt alocate mai putine fonduri.⁷⁶

Un studiu UNICEF din 1998 a gasit ca prejudecatile rasiale sunt "deseori manifestate insidios in serviciile de ingrijire medicala si nu sunt recunoscute ca atare" iar personalul medical practica o "sociologie discriminatorie" in sensul ca "nu ii primeste pozitiv pe romi".⁷⁷ Ministerul Sanatatii arata ca 30% dintre romii din Romania nu sunt inregistrati avand un doctor de familie "intrucat, neposedand documente de identitate, doctorii sunt reticenti sa aiba pacienti romi iar o parte a pacientilor romi nu sunt interesati sa se inregistreze".⁷⁸ Cei care sunt inregistrati evita la randul lor, deseori, vizitarea doctorului datorita lipsei de incredere si teama de a fi ignorati sau ridiculizati.⁷⁹

Sunt frecvente raportarile despre doctori de familie care refuza sa-i trateze pe romi chiar daca acestia au asigurare medicala. Refuzul asistentei medicale curente afecteaza uneori intreaga populatie roma dintr-un sat sau din imprejurimi. In anul 1999, doctorul local dintr-un sat din Geoagiu (vestul Romaniei) a refuzat sa examineze pacientii romi, lasand astfel 650 de oameni fara ingrijire medicala.⁸⁰ In anul 1998, doctorii dintr-un alt sat,

⁷² Departamentul de Stat al USA, Raportul de tara privind exercitiul drepturilor 2000, Romania in <<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2000/eur/index.cfm?docid=881>>, accesibil de la 25 iulie 2001.

⁷³ Departamentul de Stat al USA, 2000.

⁷⁴ Zoon, pp. 88-89.

⁷⁵ Zoon, p.80-81.

⁷⁶ Zoon, p.41.

⁷⁷ Ina Zoon - Acces la serviciile publice in Romania, Bulgaria si Macedonia, proiect de raport 2000

⁷⁸ Ina Zoon - Acces la serviciile publice in Romania, Bulgaria si Macedonia, proiect de raport 2000

⁷⁹

⁸⁰ Zoon p. 84.

Stefanesti, in estul Romaniei, au refuzat ingrijirea medicala tuturor celor 182 familii de romi din vecinatate, neacceptand sa inscrie romii ca pacienti beneficiari ai programului asigurarilor de sanatate.⁸¹ Exista alegatii persistente privind impiedicarea romilor de a intra in locurile unde se afla oficiile de asistenta sociala.⁸² Intre septembrie 1999 si august 2000, un spital judetean din Iasi ar fi refuzat, conform alegatiilor, intrarea pacientilor romi, din ordinul oficiului de sanatate local.⁸³ Aceasta practica discriminatorie s-ar fi terminat, conform raportarilor, in urma unui telefon venit de la guvern.⁸⁴

Similar, locuitorii din Pata Rat, o comunitate traind la marginea unei gropi de gunoi de la marginea orasului Cluj Napoca nu sunt acceptati de catre institutiile medicale. In luna august 2000, trei copii romi au murit si mai multi adulti au fost spitalizati dupa ce au baut apa contaminata din groapa de gunoi de la Pata Rat / Cluj Napoca. Un numar semnificativ de romi care supravietuiesc colectand materiale reciclabile in gropile de gunoi de la periferia altor mari orase din toata Romania, sunt expusi unor riscuri de sanatate asemanatoare.⁸⁵

Protectia Sociala

Un numar dintre legile existente asigurand asistenta sociala, desi neutre la suprafata, contin prevederi care discrimineaza romii. De exemplu, Legea asistentei sociale stipuleaza ca beneficiarii asistentei sociale trebuie sa aiba rezidenta permanenta in locurile unde aplica pentru ajutoarele sociale.⁸⁶ Un numar semnificativ de romi potential aplicanti, afectati de fenomene precum migratia de la sat la oras in cautare de lucru, lipsa de locuri de munca, expulzari si lipsa documentelor de identitate au dificultati sa indeplineasca astfel de cerinte. Un studiu recent estimeaza ca 25% din romii din judetul Hunedoara nu isi pot dovedi locul de rezidenta.⁸⁷

De asemenea, prin lege, alocatia pentru copii nu creste la depasirea numarului de patru copii.⁸⁸ Aceasta politica are un impact disproportionat asupra romilor, care deseori au

⁸¹ Zoon p. 83.

⁸² Interviu cu Liga Pro Europa si Romani Criss, Bucuresti, octombrie 2000. Vezi de asemenea Zoon, p. 39.

⁸³ Masa rotunda OSI Roundtable, Bucuresti, 27 martie 2001.

⁸⁴ European Roma Rights Center, State of Impunity: Human Rights Abuse of Roma in Romania, 2001 (in aparitie), p. 63 (de acum incolo "ERRC 2001").

⁸⁵ Informatie de la ministrul anterior al DPNM, Bucuresti, septembrie 2000.

⁸⁶ Legea 67/1995, vezi de asemenea Hotararile guvernamentale nr. 125/1996 si 173/1998.

⁸⁷ Ina Zoon - Acces la serviciile publice in Romania, Bulgaria si Macedonia, proiect de raport 2000

⁸⁸ Legea 119/1997 privind veniturile suplimentare ale familiilor cu copii; Decizia Guvernamentala 443/1997 privind metodologiile de plata pentru veniturile suplimentare ale familiilor cu copii. Sunt consemnate trei tipuri de alocatii - pentru doi, trei sau "patru ori mai multi" copii. Vezi Zoon, pp.31 - 32.

familii numeroase.⁸⁹ Familiile carora le lipsesc documentele de identitate nu au dreptul sa primeasca alocatia pentru copii pe care o acorda legea si au dificultati sa aiba acces la ingrijiri medicale si sa se inscrie la scoala.⁹⁰

Masuri guvernamentale

Strategia guvernului din anul 2001 pentru imbunatatirea situatiei romilor solicita colaborarea ONG-urilor pentru "elaborarea planurilor nationale" pentru un numar de masuri avand ca scop imbunatatirea accesului la ingrijirea medicala, incluzand campaniile de vaccinare si inscrierea tuturor romilor in sistemele de asigurare sociala in termen de un an.⁹¹ Termenele pentru propuneri sunt indicate, dar masurile nu identifica explicit masurile de aplicare a instrumentelor. Programul nu include masuri indreptate impotriva practicilor discriminatorii a corpului medical.

3. Locuintele

Ordonanta 137 stipuleaza: "constituie contraventie s...t refuzul de a vinde sau inchiria un teren sau un imobil cu destinatie de locuinta, de a acorda un credit bancar sau de a incheia orice alt tip de contract cu o persoana sau un grup de persoane datorita apartenentei acestuia/acesteia la o rasa, nationalitate, etnie..."⁹²

⁸⁹ I. Zoon, "Declaratie pregatita pentru Organizatia pentru Securitate si Cooperare in Europa," iunie 2000.

⁹⁰ Legea 61/1993 privind alocatia pentru copii a fost amendata prin Legea 261/1998. Legea stabileste un drept universal, al asistentei copilului, indiferent de venitul parintilor sau angajarea lor. Acest drept este conditionat de frecventarea scolii si ca atare este considerat un stimulent scolar. O suma nesemnificativa (c. €4.5 pe luna) este primita pentru fiecare copil; un numar semnificativ din cei 5 milioane de copii care primesc alocatia sunt romi. Zoon, p. 31.

⁹¹ Strategia pe 2001, Capitolul VIII, 42-51. Planul cere colaborarea cu ONG-uri si alte structuri relevante, elaborarea planurilor nationale pentru imbunatatirea serviciilor medicale (termenul limita 10 februarie 2002); instruirea si coordonarea mediatorilor medicali (termenul limita 10 aprilie 2002); includerea tuturor romilor in sistemul de asigurari sociale in termen de un an (limita: 30 septembrie 2001); dezvoltarea de proiecte privind informarea sanitara, controlul medical si planing familial pentru femeile de romi (termenul limita 25 martie 2002); unitati medicale mobile (termenul limita 10 iunie 2002); campanii de vaccinare si campanii pentru TBC, HIV/AIDS, infectii dermatologice si boli venerice transmisibile (permanent); avantaje financiare pentru personalul medical din regiunile foarte sarace (30 august 2001); initierea de programe de angajare si de instruire pentru mediatorii sanitari, surori, asistente medicale si doctori in comunitatile de romi, prin masuri de actiune afirmativa (termenul limita 25 martie 2002).

⁹² Ordonanta 137/2000, Art. 12.

Accesul la proprietate

Înainte de 1990, cele mai multe familii de romi au fost obligate de către regimul Ceausescu să se sedentarizeze; mulți fiind adunați să muncească în cooperativele de stat. Atunci când aceste cooperative au fost închise după 1991, românii și-au pierdut slujbele împreună cu mulți alții care au lucrat acolo. Legea pământului 18/1991 a permis celor care au avut anterior, ca proprietate, pământ, să ceară retrocedarea lui; alții - incluzând românii - nu aveau dreptul la pământ dacă nu existau suprafețe suplimentare.⁹³ Deși multe terenuri "suplimentare" au fost repartizate pe această bază unor persoane care nu erau proprietari, aplicanții romi au fost informați că nu există destul pământ pentru ei.⁹⁴

Expulzarea de către Poliție a romilor din blocuri și distrugerea așezărilor de romi cu buldozerele a fost tratată recent de către presa ca un exemplu de "afirmare a legii". În conformitate cu un editorial din luna iulie 2001, dintr-un principal ziar românesc "distrugerea așezărilor romilor a devenit în ultimul timp o modă."⁹⁵ Un număr semnificativ de romi cărora le lipsesc documentele oficiale nu pot obține autorizații de construcție sau de rezidență permanentă și ca urmare trăiesc sub amenințarea permanentă a expulzării.

În luna septembrie 2000, poliția a evacuat cu forță 12 familii de romi dintr-o clădire din București, unde aceștia locuiau în timp ce munceau pentru o firmă de construcții. Alegația este că familiile în cauză au făcut reparații la clădire și au cerut formal permisiunea de la municipalitate de a sta în ea. Conform sustinerilor, municipalitatea ar fi refuzat și a evacuat familiile trimițându-le la periferia orașului, în condiții nepotrivite pentru locuire.⁹⁶ În primăvara anului 1999, poliția și trupe de armată ar fi evacuat aproximativ 40 familii de romi locuind ilegal într-un hotel din orașul Cluj Napoca.⁹⁷

Segregarea locuințelor

Segregarea în zone rezidențiale este regula mai curând decât excepția în toată România. Un comentator observă că, principala responsabilitate pentru *status quo*-ul segregării revine statului, care, timp de decenii, a dus o politică de așezare forțată, de stramutare, reșezare și demolare și, în ultimii zece ani, sistematică scoatere afară a romilor din apartamentele proprietate de stat centrale.⁹⁸ Segregarea a fost și continuă să fie încurajată de către acțiunile

⁹³ Legea pământului 18/1991. Până în 2000, circa 80% din terenuri a fost redistribuit, p.123.

⁹⁴ Dena Ringold, "Roma and the Transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges", World Bank 2000.

⁹⁵ V. Stan, "Rasism și Legalitate", *Cotidianul*, 5 iulie 2001.

⁹⁶ Romani Criss, *Raport - Cazul Medeleni*, 2000. Vezi de asemenea ERRC 2001, p.59.

⁹⁷ Zoon, p. 122.

⁹⁸

autorităților la nivel local și național din domeniul locuințelor și dezvoltării urbane. În luna mai 2001, autoritățile municipiului Targu Mureș au făcut cunoscute planurile de evacuare a rezidenților romi de pe ultimele străzi ramase nesegregate ale orașului. În luna iulie 2001, evacuarea nu avusese loc.⁹⁹ În orașul Barlad, primarul a anunțat în martie 2001 că va evacua toți rezidenții romi într-un sat separat. Acțiunea a fost contramandată în urma intervenției organizației neguvernamentale Romani Criss, care apără drepturile romilor din România.¹⁰⁰

Comunitățile de romi segregate sunt caracterizate prin condiții extrem de precare și prin lipsa accesului la serviciile publice. În conformitate cu un studiu din 1997, 36% dintre casele de romi au o bucatărie separată, în comparație cu 90% media națională; 20% din casele de romi au o baie modernă, în comparație cu 47% media națională; 20% din casele de romi au o toaletă modernă, în comparație cu 47% media națională; 86% din casele de romi au electricitate, în comparație cu 96% media națională; 2/3 din casele de romi sunt încălzite cu lemn și carbune; un sfert dintre romi declară că nu dețin pământul pe care casa lor este construită.¹⁰¹

Autoritățile locale au finanțat puține proiecte destinate îmbunătățirii condițiilor de locuit pentru romi. Mai des, "inițiativele" privind locuirea încurajează segregarea și sunt degradante. Spre exemplu, românii din Deva trăiesc în foste grajduri de porci iar în Bacău romilor li s-au oferit ca "locuințe publice" garaje vechi aflate lângă groapa de gunoi".¹⁰²

Măsuri guvernamentale

Strategia pe 2001 cheamă la "un plan național care să rezolve...t problemele ridicate de drepturile de proprietate ale romilor asupra pământului și locuințelor și să reconstituie dreptul de împroprietărire." Nu se da nici o indicație asupra a ceea ce înseamnă asta în practică și cum s-ar putea realiza; un plan pe patru ani urmează să fie prezentat până în luna aprilie 2002. Alte componente ale programului includ reabilitarea locuințelor romilor și crearea infrastructurii de bază ("curent, apă potabilă, canalizare, gaze, servicii sanitare").¹⁰³ Nu există nici un fel de măsuri care să aibă în vedere segregarea rasială *de facto*.

⁹⁹ ERRC 2001, p.60.

¹⁰⁰ ERRC 2001, p.58.

¹⁰¹ V. Burtea, "Sansesle populației roma", *Revista de Cercetări Sociale*, nr. 3/1997 (publicată în 1999), pp. 33-34, 141. Studiul a fost condus de Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

¹⁰² Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, *Raport asupra situației romilor și sintei în regiunea OSCE*, 2000, p.14

¹⁰³ 2001 Strategia, Secțiunea VII, nos. 23-25.

Raportorul special ONU a notat ca exemplu de "buna practica" pe anul 2000, participarea activa a rezidentilor non-romi si romi din Nusfalau (Judetul Salaj) la constructia a zece "locuinte sociale" pentru familiile de romi,¹⁰⁴ cu sprijin financiar international. Practici de acest gen ar trebui sa fie incorporate util in politicile guvernamentale si replicate in alte comunitati. Strategia se limiteaza in mod curent la activitatile "de concepere a criteriilor financiare" pentru astfel de proiecte.¹⁰⁵

4. Alte bunuri si servicii

Ordonanta 137 interzice discriminarea in ce priveste accesul la o larga categorie de bunuri publice si servicii, incluzand "hoteluri, teatre, cinematografe, biblioteci, magazine, restaurante, baruri, discoteci sau orice alti prestatori de servicii, indiferent daca sunt proprietate privata sau publica, ori de companiile de transport in comun (prin avion, vapor, tren, metrou, autobuz, troleibuz, tramvai, taxi sau prin alte mijloace)."¹⁰⁶ Romilor le este refuzata in mod obisnuit intrarea in asezaminte deschise publicului larg. Doar recent primele contestari in maniera juridica ale acestor practici au ajuns in instante.

Doua plangeri civile au fost inaintate pe baza Ordonantei 137, ambele privind interzicerea accesului la servicii pe motivul apartenentei rasiale. Primul caz a castigat oarecare notorietate in Romania, datorita naturii sale discriminatorii flagrante. In timpul unei nunti, in orasul Craiova, la inceputul anului 2001, mireasa romana si gazdele sale au intrat intr-un restaurant, in timp ce mirele rom si invitatii sai au fost opriti. Acest caz a fost documentat de catre Partida Romilor, care a fost si cea care a dus cazul in instanta.¹⁰⁷

Al doilea caz a fost prezentat de catre Romani CRISS.¹⁰⁸ Pe 26 ianuarie 2001, la doi cetateni romani de etnie roma li s-a refuzat intrarea in barul Angeli din Pitesti (judetul Arges). La 2 februarie 2001, "un membru al Romani CRISS impreuna cu alti trei romi din Pitesti s-au inteles sa intre in bar. s...Acestiati au fost opriti de catre bodyguard si li s-a cerut sa paraseasca cladirea intrucat proprietarul interzice accesul tiganilor." Evenimentul a fost inregistrat pe caseta audio si o plangere a fost depusa la tribunalul din Pitesti la 8 martie 2001, pe baza prevederilor Ordonantei.¹⁰⁹

¹⁰⁴ E/CN.4/2000/16/Add.1, p. 18

¹⁰⁵ 2001 Strategia, Sectiunea VII, no. 26.

¹⁰⁶ Ordonanta 137/2000, Art. 13.

¹⁰⁷ MPG, Interights, ERRC, 2001.

¹⁰⁸ Romani Criss, Rapoarte de documentare, ianuarie-martie 2001.

¹⁰⁹ Cazul Nr. 3525/2001, inregistrat la tribunal in prima instanta; o prima infatisare a fost programata la 23 aprilie 2001.

Desi aceste plangeri sunt noi, cazurile de excludere rasiala sunt departe de a fi izolate. O investigatie recenta a Romani CRISS si a European Roma Rights Center (ERRC) a identificat patru cluburi de noapte in Bucuresti care, in mod regulat, refuza accesul romilor.¹¹⁰ In Targu Jiu (judetul Gorj), in urma unor violente confruntari intre politie si cativa romi in ultima parte a anului 2000 (vezi mai jos), seful local al Politiei a refuzat accesul tuturor romilor in principalul local de dans al orasului.¹¹¹ Raportul Avocatului Poporului pe anul 2000 documenteaza mai multe cazuri in care li s-a refuzat romilor accesul in magazine (in Craiova si Iasi), restaurante (in Craiova si Galati) si discoteci (in Craiova si in Vrancea).¹¹² Cel putin intr-unul dintre aceste cazuri, o plangere a fost inaintata impotriva politiei si administratiei locale, dar nici un raspuns oficial nu a fost primit pana la aceasta data.¹¹³

Efectul discriminarii deschise in privinta accesului la bunurile publice si servicii este amplificat de catre izolarea geografica a multor comunitati de romi, care traiesc deseori departe de intreprinderi si de cladirile publice. Transportul public nu ajunge in toate zonele locuite de romi si, atunci cand asta se intampla, este in general inferior celui asigurat vecinatilor non-roma.¹¹⁴

Discriminarea rasiala fata de accesul la bunuri si servicii nu este luata in considerare in Strategia guvernamentala.

5. Angajarea

Ordonanta 137 interzice discriminarea in materie de angajare in privinta *inter alia*, a accesului la locurile de munca, publicitate si concediere si de asemenea in impartirea datoriilor si beneficiilor la locul de munca.¹¹⁵ Acestea sunt toate domenii in care romii din Romania au suferit discriminari.

In luna august 2000, Parlamentul roman a adoptat Legea afisajului public.¹¹⁶ Legea interzice folosirea unor enunturi discriminatorii pe baza de rasa, sex, limba, origine,

¹¹⁰ ERRC 2000, p. 34.

¹¹¹ "Rromii din Targu Jiu vor sa dea in judecata politia", *Cotidianul*, 15 Noiembrie 2000, p. 5.

¹¹² *Departamentul pentru problemele privind ordinea publica, serviciile militare si speciale, penitenciare, institutii de reeducare pentru tineri, protectia minoritatilor, cultelor si strainilor, a consumatorului si contribuabilului.*

¹¹³ Avocatul poporului 2000, IV.e.4.

¹¹⁴ Zoon, p.127.

¹¹⁵ Ordonanta 137, Articolele 5 - 9.

¹¹⁶ Legea afisajului public, Monitorul Oficial, 2 august 2000. Cativa comentatori sugereaza ca Legea a fost adoptata cel putin partial ca raspuns la protestele continue ale organizatiilor de romi impotriva anunturilor rasiste si discriminatorii.

origine sociala, identitate etnica ori nationala in publicitate.¹¹⁷ Functionarii publici au datoria sa identifice violarile si au competenta sa aplice amenzi intre 5-40 milioane de lei (€ 200-1,600), platiti atat de sponsorul cat si de cel care a publicat anuntul.¹¹⁸

Pana astazi, nici una dintre prevederile de mai sus nu a fost aplicata.

Somajul

Criza economica care afecteaza societatea romaneasca in totalitate a avut un impact disproportionat asupra comunitatilor de romi. Multi romi care au lucrat anterior in industria de stat ori in cooperative au devenit, in ultima decada, someri. Ca urmare, avantajele sociale au fost anulate, inclusiv permisele de rezidenta in zonele orasnesti asigurate de catre intreprinderi si locuintele pentru muncitorii sezonieri din agricultura.¹¹⁹

Astazi, rata somajului intre romi este extrem de mare, ceea ce face ca 79% din populatia roma sa se afle sub nivelul de saracie, comparativ cu 31%, reprezentand procentul la nivel national.¹²⁰ UE a estimat ca in 1998 numai 10% dintre romi lucrau pe piata oficiala a muncii.¹²¹ In conformitate cu Raportul pe anul 2000 al Avocatului poporului, 51% din populatia roma are varsta de munca, dar numai 16% dintre romi lucreaza. Angajatii romi au mai putine sanse de promovare decat colegii lor non-romi.¹²² In conformitate cu un studiu din anul 1997, dintre romii angajati numai 3,6% au ocupatii care cer educatie superioara; 74% dintre romii care lucreaza sunt platiti la nivelul salariului minim pe economie.¹²³

Discriminarea la angajare

Anunturi de tipul "nu angajam tigani" sunt in mod curent publicate in ziare, inclusiv in principalele cotidiene precum *Romania Libera*. Numeroasele proteste adresate Procurorului general de catre ONG-urile romilor sau a altora, impotriva unor astfel de anunturi, nu au avut nici un rezultat. Intr-un interviu pe care un oficial guvernamental l-a

¹¹⁷ Legea afisajului public, Art. 6(d).

¹¹⁸ Legea afisajului public, Art. 18.

¹¹⁹ N. Gheorghe, A. Mirga, *The Roma in the Twenty-first Century: A Policy Paper*, Project on Ethnic Relations, May 1997, <<http://www.eurozine.com/online/articles/20010305-es-per.html>> (accessed 24 July 2001).

¹²⁰ Zoon, p.28.

¹²¹ Termenii de referinta ai proiectului Phare pentru imbunatatirea situatiei romilor, Chapter 4.1

¹²² E/CN.4/2000/16/Add.1, p. 16.

¹²³ *Revista de Cercetari Sociale*, nr. 3/1997 (publicata in 1999), pp. 33-34, 141.

dat in 1999 unui reprezentant al Oficiului Inaltului Comisar pentru Minoritatile Nationale al OSCE, acesta a afirmat ca anunturile care exclud explicit pe romi "sunt prea obisnuite pentru a fi actionate in justitie."¹²⁴ S-a relatat ca aceasta practica se extinde si in sectorul public: in anul 2000, un oficiu public pentru angajare din Bucuresti ar fi prezentat un anunt specificand ca romii nu pot aplica pentru nici unul dintre locurile de munca aflate pe lista.¹²⁵

In conformitate cu Romani CRISS, in urma adoptarii Legii afisajului public, in anul 2000, jurnalul de afaceri *Anuntul Telefonica* publicat o oferta de lucru anuntand: "Total Protect angajeaza agenti de protectie, exclusiv romi." Organizatia a contactat dupa aceasta atat ziarul cat si firma. Ziarul a spus ca publicarea anuntului a fost o greseala si ca angajatul responsabil pentru aceasta va fi dat afara. Firma a acceptat sa ceara public scuze comunitatii romilor.¹²⁶ Rezultate asemanatoare trebuie sa fie multiplicata si sa li se faca o larga publicitate pentru ca discriminarea impotriva solicitatorilor de locuri de munca sa fie redusa. In plus, in absenta unei aplicari ferme a garantiilor anti-discriminatorii in domeniul angajarii, chiar daca se vor elimina anunturile rasiste, se va putea face putin pentru ameliorarea accesului romilor la locurile de munca.¹²⁷

Masuri guvernamentale

Masurile guvernamentale in domeniul angajarii se concentreaza pe asigurarea de avantaje pentru angajatorii care lucreaza cu romi, in loc sa ofere remedii in cazul practicilor discriminatorii. In ciuda unor limitari semnificative, anumite programe s-au dovedit de succes, avand ca rezultat angajarea romilor care au absolvit universitatea.¹²⁸ Strategia pe anul 2001 cere autoritatilor publice si reprezentantilor romi sa propuna noi masuri pentru imbunatatirea angajarii romilor si sugereaza beneficii financiare pentru firmele care lucreaza cu cel putin 10% romi din totalul angajatilor, ca si sprijin din partea statului fata de antreprenorii romi.¹²⁹

Agentia Nationala pentru Educatie Profesionala si Angajare, a lansat, cu asistenta reprezentantilor comunitatii roma, un program de orientare vocationala care urmeaza sa fie pus in aplicare prin oficiile de munca locale.¹³⁰ Programele educationale, sprijinite de

¹²⁴ OSCE 2000, p. 32.

¹²⁵ V. Dumitru, "Europa ne da o noua tema: Rromii", *Curentul*, 19 Septembrie 2000.

¹²⁶ Raportul Romani Criss, 2001, nepublicat.

¹²⁷ MPG, Interights, ERRC, 2001.

¹²⁸ Informatie de la Oficiul Avocatului poporului, Bucuresti, septembrie 2000; Masa rotunda, Bucuresti, 27 martie 2001.

¹²⁹ Strategia 2001, Capitolul VIII.

¹³⁰ E/CN.4/2000/16/Add.1, p. 18.

catre stat, au produs absolventi universitari calificati pentru a ocupa astfel de pozitii.¹³¹ Va fi necesara monitorizarea sistematica a acestor programe pentru a se asigura punerea lor in aplicare efectiva.

6. Justitia penala

Datele oficiale privind proportia romilor printre arestati, detinuti, acuzati si condamnati nu au mai fost adunate din 1990. Se banuie, totusi, ca politia detine date neoficiale privind "criminalitatea romilor", asa cum s-a exprimat un general de politie intr-un interviu dat pe postul national de televiziune.¹³² Declaratiile de presa ale politiei din Bucuresti indica in mod curent identitatea etnica a suspectilor romi, dar nu a altora.¹³³ Academia Romana de Politie pare sa fi institutionalizat formula de "criminalitate a romilor" intr-un manual intitulat "Tigani: necunoscutii de langa noi", care subliniaza "fenomenul delicventei in cadrul minoritatii tiganesti."¹³⁴

Astfel de vederi au fost sustinute in mod public de catre inalti functionari oficiali, precum Comandatul Politiei Bucuresti, Generalul Mircea Bot. Intr-un interviu public, Generalul Bot a afirmat, *inter alia*, ca "Tigani sunt grupati in jurul unor criminali bine-cunoscuti" si "pana acum tigani aveau obiceiul sa fure, sa talhareasca," pe cand astazi "ei si-au indreptat atentia spre delicventa financiara s...t". Punand concluzii interviului, Generalul Bot a spus ca "exista tigani care s-au nascut criminali" care "nu stiu nimic altceva decat sa comita delicta."¹³⁵

S-a consemnat ca astfel de atitudini au avut drept consecinta practici discriminatorii, incluzand emiterea unui numar disproportionat de "amenzi pe loc" pe numele romilor, pentru ofense artificiale, cum ar fi mersul pe bicicleta fara faruri in timpul zilei sau plimbarea, singur, pe camp. Amenzile neplatite pot duce si duc la condamnari cu inchisoarea.¹³⁶ Asemanator, un studiu independent recent asupra populatiei din inchisori a aratat existenta unei proportii disproportionat de mare de romi (circa 20% adulti si 40% minori) in centrele de detentie.¹³⁷ Este necesara monitorizarea sistematica pentru a stabili

¹³¹ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

¹³² Declaratia Generalului Pavel Abraham intr-o emisiune de televiziune din aprilie 1999. Informatie de la un participant la emisiune, Budapesta, mai 2001.

¹³³ Romani Criss si Agentia de monitorizare a presei, *Prezentarea romilor in presa romaneasca*, Raport februarie-august 2000; Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie, 2001.

¹³⁴ Gen. T. Amza, *Tigani: necunoscutii de langa noi*, 1996.

¹³⁵ Interviul publicat in *Romania libera*, 4 decembrie 1999, citat in ERRC 2000, p. 9.

¹³⁶ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

¹³⁷ "Rromii din penitenciarele romanesti: proportii si caracteristici socio-culturale", *Aven Amentza*, nr.12-13, 2000, p. 22-24.

mai precis cat de raspandita este atitudinea rasista intre judecatori si in institutiile de aplicare a legii, ca si in sistemul penal.

B. Protectia fata de violenta motivata rasial

Nu exista nici o lege care sa interzica violenta motivata rasial si nici o agravanta pentru crimele motivate de ura rasiala. Astfel de cazuri, precum actele de violenta, sunt investigate de catre politisti si procurori fara sa se dea atentie motivatiei rasiale si numai rar cu succes. Procurorii militari au drept de jurisdicție exclusiva in investigarea plangerilor impotriva politiei - in general nu pun sub urmarire ofiterii de politie, si cand o fac, curtile militare nu-i condamna.¹³⁸ Avand in vedere ca violenta motivata rasial, a politiei si a altora, impotriva romilor, este larg raspandita in Romania, apare ca necesara o reforma a cadrului legislativ, incluzand punerea ofiterilor de politie sub controlul judecatorilor si procurorilor civili.

Desi romii au fost frecvent victimele unor atacuri colective cu substrat etnic, de la inceputul anilor '90¹³⁹ pana in 1996, politia a ramas principalul autor al violentelor indreptate impotriva romilor.¹⁴⁰ Larg publicitatea restrictii asupra "violentei interetnice" in cartierele romilor au luat forma unor serii de raiduri descrise de catre observatorii de la fata locului ca "excesiv de violente."¹⁴¹ In 1999, ERRC a prezentat o lista de 19 cazuri de abuzuri ale politiei impotriva romilor, care au avut loc intre 1996 si 1998.¹⁴²

Violenta politiei impotriva romilor a continuat si in anul 2000. In luna mai 2000 au fost consemnate doua cazuri de barbati romi impuscati de catre ofiteri de politie.¹⁴³ Tot in mai, politia a avut o interventie "speciala" in cartierele de romi din Bucuresti, al treilea raid consemnat in sase luni. Atunci cand au fost cerute mandatele, politia ar fi replicat ca a fost

¹³⁸ Rapoartele 1998-2000: Comitetul Helsinki Roman

¹³⁹ Cel putin 30 de astfel de evenimente au fost inregistrate, in timpul carora au fost arse 156 de case iar 12 persoane si-au pierdut viata. Vezi Avocatul poporului 2000.

¹⁴⁰ ERRC, "Sudden Rage at Dawn: Violence against Roma in Romania" (1996) (de acum incolo "ERRC 1996").

¹⁴¹ M. Ionescu, N. Gheorghe, I. Tanaka, I. Haller, "Aplicarea discriminatorie a legii in cazuri de conflict implicand romi in Romania, Studiu de caz 2" sDiscriminatory law enforcement in cases of conflicts involving Roma in Romania, Case Study 2t," 1997, nepublicat, pe acelasi fisier cu Programul de monitorizare a aderarii la UE.

¹⁴² ERRC, "Cases of Relevance to the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination in Romania, for consideration by the UN CERD at its 55th Session," 2-27 August, 1999.

¹⁴³ ERRC, "Police abuse of Roma in Romania," *Roma Rights*, No.2 2000, <http://errc.org/rr_nr2_2000/snap20.shtml> (accessed 25 July 2001).

"o operatie de rutina" si ca mandatele nu erau necesare.¹⁴⁴ In luna noiembrie 2000, in urma unui incident in care doi jandarmi au fost raniti iar unul a murit mai tarziu, datorita interventiei politiei intr-un conflict din orasul Targu Jiu, mai mult de 15 romi au fost adusi la arestul politiei si batuti. Vice-presedintele filialei locale a Partidei Romilor a afirmat ca politia a reactionat intr-o maniera rasista.¹⁴⁵

Defaimarea rasiala a romilor de catre politie a fost larg documentata, ca si arestarile arbitrare, raul-tratament in arest si utilizarea armelor de foc fara avertisment.¹⁴⁶ In luna februarie 2001, politia din Brasov si cea feroviara au organizat mai multe raiduri in statia de tren din Zarnesti si in trenurile care treceau spre Brasov. Multi romi, incluzand femei si copii, au fost dati afara din tren, au fost jigniti, dusi la politie si amendati. Ofiterii de politie au lansat sloganuri, ironizand victimele cu referinte repetate la soarta romilor din Romania in timpul holocaustului romilor din anii '40. In martie 2001, nu fusese inca primit nici un raspuns la plangerile impotriva ofiterilor de politie.¹⁴⁷

Un alt raid fara mandat al politiei a avut loc la 12 ianuarie 2001, in zona Zabrauti din Bucuresti. Politia a arestat circa 50 de romi, dupa ce a sosit in autodube si a folosit gaze lacrimogene impotriva victimelor, pentru delict administrative minore, cum ar fi absenta documentelor. Conform unei femei roma prezenta in momentul raidului, "cand au venit ne-au facut sa ne simtim cu totii niste criminali. s...t Daca atunci cand incercau sa te ia le spuneai ca esti nevinovat, te bateau."¹⁴⁸

Investigatiile in cazurile de violenta impotriva romilor au esuat in mod regulat sa aduca reparatii victimelor sau sa pedepseasca faptele civili sau politistii care nu au protejat romii si proprietatile lor de atacurile violente.¹⁴⁹ Conform Raportului asupra drepturilor omului pe anul 2000 al Departamentului de Stat al SUA, numeroase cazuri de violenta impotriva romilor au ramas nerezolvate iar institutiile de aplicare a legii - politia, procurorii si judecatorii - au aratat prea putin interes in extinderea cercetarilor.¹⁵⁰ Victimele au fost supuse presiunilor sa nu faca plangeri sau sa le retraga. Datorita lungilor perioade de inactivitate a oficialitatilor, depasirea termenelor a dus la inchiderea a numeroase dosare.¹⁵¹

¹⁴⁴ ERRC, *Roma Rights*, no. 2, 2000.

¹⁴⁵ "Dupa ce au ucis in bataie un jandarm tiganii din Targu Jiu dau Politia in judecata," *Cotidianul*, 15 noiembrie 2000. "Tiganii din Targu Jiu dau in judecata politia," *Evenimentul Zilei*, 15 noiembrie, 2000.

¹⁴⁶ Rapoartele Comitetului Helsinki Roman, 1998-2000 at <<http://www.apador.org>> (acces din 26 iulie 2001); Departamentul de Stat al SUA *Rapoartele de tara privind exercitiul drepturilor omului 2000, Romania*; Liga Pro Europa, Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

¹⁴⁷ Romani CRISS, Raport documentar ianuarie-martie 2001, pp.5-6.

¹⁴⁸ ERRC 2001, p.42.

¹⁴⁹ ERRC 2000, p. 11.

¹⁵⁰ Vezi Departamentul de Stat 2000.

¹⁵¹ Vezi Departamentul de Stat, 2000.

In ciuda evidentelor abundente privind comportamentul abuziv, procurorii militari au refuzat de trei ori sa puna sub acuzare ofiterii de politie pentru complicitate in incidentul din 1993, din satul Hadareni, unde o multime de etnici romani si unguri au omorat trei romi, au ars ori au distrus mai mult decat o duzina de case apartinand romilor si au alungat toti locuitorii romi din sat.¹⁵² In ultimii trei ani, Comitetul Helsinki Roman a documentat mai mult de zece cazuri in care procurorii militari au refuzat sa inculpe ofiterii de politie pentru raul tratament aplicat romilor.¹⁵³

Masuri guvernamentale

In timpul celei mai recente analize asupra Romaniei, Comitetul Drepturilor Omului al ONU si-a exprimat preocuparea fata de "brutalitatea politiei impotriva membrilor comunitatii roma."¹⁵⁴ Pana acum, totusi, eforturile guvernamentale nu s-au concentrat pe investigarea violentei politiei sau pe aducerea de reparatii victimelor. Mai curand, guvernul a incercat, impreuna cu ONG-urile, sa amelioreze relatiile dintre politie si comunitatea roma.¹⁵⁵ In luna martie 2000, Jandarmeria romana a semnat un "Protocol de parteneriat" cu reprezentanti romi, avand ca obiectiv cresterea cooperarii si a increderii reciproce.¹⁵⁶ In ciuda acestor pasi, nu a fost creat nici un cadru institutional pentru a construi pe aceasta baza un program de perspectiva. Strategia pe anul 2001 sustine cooperarea reprezentantilor romi cu politia si intentioneaza sa stabileasca programe de educatie pentru romi si sa publicizeze cazurile de "discriminare facute de politie."¹⁵⁷ Ca si in alte domenii, va fi necesara o monitorizare continua pentru a se asigura transpunerea efectiva a acestor obiective largi in programe cu rezultate concrete si trainice.

C. Drepturile minoritatilor

Absenta unei legislatii adecvate privitoare la minoritati a fost recunoscuta de catre Programul guvernamental pentru perioada 1998-2000 prin care s-a luat obligatia introducerii unei legi a minoritatilor nationale, ratificarea Cartei Europene a Limbilor

¹⁵² Amnesty International, "Romania: Broken Commitments to Human Rights," mai 1995, citat in ERRC 1996.

¹⁵³ Comitetul Helsinki Roman, rapoartele anuale 1998-2000.

¹⁵⁴ UN Press Releases HR/CT/99/17 of 20 July, 1999 and HR/Ct/99/19 of 21 July 1999.

¹⁵⁵ De exemplu, Inspectoratul General de Politie, impreuna cu Partida Romilor, au organizat un miting in luna februarie 1999 pentru a invita la implicarea comunitatilor de romi in prevenirea si combaterea criminalitatii. Citat in Avocatul poporului 2000. Vezi de asemenea Project on Ethnic Relations, *Building Romanian Democracy: the Police and Ethnic Minorities*, 1999.

¹⁵⁶ Document de pozitie a Romaniei, 2000 (document nepublicat al unui grup de ONG-uri).

¹⁵⁷ Strategia 2001, Sectiunea VIII Plan general de masuri, justitie si ordine publica.

Regionale sau Minoritare si punerea in aplicare a prevederilor FCNM privind inscriptionarile bilingve si utilizarea limbilor minoritare in administratia locala. Trei ani mai tarziu, numai ultima dintre aceste obligatii a fost partial indeplinita prin adoptarea Legii administratiei publice locale.

1. Identitatea

Constitutia Romaniei garanteaza dreptul la identitate a persoanelor apartinand minoritatilor nationale,¹⁵⁸ dar nu exista nici o definitie legala a "minoritatilor nationale" in legislatia romana, nici nu exista vreo prevedere legislativa care sa stabileasca dreptul de a fi recunoscut ca un grup minoritar distinct.¹⁵⁹ In practica, formula "minoritate nationala", asa cum apare in legislatia practica, este inteleasa ca referindu-se la "minoritatile istorice" care au trait pe teritoriul Romaniei de secole, inclusiv romii.

2. Limba

Legea administratiei publice locale adoptata in aprilie 2001 permite utilizarea limbilor minoritare in administratia publica, dar nu este clar daca legea va fi in beneficiul romilor. Legea stipuleaza o varietate de drepturi aplicabile in localitatile unde minoritatile constituie 20% din populatie, cum ar fi punerea la dispozitie a agendei consiliului local si a deciziilor in limba minoritatilor nationale.¹⁶⁰ Aceasta creaza doua principale probleme pentru minoritatea roma. Mai intai, numararea si stabilirea numarului exact de romi din sate si orase vor fi dificile, avand in vedere reticenta romilor sa se auto-identifice. Recensamantul din 1992 a inregistrat mai putin de o treime decat numarul estimat de romi in Romania. In al doilea rand, chiar daca corect numarata, populatia roma nu prea are cum sa atinga 20% in cea mai mare parte a unitatilor administrative, iar ca urmare legea va avea un slab impact, daca nu nici unul.¹⁶¹

Adoptarea legii a provocat controverse in Romania, cateva personalitati publice obiectand cu privire la posibilitatea unei crescute utilizari a limbii maghiare. Senatorul Tudor a

¹⁵⁸ Constitutia, Arts. 4, 6, 16.

¹⁵⁹ O orientare esentiala este data de standardele internationale care fac parte formal din dreptul intern, cum ar fi Recomandarea 1201 a Consiliului Europei.

¹⁶⁰ Legea administratiei publice locale 215/2001, Monitorul Oficial Gazette 204 din 23 aprilie, 2001, Articolele 40 (7) si 51. De asemenea, daca mai mult decat o treime din numarul reprezentantilor in consiliul local apartin unei minoritati, atunci sedintele consiliului se pot tine in limbajul acelei minoritati, cu asigurarea unui interpret.

¹⁶¹ Informatie de la Oficiul Avocatului poporului, Bucuresti, 1 mai 2001.

caracterizat legea ca pe un act de tradare,¹⁶² iar primarul din Cluj-Napoca a pretins ca nu o va aplica niciodata in oras, in ciuda largii comunitati maghiare.¹⁶³ Desi putini oficiali au subliniat posibilitatea unei cresteri a cererilor de utilizare a limbilor romani, o astfel de eventualitate a fost ridicata ca opozitie la lege, in timpul dezbaterilor prin adoptarea sa de catre Parlament.¹⁶⁴

Dreptul de a utiliza limbi altele decat cea romana in procedurile penale si civile este garantat prin Constitutie¹⁶⁵ si specificat mai departe in Codurile de procedura penala si civila. Codul de procedura penala prevede dreptul inculpatului de a folosi limba materna in toate fazele procedurii penale.¹⁶⁶ Codul de procedura civila permite folosirea interpretilor, taxele fiind platite de catre partea care a pierdut.¹⁶⁷ In practica, totusi, se cunoaste ca judecatorii insista ca minoritarii, chiar cei avand o cunoastere rudimentara a limbii romane, sa o foloseasca in timpul procedurilor, si daca ei nu pot sa inteleaga complet desfasurarea procesului.¹⁶⁸ Exista putini interpreti oficiali pentru limba romani.

3. Educatia

In ciuda progresului realizat in ultimii ani privind posibilitatea functionarii de clase in limba minoritatilor, in particular, in romani, in scolile romanesti, noul guvern are inca de demonstrat ca este doritor sa continue aceasta politica

Educatia in limbile romani in scolile romanesti a crescut enorm in ultimii ani. In conformitate cu un raport, in anul scolar 1996/1997, 445 de elevi romi studiau romani, in

¹⁶² C.Tudor, Radio Romania 1, 20 aprilie 2001. La 19 ianuarie 2001, Tudor a cerut Parlamentului sa nu permita ca "limbajul cailor" (maghiara) sa devina cea de-a doua limba oficiala a Romaniei. Transitions Online, "Minorities in Romania Granted Language Rights," 1 February 2001.

¹⁶³ G. Funar, BBC, 23 aprilie 2001. Funar a amenintat ca va organiza proteste publice impotriva legii si a pretins ca numai 12% din populatia Clujului vorbeste maghiara. Ultimul recensamant indica un procent de 23% maghiari. Transitions Online, "Minorities in Romania Granted Language Rights," 1 February 2001.

¹⁶⁴ Informatie de la precedentul Ministru al DPNM, aprilie 2001.

¹⁶⁵ Constitutia (Art.127) prevede dreptul persoanelor apartinand minoritatilor nationale sa ia cunostinta de toate actele si lucrarile dosarului, de a vorbi in instanta si a pune concluzii, prin interpret; Articolul 23 paragraful 5 prevede dreptul celui retinut sau arestat de a fi informat despre motivele retinerii sau arestarii, in limba pe care "o intelege". Articolul 127 prevede de asemenea gratuitatea interpretului in cazurile penale.

¹⁶⁶ Codul de procedura penala, Art. 128.

¹⁶⁷ Codul de procedura civila, Art. 142.

¹⁶⁸ Informatie de la ministrul precedent al DPMN, Bucuresti, aprilie 2001.

8 scoli, la cererea parintilor lor.¹⁶⁹ In anul 2000/2001, in conformitate cu Ministerul Educatiei si Cercetarii, existau 200 de profesori - atat romi cat si ne-romi - predand romani la mai mult de 10.000 elevi.¹⁷⁰

Cadrul legal pentru educatia in limba materna a fost intemeiat prin Legea invatamantului din 1995, care a stabilit invatamantul obligatoriu in Romania,¹⁷¹ dar permite de asemenea crearea de clase in limba minoritatilor nationale atat la scoala primara cat si secundara, pe baza cererii scrise a parintilor si tutorilor. Legea prevede de asemenea publicarea de manuale in limba minoritatilor.¹⁷² Pregatirea vocationala este asigurata numai in limba romana, desi terminologia de specialitate poate fi invatata in limba minoritatilor.¹⁷³ In 1996, Ministerul Educatiei Nationale a elaborat o serie de instructiuni, creand conditiile pentru educatia in limba minoritatilor atat in scoala primara cat si in cea secundara.¹⁷⁴

Ministerul anterior a elaborat norme menite sa creeze un cadru pentru combaterea analfabetismului¹⁷⁵ si a stabilit o retea de inspectori scolari pentru romi in toate cele 42 de

¹⁶⁹ Acestea au inclus 410 elevi in scoala primara nivelul I - IV si 35 in liceu nivelul IX-XII. Consiliul Minoritatilor Nationale, *Sistemul educational in Romania: educatia in limba minoritatilor nationale in anul scolar 1996/1997, 1998.*

¹⁷⁰ G. Sarau, *Programele strategice ale Ministerului Educatiei Nationale pentru participarea romilor la procesul de invatamant, 2000.*

¹⁷¹ Legea 84/1995 Monitorul Oficial 370, amendata prin legea 151/1999 din 3 august republicata in Monitorul Oficial 606 din 12 decembrie, 1999. Articolul 8 enunta: Invatamantul de toate gradele se desfasoara in limba romana. Dreptul persoanelor aparinand minoritatilor nationale de a invata in limba lor materna si dreptul de a putea fi instruite in aceasta limba sunt garantate, in conditiile prezentei legi. Studiul si insusirea in scoala a limbii romane, ca limba oficiala de stat, sunt obligatorii pentru toti cetatenii romani, indiferent de nationalitate. Art. 8(1);(3).

¹⁷² Legea 84/1995, Capitolul IX, Art. 118-120, 125, 126.

¹⁷³ Legea 84/1995, Art. 122.

¹⁷⁴ "Instructiuni privind studiul limbii materne de catre elevi apartinand minoritatilor nationale care frecventeaza scolile cu predare in limba romana - Anexa la planurile educationale pentru scoala primara, secundara, vocationala si liceu", aprobate prin Ordinul Ministrului Nr. 4787/ 29.08.1996.

¹⁷⁵ Ordinul Ministerului Educatiei Nationale nr. 3633/14.04.1999 privind combaterea analfabetismului si Ordinul nr. 4231 / 18.08.1999 privind programul experimental care sa excluda marginalizarea si excludiunea sociala si profesionala.

judete din Romania.¹⁷⁶ Ministrul a promovat de asemenea cursuri pentru profesori romi,¹⁷⁷ si a publicat materiale auxiliare pentru educatia in limbile minoritatilor nationale, inclusiv in romani.¹⁷⁸ Mai departe sprijinul a venit de la un ONG, "Centrul de Resurse pentru Romi" din Cluj Napoca, care a finantat publicarea unui numar de carti pentru predarea si studierea in romani.

In luna aprilie 2001, noul Minister al Educatiei si Cercetarii a introdus doua directive care ar putea sa aiba un impact negativ asupra educatiei in limba minoritatilor, inclusiv pentru romi. Prima pune la discretia directorilor de scoli predarea in limba minoritatilor, restrangand astfel dreptul parintilor romi de a alege limba de educatie pentru copiii lor. A doua reduce numarul inspectorilor scolari pentru minoritati la unul pe fiecare judet. Ca urmare, in judetele in care existau anterior inspectori si pentru romi si pentru maghiari, nu va mai exista posibilitatea de a avea un inspector reprezentand fiecare comunitate. S-a consemnat ca aceasta a dus la demiterea unor inspectori romi.¹⁷⁹

In timp ce romii ar putea sa stabileasca propriile lor scoli daca ar avea fonduri, statul nu are nici o obligatie sa intemeieze scoli in limba minoritatilor sau sa contribuie la mentinerea lor. Pana acum, nu a fost creata nici o scoala pentru romi. In fapt, scolile de romi nu sunt in general sprijinite de ONG-urile de romi, unele exprimandu-si temerea ca aceasta ar putea conduce la segregare si la standarde coborate.¹⁸⁰

Desi minoritatile pot intemeia universitati private,¹⁸¹ nici o universitate privata roma nu exista in Romania.

¹⁷⁶ Norme aplicabile: Ordinul Ministrului Educatiei Nationale nr. 3363 din 1 martie, 1999 si Ordinul 4219 din 17 august, 1999.

¹⁷⁷ La inceputul anului 1990, Departamentul General de Educatie pentru Minoritatile Nationale al Ministerului Educatiei a creat 3 clase pentru profesorii romii in colegiile pedagogice din Bucuresti, Bacau si Targu-Mures. In 1991, Ministrul Educatiei a elaborat un program de studiu a limbii romani pentru invatatorii din scolile primare de romi (de la nivelul IX pana la nivelul XIII) in aceleasi trei colegii de instructie a profesorilor. Ordinele Ministrului Educatiei Nationale Nr 4562/16.09.1998, 3533/31.01.1999, 3113/31.01.2000 si "Metodologia de aplicare a instructiunilor privind studiul limbii materne de catre elevi apartinand minoritatilor nationale care frecventeaza scoli romanesti", Nr. 30257/06.04.2000.

¹⁷⁸ In 1991, a fost pregatita o colectie de texte in limba romana pentru a fi utilizata de catre educatorii romi din scoala primara in clasele de limba si literatura romana. Pentru syllabusul din 1994, manuale in limba romana au fost publicate pentru studentii de la colegiile pedagogice, care sunt inca intrebuintate pentru educatia elevilor romi in romani alaturi de Dictionarul Romani-Roman publicat in 1992.

¹⁷⁹ Informatie de la Oficiul Avocatului poporului si consultantii MEDE, Bucuresti, 1 mai 2001. Aceasta informatie nu a fost confirmata inca oficial.

¹⁸⁰ Informatie de la precedentul ministru al DPNM, Bucuresti, aprilie 2001.

¹⁸¹ Legea 84/1995, Art. 123.

4. Media

Nu exista nici o prevedere legala care sa promoveze specific presa in limba minoritatilor. Comunitatea roma publica propriile ziare si reviste, care promoveaza in general o imagine pozitiva a romilor si a culturii romilor. Totusi, aceste publicatii au o circulatie limitata. Un activist rom subliniaza ca sprijinul public pentru media in limba romana este neindestulator: numai una din zece publicatii roma primeste suport financiar de la guvern (*Aven Amentza*). Nu exista emisiuni curente in limba romana si nici programe in limba romana pe posturile de radio si televiziune publice. Un singur program de televiziune dedicat temei minoritatilor ("Convietuiri"), aduce la lumina, rar, subiecte ale romilor.

5. Participarea la viata publica

In ultimii ani, politicienii si specialistii romi si-au crescut in mod activ prezenta in discutiile la nivel national ori local. In urma alegerilor din anul 2000, o mana de auto-declarati romi au ocupat functii de consilieri pe langa guvern, inclusiv pe langa Cabinetul Presedintelui si in sub-secretariatele de stat. Nu exista nici un fel de date oficiale privind numarul romilor (ori alti minoritari) angajati in serviciul public.

Romania garanteaza un loc in Parlament pentru minoritatile care nu reusesc sa obtina procentul de 5% cerut de regulile electorale.¹⁸² In 1996 si din nou in 2000, Partida Romilor a obtinut reprezentarea parlamentara ca rezultat al acestei prevederi. Mai multe partide ale romilor au obtinut succes un electoral la nivel local. In alegerile locale din iunie 2000, Partida Romilor a primit circa 100.000 de voturi, castigand 180 de consilieri si ocupand locul 18 din cele 98 de partide politice si aliante electorale care au participat la alegeri.¹⁸³ Alte trei partide ale romilor au castigat de asemenea locuri iar un numar de romi au fost alesi in Parlament ca membri ai partidelor politice ne-etnice.

Strategia guvernamentala prevede ca multiplele structuri de aplicare a ei sa includa reprezentanti romi, atat la nivel national cat si local. Membrii Conventiei Cadru a Romilor - o asociatie de organizatii roma - urmeaza sa participe la o "Comisie Ministeriala pentru Roma" si la un "Comitet comun" pentru a supraveghea punerea in aplicare. Reprezentantii romi alesi urmeaza sa participe la nivel de judet in "grupuri comune de lucru," in scopul

¹⁸² "Organizatiile cetatenilor apartinand minoritatilor nationale, care nu intrunesc in alegeri numarul de voturi pentru a fi reprezentate in Parlament au dreptul la cate un loc de deputat in conditiile legii electorale. Cetatenii unei minoritati nationale pot fi reprezentanti numai de o singura organizatie." Constitutia, Art. 59 (2). Reprezentarea parlamentara este mai departe reglementata prin Legea privind alegerea Camerei Deputatilor si Senatului (68/1992, Art. 4.1.,4.2) si Legea privind alegerile locale (Legea Nr. 70/1991), amendata in 1996. In alegerile din 2000, 18 minoritati au primit cate un loc in Camera Deputatilor conform acestor prevederi.

¹⁸³ *Asul de trefla*, nr. 85/2000, "Victorie clara a 'Partidei Romilor' in alegerile locale din 2000."

"evaluarii principalelor nevoi ale romilor si sa aplice pentru programe de asistenta."¹⁸⁴ Nici una dintre aceste structuri nu va fi compusa numai din reprezentanti romi si nu exista nici o indicatie privind puterea de veto sau proportia reprezentarii. Pentru ca aceste pozitii sa devina efective, va fi crucial sa se asigure competentele specifice si responsabilitatile sa fie clar atribuite iar atat oficialii cat si populatia cu care acestia vor lucra trebuie sa fie informati corespunzator.

Cetatenia, apatrizii si lipsa documentelor de identificare

Lipsa documentelor este una dintre cele mai serioase probleme afectand capacitatea comunitatilor de romi sa participe efectiv la viata publica. Documentele de identitate - fie certificatele de nastere, cartile de identitate sau certificatele de casatorie - sunt o conditie pentru a avea acces la cea mai mare parte a bunurilor si serviciilor, incluzand educatia, drepturile sociale, serviciile de sanatate, locuinta si drepturile de proprietate.

Conform unor studii recente, circa 5% din romii din Romania nu au certificate de nastere iar 4% din cei peste 14 ani nu au carti de identitate. Lipsa certificatelor de nastere, cartilor de identitate si a certificatelor de casatorie printre romi a fost descrisa ca un "fenomen de masa."¹⁸⁵ Organizatiile din tara si cele internationale si-au exprimat preocuparea fata de numarul in crestere a copiilor romi neinregistrati, care nu poseda nici o forma de identificare.

Se estimeaza ca multe sute de romi ar putea fi *de facto* apatrizi in Romania dupa ce si-au aruncat pasapoartele in speranta de a primi azil in tarile occidentale.¹⁸⁶ Apatrizilor romi repatriati in Romania din Germania si alte state le lipsesc documentele de identificare.

Strategia pe anul 2001 stabileste un termen de un an pentru pregatirea unei propuneri guvernamentale indicand masuri pentru rezolvarea problemei statutului de apatrizi al romilor din Romania. Ea cere de asemenea ONG-urilor de romi si Ministerului de Interne sa dezvolte in comun, pana la 15 noiembrie 2001, un proiect de program pentru emiterea documentelor de identificare pentru romi de catre consiliile locale.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Strategia 2001, Sectiunea VIII, Nos. 5, 6, 9.

¹⁸⁵ V.Burtea, "Documente de identitate si cetatenie in comunitatile de romi", Diagnosticul problemelor comunitare, Sudii de caz, Ed. Expert, 2000, p. 412.

¹⁸⁶ Informatie de la Oficiul Avocatului poporului, Bucuresti, mai 2001.

¹⁸⁷ Strategia 2001, Sectiunea VIII, Plan general de masuri, justitie si ordine publica; securitate sociala.

IV. INSTITUTII PENTRU PROTECTIA MINORITATILOR

A. Organisme Oficiale

Nu exista inca nici un organism oficial avand ca si competenta aplicarea masurilor anti-discriminatorii in Romania. Avocatul poporului nu are mandat sa trimita in justitie cazurile de discriminare rasiala si nu a fost capabil sa convinga procurorii sa o faca. Structuri consultative pentru punerea in practica a politicii guvernamentale in privinta romilor exista, dar eficacitatea lor s-a dovedit inoioelnic. Departamentul pentru Protectia Minoritatilor Nationale (DPMN) a fost depreciat in dimensiune si statut de catre noua administratie la sfarsitul anului 2000. Alte organisme concepute sa puna in aplicare normele legale si programele guvernamentale nu au fost inca create, fapt care ridica intrebari cu privire la dorinta guvernului de a imbunatati situatia romilor.

1. Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii

In urma adoptarii Ordonantei nr. 137/2000 privind prevenirea si sanctionarea tuturor formelor de discriminare (vezi mai sus), urma ca nu mai tarziu de 24 mai sa fi fost creat, prin decizie guvernamentala, "Consiliul National pentru Combaterea Discriminarii" (CNCD).¹⁸⁸ Pana in luna august 2001, guvernul nu facuse inca nici un pas spre crearea acestui organism. CNCD va fi responsabil pentru monitorizarea si punerea in aplicare a Ordonantei, primind plangeri privind incalcarea prevederilor anti-discriminatorii si aplicand amenzi.¹⁸⁹

Asa cum nota Comisia Europeana, "punerea in aplicare sa Ordonantei 137t va cere un efort substantial si o continua atentie."¹⁹⁰ Personalul roma din alte agentii guvernamentale asteapta sa fie consultat asupra dezvoltarii normelor de aplicare a CNCD.¹⁹¹ Totusi, persista preocuparea fata de implicarea romilor si a altor reprezentanti romi in dezvoltarea CNCD si cu privire la eventuala independenta operationala a institutiei.

Ordonanta prevede ca CNCD va fi constituit ca "organ de specialitate al administratiei publice centrale, in subordinea Guvernului."¹⁹² Va fi important sa fie luate un numar de masuri asigurand ca CNCD poate, cu toate acestea, sa actioneze cu eficacitate si

¹⁸⁸ Strategia 2001, Sectiunea VIII. Decizia urmeaza sa fie luata de catre Ministrul Informatiilor Publice.

¹⁸⁹ Ordoiananta 137/2000, Art. 20(3).¹⁹⁰

¹⁹⁰ *Raportul pe 2000*, p.62

¹⁹¹ Informatie de la un expert al M. I., Oficiul National pentru Romi, Departamentul de Relatii Interetnice, Ministerul Informatiilor Publice, 1 mai 2001.

¹⁹² Ordonanta 137/2000, Art. 23(1).

independent in stabilirea si sanctionarea discriminarilor, chiar acolo unde alte institutii guvernamentale si alti functionari sunt implicati. Printre altele, normele de aplicare trebuie sa stabileasca clar si transparent procedurile care reglementeaza accesul la CNCD, asigurand corectitudinea si imparialitatea in analiza plangerilor si in stabilirea legalitatii deciziilor; sa determine limpede criteriile de selectie a membrilor CNCD; sa garanteze finantarea adecvata pentru angajarea de personal competent, sa investigheze plangerile complet, sa publiciteze si sa finalizeze cazurile. In plus, legislatia ar trebui sa autorizeze revederea juridica a deciziilor CNCD in timp rezonabil, sa dezvolte un mecanism capabil sa ofere asistenta legala independenta si gratuita victimelor discriminarii la trimiterea plangerilor lor in instanta, si direct si dupa revizuirea deciziilor CNCD. In final, CNCD ar trebui sa primeasca competenta sa conduca cercetari independente, sa publice rapoarte independente si sa faca recomandari pe chestiuni legate de discriminare.¹⁹³

2. Avocatul poporului

Institutia Avocatului poporului a fost creata in luna martie 1997, cu atributia de a apara drepturile si libertatile cetatenilor impotriva interventiei ilegale sau abuzive a autoritatilor. Avocatul poporului exercita autoritatea *ex officio* sau la cerere. Oficiul Avocatului poporului are patru departamente si un personal de 40 de persoane. Initial, a existat un departament desemnat sa lucreze cu teme specifice ale minoritatilor ("Departamentul pentru minoritati, culte si media") dar acest departament a fost dizolvat printr-o decizie a Avocatului poporului din 19 august 1999, datorita absentei plangerilor relevante.¹⁹⁴ La ora actuala, temele minoritatilor sunt tratate de Departamentul pentru problemele privind ordinea publica, serviciile militare si speciale, penitenciare, protectia minoritatilor, cultelor si strainilor, a consumatorului si contribuabilului.

Doi factori au afectat functionarea Avocatului poporului in ceea ce priveste protectia romilor. Unul este lipsa de informatii printre romi si minoritatile nationale in general, si de fapt si la nivelul opiniei publice, despre existenta si competentele Oficiului. Raportul anual pe 2000 recunoaste ca minoritatile nationale nu sunt informate despre existenta si atributiile Avocatului poporului.¹⁹⁵ Intre inauarie si septembrie 2000, Avocatul poporului a primit 4.321 plangeri, peste 90% din aceste plangeri fiind legate de chestiuni care nu cad sub jurisdicia Avocatului poporului.¹⁹⁶ Dintre 157 de plangeri venite de la romi in anul

¹⁹³ Alte criterii pentru independenta unor structuri precum Consiliul sunt date de catre Directiva anti-rasista a UE si recomandarea de politica generala a ECRI nr.2, CRI (97) 36 din iunie 1997.

¹⁹⁴ Avocatul poporului 2000, p.10.

¹⁹⁵ Avocatul poporului 2000, pp.16-17.

¹⁹⁶ Avocatul poporului 2000, p.17. Numarul total de plangeri inregistrate la Oficiul Avocatului poporului a crescut de la 1.168 in 1997 la 4.379 in 1999.

2000, doar zece au fost considerate a privi departamentul care se ocupa cu chestiunile minoritatilor nationale - restul referindu-se la alte departamente.¹⁹⁷

Al doilea factor este lipsa unui mecanism efectiv de a trata cazurile de discriminare. Cum s-a notat anterior, Avocatul poporului s-a plans ca, inainte de adoptarea legislatiei anti-discriminatorii cuprinzatoare, procurorii refuzau sa trimita in justitie cazurile recomandate de Oficiu.¹⁹⁸ Avocatul poporului este autorizat sa faca recomandari autoritatilor relevante, privind masuri reparatorii si compensari pentru persoane ale caror drepturi au fost violate, dar nu poate sa le oblige ca sa actioneze.¹⁹⁹

Rapoartele Avocatului poporului pe anii 1998 si 1999 au mentionat cate 9 plangeri in fiecare an de la persoane roma.²⁰⁰ Raportul pe anul 2000 enumara 10 plangeri legate de chestiuni ale minoritatilor, 7 dintre ele implicand romi: trei privesc refuzul de a se permite accesul in locuri publice, (cum ar fi restaurante si pub-uri) iar 4 au reclamat raul-tratament al functionarilor publici locali.²⁰¹ Alegatiile sunt inca sub investigatia Oficiului Avocatului poporului. Nici o masura nu a fost luata intre timp.

Multe plangeri depuse de romi s-au referit la alte departamente ale Avocatului poporului urmand sa fie supuse investigatiilor. Acestea privesc, *inter alia*, practicile abuzive si/sau discriminatorii in distribuirea asistentei sociale.²⁰² Raportul pe anul 2000 a descris de asemenea cazuri implicand raiduri ilegale ale politiei, recunoscand absentia unor remedii efective in anumite situatii.²⁰³ Alte alegatii privind raul tratament al politiei impotriva romilor si actiuni organizate impotriva romilor de catre politia feroviara din Brasov, cum s-a notat mai sus, au fost depuse la Oficiu in anul 2001.²⁰⁴

Nu exista inca nici un mecanism oficial care sa aiba in vedere cooperarea dintre Avocatul poporului si viitorul Consiliu National pentru Combaterea Discriminarii.

¹⁹⁷ Ombudsman 2000, pp.23-24.

¹⁹⁸ Informatie de la Oficiul Avocatului poporului, Bucuresti, iunie 2001.

¹⁹⁹ Legea 35/1997 privind institutia Avocatului poporului.

²⁰⁰ Avocatul poporului 2000, p.17.

²⁰¹ Informatie de la Oficiul Avocatului poporului, Bucuresti, 29 octombrie 2000.

²⁰² 101 din aceste plangeri sunt din Valcele, Brasov si 56 din Segarcea, Dolj. Avocatul poporului 2000, pp.23 - 24.

²⁰³ Aceste cazuri sunt descrise, respectiv, in Registrul 158/1999, Registrul 5/1998; Registrul 155/1999; Registrul 580/1999; Registrul 236/1999; Registrul 1086 si 1088/1999.

²⁰⁴ Cel putin 9 plangeri au fost inregistrate in februarie 2001 impotriva politiei feroviare din judetul Brasov. Pentru mai multe vezi Sectiunea III.B. Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

3. Departamentul pentru Relatii Interetnice (anterior Departamentul pentru Protectia Minoritatilor Nationale)

Intre 1997-2000, principalul organism oficial cu responsabilitati pentru problemele minoritatilor a fost Departamentul pentru Protectia Minoritatilor Nationale (de aici incolo, "DPMN"). Mandatul sau a fost sa elaboreze politica Guvernului privitor la minoritatile nationale; sa elaboreze proiecte de legi; sa supervizeze punerea in aplicare a prevederilor legale si a politicilor publice menite sa protejeze minoritatile nationale.²⁰⁵ Departamentul a fost condus de un ministru, care raspundea direct de Primul Ministru.

Intre 1998 si 2000, dezvoltarea si punerea in aplicare a strategiei nationale pentru protectia romilor, folosind o finantare de 2 milioane de euro (vezi mai jos), a cazut in responsabilitatea "Oficiului National pentru Romi" din cadrul DPMN. Incepand cu 1998, comunicarea dintre DPMN si diferitele ministere a fost mentinuta prin intermediul "Comitetului Interministerial pentru Minoritatile Nationale".²⁰⁶ Printre scopurile Comitetului se afla coordonarea sprijinului guvernamental destinat dezvoltarii si punerii in aplicare a strategiei pentru protectia romilor.²⁰⁷ Totusi, Comitetul Interministerial s-a intalnit pe o baza neregulata, *ad hoc* si ca urmare, comunicarea dintre DPMN si ministere a fost de asemenea *ad hoc*.²⁰⁸

Una dintre primele decizii ale guvernului actual a fost sa transforme DPMN intr-un nou "Departament pentru Relatii Interetnice" (de acum incolo "Departamentul") in cadrul Ministerului Informatiilor Publice. Schimbarea a determinat o depreciere a statutului: In timp ce DPMN era condus de un ministru, care raspundea in fata Primului-ministru,

²⁰⁵ DPMN a fost codusa de catre un membru al UDMR, partidul care reprezinta minoritatea maghiara in Romania. DPMN supravegheaza de asemenea distribuirea fondurilor guvernamentale (13.7 miliarde lei, c. €1.907.360 numai in 1998) catre organizatiile reprezentand minoritatile. Pentru o descriere completa a mandatului DPMN, vezi Hotararea Guvernului nr. 17 din 31 ianuarie 1997, amendata de catre Hotararea Guvernului nr. 506 din 12 septembrie 1997. DPMN-ul i se adauga Consiliul Minoritatilor Nationale, un organism consultativ compus din reprezentantii fiecarui grup national, care joaca rolul unui punct de contact intre DPMN si ONG-urile minoritatilor. Pentru descrierea completa a mandatului Consiliului, vezi Hotararea Guvernului 17/1997, Articolul 10 amendat de catre Hotararea Guvernului 506/1997.

²⁰⁶ Hotararea Guvernului nr 458/1998 privind organizarea si functionarea Comitetului Interministerial pentru Minoritatile Nationale, Monitorul Oficial 295, 11 august 1998.

²⁰⁷ Hotararea Guvernului 458/1998.

²⁰⁸ Informatie de la consultantul MEDE, Bucuresti, 31 octombrie, 2000. A fost mentionata o astfel de intalnire in luna septembrie 2000.

conducatorul noului Departament este un secretar de stat.²⁰⁹ Activitatile "Oficiului National pentru Romi" din cadrul DPMN, inclusiv dezvoltarea unei strategii nationale pentru protectia romilor finantata de catre Phare, a fost preluata de catre Oficiul pentru Romi din cadrul Departamentului.²¹⁰ Desi Oficiul pentru Romi a sustinut constant ca are prea putin personal, Ministerul Informatiilor Publice pare sa nu aiba nici un plan sa-l mareasca.²¹¹

Noul Ministru al Informatiilor Publice a afirmat ca Departamentul isi va asuma activitatile anterioare ale DPMN, dar ca "actualul executiv este preocupat sa depolitizeze relatiile interetnice...".²¹² Multe ONG-uri sunt critice la adresa noilor dezvoltari, percepute ca un semnal al diminuarii importanței date de noul guvern chestiunii minoritatilor.²¹³ Un lider rom proeminent s-a referit la noul Departament ca la "o solutie de suprafata" si un "pas inapoi."²¹⁴ Un alt ONG romanesc a evaluat schimbarea de statut ca o depreciere, o devalorizare a Departamentului cu efecte practice, scaret trimite un mesaj negativ.²¹⁵ Ministrul precedent al DPMN a comentat ca "minoritatile nu sunt numai o problema de comunicare; ele acopera o arie larga si in consecinta Departamentul pentru Minoritatile Nationale nu ar trebui inclus in Ministerul Informatiilor. Nu suntem numai informatie, suntem in viata."²¹⁶

²⁰⁹ In luna iunie 2001, Secretarul de stat de Departamentul entru Relatii Interetnice nu fusese inca numit.

²¹⁰ Proiectul PHARE RO 9803.01. Oficiul National era de asemenea "responsabil cu mentinerea si stabilirea relatiilor cu organizatiile de romi in scopul rezolvării problemelor lor specifice si asistarea integrării sociale." Hotararea Guvernului 17/1997 a fost amendata de catre Hotararea Guvernului 506/1997, Art. 8.

²¹¹ Oficiul pentru Romi are 3 experti, un Subsecretar de stat pentru romi si un Secretar. Declaratia Ministrului a fost consemnata de catre participantii la o intalnire cu ministrul, din 27 aprilie 2001, care au cerut anonimitatea.

²¹² V. Dancu, Ministrul Informatiilor Publice, *Divers*, nr. 02/2001, 18 ianuarie 2001, Baza de date Mediafax, la <www.mediafaxdb.ro> (numai in romana) (accesat din 24 iulie 2001).

²¹³ G. Andreescu, Comitetul Helsinki Roman, *Divers*, nr. 02/2001.

²¹⁴ N. Paun, Lider al Partidei Romilor si reprezentant rom in Parlamentul romanesc, *Divers*, nr. 02/2001. Totusi, un reprezentant al Aven Amentza, a caracterizat actuala schimbare drept o ameliorare, argumentand ca a fost creata pozitia de Sub-secretar de stat pentru romi si ca mai multi romi lucreaza astazi in noul Departament. Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

²¹⁵ *Divers*, Nr. 02/2001.

²¹⁶ P. Eckstein Kovacs, *Divers*, nr. 02/2001.

4. Programe guvernamentale

"Strategia de Imbunatatire a Situatiei Romilor" aprobata in luna aprilie 2001 este urmasia a trei ani de dezbateri, discutii si amanari, incepand cu 1998, de cand Oficiul National pentru Romi din DPMN a primit insarcinarea sa dezvolte o astfel de strategie. Dezvoltarea unei strategii pentru romi a fost sprijinita cu doua milioane de euro, fiind o prioritate pe termen scurt a Parteneriatului de Aderare; banii Phare au intentionat, de asemenea, sa ridice gradul de constientizare a opiniei publice in privinta aspectelor ce privesc romii.²¹⁷

Insuficienta vointa politica si inadecvata coordonare interguvernamentala sunt larg blamate pentru lunga perioada de relativa inactivitate.²¹⁸ In scopul de a asigura participarea si inputul comunitatii roma, DPMN a semnat un protocol de parteneriat cu un grup de lucru format din 16 ONG-uri ale romilor. O Subcomisie Interministeriala pentru Romi a fost constituita in anul 2000 in scopul sa asiste identificarea "strategiilor sectoriale" si sa coordoneze aplicarea lor ca parte a strategiei nationale. Totusi, seria de intalniri din anul 2000 nu a adus nici un fel de progres in ce priveste adoptarea unei strategii nationale.²¹⁹

In luna februarie 2001, Conventia Cadru pentru Romi (o asociatie formata din 5 ONG-uri roma care constituie partenerul oficial al Guvernului in punerea in aplicare a Strategiei 2001)²²⁰ a inaintat Primului-ministru o Recomandare de Politica Generala.²²¹ Strategia guvernamentala pe anul 2001 a fost proiectata de noul Minister al Informatiilor Publice, pe baza muncii anterioare a DPMN si a fost in final aprobata de catre Guvern la 25 aprilie 2001.²²² Reprezentantii romi au fost consultati in procesul de elaborare si multi o vad ca pe un pas pozitiv.²²³

²¹⁷ Referinta nr. PHARE RO 9803.01

²¹⁸ Informatie de la consultantii MEDE, Bucuresti, 31 octombrie 2000; Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

²¹⁹ Informatii de la consultantii MEDE, Bucuresti, 31 octombrie 2000. *Raportul pe anul 2000* noteaza ca, "munca la strategia snationalat a fost amanata iar pregatirea este inca intr-o faza timpurie. Recentul numit Subcomitet Interministerial pentru Romi s-a intalnit pe perioada de raportare dar s-a dovedit incapabil sa produca vreun rezultat substantial. s...t Raman inca sa fie atinse prioritatile pe termen scurt ale Parteneriatului de Aderare (prin elaborarea unei strategii nationale pentru romi si asigurarea unei asistente financiare adecvate pentru programele de romi." *Raportul pe anul 2000*, pp. 24-25.

²²⁰ Conventia Cadru pentru Romi cuprinde Partida Romilor (partid politic), Romani CRISS, Aven Amentza, Agentia de Dezvoltare Comunitara *Impreuna* si SATRA/ASTRA.

²²¹ Recomandari nepublicate, supuse Cabinetului Primului-ministru la 8 februarie 2001.

²²² Ordonanta Guvernului din 25 aprilie 2001.

²²³ Informatie de la un expert al M. I., Oficiul pentru Romi, Departamentul pentru Relatii Interetnice, Ministrul Informatiilor Publice, 1 mai 2001.

Planul de masuri al Strategiei acopera urmatorii patru ani, cu scopul declarat de punere in aplicare pe timp de 10 ani.²²⁴ Planul stabileste orientarea si politicile generale in domenii cum ar fi dezvoltarea comunitara, locuirea, securitatea sociala, sanatatea, asistenta pentru copii, angajarea, justitia si ordinea publica, educatia, cultura si comunicarea.²²⁵ Ea prevede stabilirea si supravegherea mecanismelor de punere in practica, in particular a "Comisiei Ministeriale pentru Romi" si "Comitetului Comun" pentru monitorizarea si punerea in aplicare a Strategiei, ambele implicand reprezentanti ai Conventiei Cadru pentru Romi. O retea de oficii pentru romi urmeaza sa fie create la nivelul consiliilor locale, iar "consilieri pentru romi" urmeaza sa fie numiti la cerere, ca sa asiste consiliile locale. "Grupuri de lucru", care includ reprezentanti romi, urmeaza sa contribuie la punerea in aplicare a Strategiei la nivelul judetelor.²²⁶

Desi ambitioasa, Strategia are un numar de limitari. Mai intai, continua violenta si harasare pe care o suporta romii din partea politiei de abia este atinsa. Programul cheama la "sanctionarea politistilor care comit acte discriminatorii" ca un obiectiv, fara sa ofere vreo alta indicatie cand si cum va fi monitorizat comportamentul politiei sau cum vor fi incurajati procurorii militari sa actioneze. Nu este avuta in vedere o legislatie mai ferma pentru combaterea violentei motivata rasial.²²⁷ Strategia cheama la un parteneriat intre politie si asociatiile romilor numai "pentru a preveni si lupta impotriva delicventei romilor."²²⁸

In al doilea rand, Strategia este, ca intreg, larg enuntiativa; ea invita la propuneri identificand probleme si solutii, mai curand decat la adoptarea imediata a unor pasi concreti. In timp ce aceasta va incuraja o atitudine participativa, ea face monitorizarea si aplicarea mai dificile. In al treilea rand, Strategia nu prevede estimari ale costurilor si nu este clar cum se vor finanta activitatile pe anul 2001, de vreme ce bugetul Guvernului pe anul 2001 prevede astfel de cheltuieli.

Mai multi observatori au subliniat ca populatia de romi face fata atat discriminarii cat si efectelor saraciei si au recomandat ca guvernul si Comisia Europeana sa dezvolte impreuna o cuprinzatoare politica pentru romi, dand egala importanta ambelor aspecte.²²⁹

²²⁴ Strategia 2001, Sectiunea V.

²²⁵ Strategia 2001, Sectiunea VI, VIII.

²²⁶ 2001 Strategy, Section VIII.

²²⁷ Strategia 2001, Sectiunea VIII, Nr. 65.

²²⁸ Strategia 2001, Sectiunea VIII, Nr. 77.

B. Societatea Civila

ONG-urilor roma le lipsesc deseori resursele esentiale pentru sustenabilitate. Competitia pentru fondurile limitate, guvernamentale si internationale este intensa. Cu toate acestea, un numar de aproximativ 150 de ONG-uri din Romania, promovand drepturile si interesele romilor²³⁰ au format aliante in scopul influentarii politicilor guvernului cu privire la romi. Cateva au initiat, de asemenea, activitati avand ca tinta majoritatea populatiei si functionarii de stat.²³¹ Mai multe s-au orientat spre ajutorarea victimelor romi ai discriminarii si ai violentei, desi aceste activitati sunt inca la un stadiu incipient de dezvoltare. Alte organizatii roma se adreseaza problematiei sociale, urmarind intarirea comunitatilor de romi.²³²

ONG-urile romilor au avut de asemenea in vedere coordonarea pozitiilor lor in chestiuni de interes comun. La inceputul anului 1999, la initiativa lor, reprezentantii a 80 ONG-uri de romi au nominalizat un Grup de Lucru de 15 persoane care sa le reprezinte in activitatile avute cu Oficiul National pentru Romi, in scopul dezvoltarii unei strategii nationale pentru romi sponsorizate de catre Phare.²³³ ONG-urile roma au participat in campanii vizand adoptarea Legii afisajului public si a Ordonantei 137, s-au asociat in protestul lor fata de enunturile rasiste din presa si in sprijinul adoptarii unor masuri pozitive menite sa asigure un tratament egal pentru romi.²³⁴

Intre 1997 si 2000, Uniunea Europeana a finantat 12 proiecte dedicate imbunatatirii situatiei romilor prin intermediul programelor "Phare Democracy" si "LIEN".²³⁵ Fara sa se nege importanta acestui sprijin, a fost ridicat un numar de intrebari. Unele ONG-uri ale

²²⁹ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie, 2001.

²³⁰ O lista a organizatiilor de romi, constituita de catre Centrul de Resurse pentru Romi poate fi gasita la <<http://www.romacenter.ro>> (accesat din 25 iulie 2001).

²³¹ Unele dintre activitatile sponsorizate de catre ONG-urile de romi includ: imbunatatirea standardelor de viata ale comunitatilor de romi, asigurarea de instruire, informatie si sprijin pentru tinerii romi pentru a preveni renuntarea la scoala, ameliorarea asistentei medicale si sociale in comunitatile de romi, instruirea liderilor si activistilor romi tineri, imbunatatirea comunicarii intre diferitele grupuri etnice in comunitati mixte, instruirea ofiterilor de politie si campanii de informare.

²³² "Termeni de referinta ai proiectului Phare Ro98.03.01 pentru imbunatatirea situatiei romilor in Romania", *Aven Amentza*, nr. 12-13, 2000.

²³³ Intalnirile - tinute la Mangalia si Sibiu - au fost sprijinite si frecventate de catre reprezentanti ai DPMN, UE si Project on Ethnic Relations. *Aven Amentza*, nr. 12-13, 2000.

²³⁴ *Aven Amentza* nr 12-13, august-septembrie 2000.

²³⁵ Programul LIEN a oferit fonduri pentru urmatoarele proiecte: reducerea discriminarii impotriva romilor prin educatie vocationala (LIEN 910/98); asigurarea integrarii prescolare a copiilor romi din Tecuci (LIEN 706/98); instruirea romilor din Magura (LIEN 604/98); tinerea de sesiuni pentru comunitatile romilor cu privire la planingul familial si educatie de sanatate (LIEN 601/98); instruirea a 20 de lideri romi

romilor s-au plans ca fondurile UE nu au atins tintele lor. Altele au sustinut ca criteriile privind scopurile si metodologia programelor Phare iau putin in considerare capacitatea reala a ONG-urilor locale de a sustine proiectele.²³⁶ Iar altele au sugerat ca numai o mica proportie din ansamblul fondurilor a fost directionata spre proiecte vizand discriminarea in viata publica.²³⁷ Au mai fost criticate programele de instruire si educatie pentru romi sponsorizate de UE,²³⁸ datorita lipsei de experienta profesionala si de capacitate administrativa a ONG-urilor locale care au primit fonduri.²³⁹

In ciuda acestor limitari, implicarea activa a ONG-urilor si a societatii civile prin presiuni menite sa schimbe politica fata de minoritati in conexiune cu aderarea la UE ramane cruciala. Fara un sprijin public larg si fara participare, programele guvernamentale menite sa amelioreze situatia romilor pot fi gresit reprezentate, romii riscand sa devina tapi ispasitori, ca obstacole in calea aderarii la UE, iar programele sa nu aiba suport - esential pentru succesul lor - nici intre romi si nici intre non-romi.

ai unor grupuri si organizatii si oferirea de asistenta sociala la 60 de familii roma (LIEN 522/98); instruire pentru organizatii comunitare in domeniul cresterii capacitatilor si al rezolvarii conflictelor (LIEN 512/98); instruirea pentru alfabetizare si suport educational a 50 de copii romi si a familiilor lor (LIEN 509/98); crearea unui Centru Educativ pentru romii analfabeti si constientizarea opiniei publice (LIEN 505/98); instruirea si informarea pentru femei cu acces limitat la asistenta medicala, sociala si locuri de munca (LIEN 421/97); imbunatatirea comunicarii interpersonale intre copiii de romani, romi si ceangai si prevenirea abandonului scolar (LIEN 414/97); ameliorarea calitatii vietii pentru comunitatea romilor, crearea unui model pentru Programul National de Planing Familial, instruirea consultantilor romi, publicarea de materiale informative si facilitarea accesului romilor la servicii medicale (LIEN 409/97); instruirea facilitatorilor de asistenta de sanatate, imbunatatirea asistentei medicale si sociale in mod special la femei si copii din comunitatile de romi si facilitarea relatiilor dintre comunitatile de romi si autoritatile la nivel local (LIEN 408/97). Informatie de la Delegatia Comisiei Europene in Romania, Bucuresti, 20 septembrie 2000.

²³⁶ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

²³⁷ Masa rotunda OSI, Bucuresti, 27 martie 2001.

²³⁸ PDP 508/98, Tinere Personalitati Noi Lideri Politici din Romania, Fundatia Sine Qua Non; PDP 507/98, Programul de instruire pentru liderii comunitatilor roma, Fundatia Sindy Humanitas; PDP 415/97, Roma - Documente despre noi insine, Fundatia Video Pontes; PDP 404/97, Romii intre prejudecati si ignoranta, Liga Pro Europa; si PDP 326/97, Educatie civica si de drepturile omului pentru romi in Timisoara, Centrul intercultural Timisoara.

²³⁹ Masa rotunda, Bucuresti, 27 martie 2001.

V. RECOMANDARI PENTRU GUVERN

In plus fata de recomandarile elaborate in Raportul General, urmatoarele masuri ar putea sa contribuie la intarirea protectiei minoritatilor in Romania:

1. Sa se identifice programe si activitati specifice in masura sa realizeze obiectivele stabilite in "Strategia pentru Imbunatatirea Situatiei Romilor" si sa se asigure ca ONG-urile romilor sunt integral implicate in punerea in aplicare a programelor.
2. Sa se creeze institutiile de supraveghere ale punerii in aplicare a Strategiei, asigurandu-se ca aceste institutii sunt investite cu suficienta autoritate pentru a-si exercita in mod eficient functiile.
3. Sa se faca alocatii bugetare transparente si suficiente pentru punerea in aplicare a programelor elaborate in cadrul Strategiei si sa se ceara rapoarte periodice si transparente asupra cheltuielilor.
4. Sa se adopte mecanisme care sa asigure participarea structurata a organizatiilor societatii civile in elaborarile ulterioare, in punerea in aplicare si in evaluarea Strategiei.
5. Sa se legifereze fara intarziere Ordonanta 137 (interzicand discriminarea), amendand-o astfel incat sa se asigure o totala concordanta cu Directiva anti-discriminare a UE.
6. Sa se creeze Consiliul pentru Combaterea Discriminarii si sa fie dotat logistic si financiar astfel incat sa i se asigure functionarea eficienta.
7. Sa se faca un efort imediat pentru ridicarea nivelului frecventei scolare printre copiii de romi si sa se asigure ca romii de varsta scolara nu vor fi plasati in unitati scolare segregate.
8. Sa se ia masuri imediate pentru a se asigura ca romii au documentele necesare pentru obtinerea accesului in conditii egale la bunuri si servicii cum ar fi educatia, asistenta sociala, serviciile de sanatate, locuinte.